

**STELLIGE EN PRAKTIKALE VERKLARING VAN DEN
HEIDELBERGSEN CATECHISMUS**

Volgens de leer en de gronden der Hervorming;
waarin de waarheden van onze Godsdienst op een klare en bevindelijke wijze voorgesteld en
betoogd worden;
de natuurlingen ontdekt;
de zoekenden bestuurd;
de zwakken vertroost
en de sterken tot hun plicht volgens een Evangelische leiding opgewekt worden.

Door

ALEXANDER COMRIE

A.L.M. Filosofisch Doctor en predikant te
Woubrugge

ZONDAG ZEVEN

Eerste uitgave: 1752

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2008

Voorwoord, voor de zevende zondagsverklaring

Een van de redenen waarom Comrie uitvoerig ingaat op het verschil tussen wezen en welwezen des geloofs, de samenhang van kennis, toestemmen en vertrouwen is de broedertwist die in de tijd van de Nadere Reformatie ontstond over deze onderwerpen.

Comrie schrijft in Zondag 7:

Hierover is grote twist ontstaan, eerst in *Friesland*, door het schrijven van dr. Van Thuynen, tegen wie de heren Lampe, Driessen en anderen geschreven hebben. Het meeste wat in hem stuit, is zijn *schelden op de zogenaamde fijnen*; maar hoe die mannen hem weerlegd hebben, laat ik de wereld uit hun geschriften, voor en tegen, beoordelen. Deze twist is enige jaren terug hervat. Wij laten ons daarmee niet verder in. Wat wij in het jaar 1742 over de *verzekering* en over deze woorden van de *Catechismus* geschreven hebben, en waarin Gods volk zoveel genoegens geschept heeft, daar berusten wij in, tenzij iemand ons wat gegronders opgeeft dat meer grond heeft. U kunt hetgeen de heer Holtius na die tijd over deze stof geschreven heeft, daarbij voegen. Het nu te herhalen, is onnodig, omdat wij in de *Eigenschappen des Geloofs* opzettelijk van de verzekering des geloofs gehandeld hebben.

Comrie doelt in deze passage op het boekje *Korte uitlegginge van het gereformeerd geloof* van de hand van Theodorus van Thuynen, predikant van Dokkum. Van Thuynen beschuldigt hierin de *fijnen* van remonstrantisme, ja, zelfs van de dwaling van het Concilie van Trente! De Remonstranten en de Roomsens ontkenden onder andere dat de zekerheid van de schuldvergeving tot het wezen van het geloof zou behoren.

Professor Antonius Driessen uit Groningen mengde zich in de strijd. Bij deze hoogleraar zou Comrie enkele jaren later gaan studeren en met hem zou hij ook zeer vertrouwelijk worden. Driessen schreef eerst: *Saulus bekeert*; en daarna *Het zaligmakend geloof tegen de verbastering van het gereformeerd geloof*. De Utrechtse hoogleraar F.A. Lampe mengde zich ook in de strijd. Hij nam het in hoofzaak voor Driessen op, hoewel genuanceerd. Lampe beriep zich onder meer op Gomar, die het vertrouwen in de vergeving der zonden had gerekend tot het *welwezen* van het geloof.

Beide partijen kregen natuurlijk hun aanhang. De Dordrechtse predikant C. Vrolijkert koos voor Van Thuynen partij in zijn *Twee Godgeleerde oefeningen*. Daartegenover vertolkte Wilhelmus Schortinghuis in zijn bekende werk *Het innige Christendom* het standpunt van Driessen en Lampe. *Brakel* echter beschouwde de verzekering *als vrucht* van het geloof en rekende het hongeren en dorsten naar Christus onder het toevluchtnemend geloof behorend tot het wezen en de verzekering tot het welwezen des geloofs. *Theodorus van der Groe* leerde, dat de zekerheid een wezenlijk bestanddeel van het geloof is en werd daarover heftig aangevallen door *Jacob Groenewegen*.

Comrie leerde dat, hoewel de hebbelijkheid van het geloof (*habitus*) tot de dadelijkheid (*actus*) komt door de werking van de Heilige Geest, Die het Woord tot het geloofsvermogen brengt waaruit de geloofsdaden van een gelovige voortvloeien. De zekerheid behoort bij het geloof.

De visie van Comrie, zowel als van andere theologen, kunnen we het beste leren door hun eigen werken te bestuderen, en niet in de eerste plaats door de bril van iemand anders. Neem en lees; *en de Heere zegene u!*

ZONDAG ZEVEN

Vraag 20: *Worden dan alle mensen door Christus zalig, gelijk zij door Adam zijn verdoemd geworden?*

Antwoord: *Nee zij (a), maar alleen degenen, die Hem door een waar geloof worden ingelijfd en al Zijn weldaden aannemen (b).*

Getuigenissen der Schrift

a. *“Zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, (namelijk) die in Zijn Naam geloven, Joh. 1:12. En: “Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toom Gods blijft op hem, Joh. 3:36.*

b. *“Door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken, want Hij zal hun ongerechtigheden dragen, Jes. 53:11. Kust den Zoon, opdat Hij niet toorne en gij (op) den weg vergaat, wanneer Zijn toom maar een weinig zou ontbranden. Welgelukzalig zijn allen die op Hem betrouwen, Ps. 2:12. “Zo enige der takken afgebroken zijn, en gij, een wilde olijfboom zijnde, in derzelve (plaats) zijt ingeënt en des wortels en der vettigheid des olijfboms mede deelachtig zijt geworden, Rom. 11:17. “Zo roem niet tegen de takken” enzovoort (vs. 18. “Zij zijn door ongeloof afgebroken, en gij staat door het geloof; Zijt niet hooggevoelende, maar vrees, vs. 20. Want ook ons is het Evangelie verkondigd, gelijk als hun; maar het woord der prediking deed hun geen nut, dewijl het met het geloof niet gemengd was in degenen die het gehoord hebben. Want wij die geloofd hebben, gaan in de rust, gelijk Hij gezegd heeft: Zo heb Ik dan gezworen in Mijn toom: Indien zij zullen ingaan in Mijn rust!, Hebr. 4:2, 3. En: “Maar wij zijn niet van degenen die zich onttrekken ten verderve, maar van degenen die geloven tot behoudenis der ziel, Hebr. 10:39.*

Vraag 21: *Wat is een waar geloof?*

Antwoord: *Een waar geloof is niet alleen een stellig weten of kennis, waardoor ik alles voor waarachtig houd, wat ons God in Zijn Woord geopenbaard heeft (a), maar ook een vast vertrouwen (b), hetwelk de Heilige Geest (c) door het Evangelie (d) in mijn hart werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid (e) van God geschonken is, uit louter genade, alleen om der verdienste van Christus wil (f).*

Getuigenissen der Schrift

a. *“Het geloof nu is een vaste grond der dingen die men hoopt, (en) een bewijs der zaken die men niet ziet. Door het geloof verstaan wij, dat de wereld door het Woord Gods is toebereid, alzo dat de dingen die men ziet, niet geworden zijn uit dingen die gezien worden, Hebr. 11:1, 3. “Gij gelooft, dat God een enig (God) is; gij doet wel; de duivelen geloven het ook, en zij sidderen, Jak.*

2:19.

b. *De rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus, tot allen en over allen die geloven; want er is geen onderscheid, Rom. 3:22. En: "Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof; hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus" 5:1. En: "Met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid, 10:10. "Ik leef, (doch) niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons Gods, Die mij liefgehad heeft en Zichzelven voor mij overgegeven heeft, Gal. 2:20. "In Denwelken wij hebben de vrijmoedigheid en den toegang met vertrouwen door het geloof aan Hem, Ef. 3:12. "Maar dat hij (ze) begere in geloof niet twijfelende, Jak. 1:6.*

c. *"Zalig zijt gij, Simon Bar-Jona, want vlees en bloed heeft u (dat) niet geopenbaard, maar Mijn Vader, Die in de hemelen is, Matth. 16:17. "Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan, Joh. 3:5. "Niemand kan zeggen Jezus den Heere (te zijn), dan door den Heiligen Geest, 1 Kor. 12:3. Want u is uit genade gegeven in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden, Filipp. 1:29. En: "Dewijl wij nu denzelfden Geest des geloofs hebben, 2 Kor. 4:13.*

d. *"Gaat heen in de gehele wereld, predikt het Evangelie allen creaturen. Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden, Mark. 16:15, 16. "Een zekere vrouw, met name Lydia, een purperverkoopster van de stad Thyatira, die God diende, hoorde (ons); welker hart de Heere heeft geopend, dat zij acht nam op hetgeen van Paulus gesproken werd, Hand. 16:14. Het is een kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft, Rom 1:16. "Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods, 10:17. "Zo heeft het Gode behaagd, door de dwaasheid der prediking zalig te maken die geloven, 1 Kor. 1:21. "Voorts, broeders, ik maak u bekend het Evangelie, dat ik u verkondigd heb, hetwelk gij ook aangenomen hebt, in hetwelk gij ook staat (15:1.*

e. *"Maar de rechtvaardige zal uit het geloof leven; en zo (iemand) zich onttrekt, Mijn ziel heeft in hem geen behagen, Hab. 2:4; Rom. 1:17; Gal. 3:11; Hebr. 10:38. Jezus hun geloof ziende, zeide tot den geraakte: Zoon, zijt welgemoed; uw zonden zijn u vergeven, Matth. 9:2. "Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus" (Rom. 5:1. "Hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons Gods, Die mij liefgehad heeft en Zichzelven voor mij overgegeven heeft, Gal. 2:20b. "Ik acht die drek te zijn, opdat ik Christus moge gewinnen; en in Hem gevonden worde, niet hebbende mijn rechtvaardigheid, die uit de wet is, maar die door het geloof van Christus is, (namelijk) de rechtvaardigheid, die uit God is door het geloof, Filipp. 3:8, 9.*

f. *"Want zij hebben allen gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods, en worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is, Rom. 3:23, 24. "Wetende, dat de mens niet gerechtvaardigd wordt uit de werken der wet, maar door het geloof van Jezus Christus" Gal. 2:16. "Want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave, Ef. 2:8.*

Vraag 22: Wat is dan een Christen nodig te geloven?

Antwoord. Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt (a), hetwelk ons de Artikelen van ons algemeen en ongetwijfeld Christelijk geloof in een hoofdsom leren.

Getuigenissen der Schrift

a. *“Gaat dan henen, onderwijst al de volken, dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes; lerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb, Matth. 28:19. “Deze zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon Gods, en opdat gij gelovende het leven hebt in Zijn Naam, Joh. 20:31.*

Vraag 23: *Hoe luiden die Artikelen?*

Antwoord:

1. *Ik geloof in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde.*
2. *En in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onzen Heere;*
3. *Die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria;*
4. *Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle;*
5. *Ten derden dage wederom opgestaan van de doden;*
6. *Opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods des almachtigen Vaders;*
7. *Vanwaar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden.*
8. *Ik geloof in den Heiligen Geest.*
9. *Ik geloof een heilige, algemene Christelijke Kerk; de gemeenschap der heiligen;*
10. *Vergeving der zonden;*
11. *Wederopstanding des vlees;*
12. *En een eeuwig leven.*

I. Inleiding

Opmerkelijk is het, dat toen God de eerste wereld om der zonden wil wilde verderven, Hij gelastte een ark te maken, waarin Noach en de zijnen moesten ingaan om behouden te worden; terwijl al degenen, die daar buiten bleven, hoe zij in de nood ook aan de ark bleven hangen, vergingen. Toen God een verdervende engel zond, om al de eerstgeborenen in Egypte te doden, waren het die alleen, die op de beide zijposten van hun deuren bloed gesprengd hadden, die van de slaande engel vrij gingen. Kwamen er vurige slangen, die door het bijten de kinderen Israëls een dodend vergif toebrachten, die alléén werden genezen, die op de koperen slang zagen.

Evenzo is het ook hier, mijn geliefden! Getoond hebbende, dat God uit kracht van Zijn wraakvorderende gerechtigheid straffen zal en moet, zo hebben wij u ook voorgehouden, dat God zo rijk in barmhartigheid is, dat Hij een weg zonder de minste ontluistering van enige Zijner deugden en volmaaktheden, uitgevonden heeft, waarin Hij, door het schenken van Zijn Zoon Jezus Christus aan ons tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en verlossing, ons van de straf bevrijden en ten leven brengen kan. Nu komen wij om u vervolgens te tonen, dat, zullen wij behouden worden en de straf ontgaan, wij een aandeel aan Christus moeten hebben; dat Zijn bloed onze consciëntie, door dat daarop te sprengen, van dode werken moet reinigen, en dat wij op Hem moeten zien en alleen op Hem steunen. Dit zijn de stukken, die wij nu verklaren moeten in deze Zondag, waarin wij twee zaken hebben, waarmee wij ons moeten bezighouden.

Vooreerst moeten wij u tonen *wie, en wie alleen zalig worden zullen, namelijk die Christus door een waar geloof worden ingelijfd, enzovoort*, in de 20ste vraag en het antwoord.

Ten tweede moeten wij van dat *oprecht geloof zó spreken, dat wij u de natuur daarvan en de voorwerpen, waaromtrent het werkzaam is, vertonen*, in de 21ste, 22ste en 23ste vragen met de antwoorden.

Het lichaam van de predicatie

Wij hebben in het verklaren van de leer der verlossing uw christen-aandacht in de voorgaande Zondag voorgehouden de grondslagen en het fundament, waarop deze leer rust. Nu moeten wij overgaan om u te tonen, *hoe wij de verlossing, door Christus verworven, deelachtig worden gemaakt; namelijk door de krachtige toepassing daarvan aan ons door de Heilige Geest Die het geloof in onze harten werkende, en ons daardoor met Christus verenigende in onze krachtdadige roeping, aldus teweegbrengt, dat wij dadelijk in het bezit gesteld worden van, en een dadelijk en*

persoonlijk eigendom ontvangen of krijgen aan Christus en aan al Zijn weldaden.

Gelijk het verhandelen van dit stuk zeer noodzakelijk is wegens het grote belang, dat wij daarbij hebben, aangezien niemand ooit zal zalig worden, tenzij hij de verlossing, door Christus verworven, deelachtig wordt gemaakt, door de krachtadige toepassing daarvan aan hem door de Heilige Geest, zo is ook deze stof, hoewel in zichzelf zeer klaar en eenvoudig, bijna een van de moeilijkste geworden, door de geneigdheid die in een ieder is, zo buiten als in de kerk, om de zuivere leer der genade te verdonkeren, en om genade en werk zo ondereen te vermengen, *dat het werk ruim zoveel deel heeft, om de toepassing der verlossing te verkrijgen, als de genade.*

Wij zullen, om uw christen-aandacht in dezen tot lering en opscherping in de oude leer der hervorming te strekken, zo klaar als het enigszins voor ons doenlijk is, deze Zondag zoeken te verklaren.

Ten eerste wordt ons voorgesteld *wie, en wie alleen, met uitsluiting van alle anderen,* zalig zullen worden; in vraag 20 met het daarop gegeven antwoord. Hier zullen wij eerst letten op *de vraag zelf,* waaromtrent er enige zaken zijn, die wij u voorstellen zullen.

Het schijnt dat onze Godgeleerden deze vraag voorstellen, niet alleen om een zachte overgang te hebben om van de toepassing der verkregen verlossing te handelen, maar om een bedenking, die in het gemoed kon opkomen, weg te nemen door een goede oplossing daarvan te geven.

Wij hebben namelijk in het voorgaande geleerd, dat *door één mens de zonde in de wereld gekomen is, en door de zonde de dood, en dat deze is doorgegaan tot alle mensen, omdat wij allen in die ene, als ons verbondshoofd, gezondigd hebben.* Nu zijn wij ook begonnen van de verlossing te spreken en hebben u getoond, dat die teweeggebracht is *door Christus Jezus onze Heere, Die als de tweede Adam voor al Zijn uitverkorenen in het genadeverbond geworden is tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing.* Nu kon het wellicht bij iemand opkomen te denken dat de verlossing, door zulk een heerlijk Persoon teweeggebracht, zich immers zover als de ellende behoorde uit te strekken; vooral als men niet recht aanmerkt het grote onderscheid dat er is tussen de verbondshoofden en de verbonden, waaruit het verderf of de verlossing voortvloeit. Maar omdat we daar al uitvoerig over gesproken hebben, gaan wij dat, en ook het oude gevoelen van Origenes voorbij, die stelde dat alle mensen, ja, zelfs, de duivelen zullen zalig worden, welke stelling als zeer waarschijnlijk door de hernhutters wordt opgegeven.

Ten tweede, door de wijze van voorstellen ziet u, dat er niet opzettelijk gevraagd wordt over de uitgestrektheid van de dood van Christus, als de tweede Adam: *of Hij voor alle mensen gestorven is,* en of Hij alleen maar gestorven is *voor de uitverkorenen.*

De reden waarom onze Godgeleerden dat stuk hier niet opzettelijk behandelen, is, mijn geliefden, uit de stand van zaken, destijds in het Duitse rijk, af te leiden. De hervorming gaf aanleiding tot een grote oorlog tussen de roomsgezinde en de protestantse vorsten, en hun onderdanen. Maar eindelijk, vóór het opstellen van onze Catechismus, werd er een Religievrede tussen de oorlogvoerende partijen gemaakt, waarin alleen, met uitsluiting van andere, die van de Augsburgse Confessie begrepen werden.

Nu was Luther voor *de algemene genade,* gelijk bekend is. Derhalve om in die vrede, zo veel mogelijk was, te delen in de stand waarin de zaken destijds stonden, hebben de opstellers, zo min als mogelijk was, de Luthersenen willen ergeren, en vooral toen elkaar tenminste willen verdragen. Er was immers hoop, dat men de onderlinge verschillen door een verdrag zou kunnen afdoen. Van daar is het, zo het ons toeschijnt, dat hier niet opzettelijk van de algemene of de bijzondere

genade gehandeld wordt. Evenzo werd om andere redenen vraag 80 en het antwoord in de eerste druk van de Catechismus niet gevonden.

Ten derde. Evenwel, mijn geliefden, moeten wij bij deze gelegenheid van de uitgestrektheid van Christus' dood spreken, dewijl het een stuk is van zeer groot belang, en waarover hevige twisten geweest zijn en nog zijn. De gevoelens zullen wij voorstellen.

- ? De pelagianen en halve pelagianen, van welker opkomst wij gesproken hebben, leerden dat Christus onze Hēere Zijn dierbaar bloed vergoten heeft en gestorven was voor het ganse menselijke geslacht, niemand uitgezonderd. Dit blijkt uit de brief van Prosper aan Augustinus, en deze leer is na die tijd zo doorgedrongen, dat Hincmar in zijn brief aan paus Nicolaüs als een van de gruwelijke ketterijen van Gottschalk opgeeft, dat die leerde dat Christus Zijn dierbaar bloed niet voor oor alle mensen tot hun verlossing vergoten Sul; maar alleen voor degenen die zalig worden, dat is voor de uitverkorenen.
- ? In de Roomse kerk is groot verschil over de uitgestrektheid van de dood van Christus. Terwijl de jezuieten met al hun macht de ketterij van de hele en halve pelagianen, dat Christus voor allen gestorven is, staande houden, en dus een algemene genade leren, leert daarentegen Jansenius, *dat Christus alleen gestorven is voor de uitverkorenen, die ook zalig worden*, zoals dit in zijn *Augustinus* (boek 3, hoofdstuk 20) door hem geleerd en verdedigd wordt. Ook in zijn *Catechismus*, vraag 65.
- ? Dat Luther en de zijnen leerden dat Christus voor heel het menselijk geslacht gestorven is, blijkt duidelijk uit hun *symbolische* boeken.
- ? Een ieder, wie de godsdienst ter harte gaat, behoorde te weten welk een twist er over deze zaak ontstaan is tussen de rechtzinnigen, de contraremonstranten en de remonstranten, en hoezeer de vrede der kerk daardoor verstoord is, totdat eindelijk in de Nationale Synode te Dordrecht de waarheid over de leugen gezegepraald heeft. Daartoe behoorde men zorgvuldig te lezen de *Handelingen van de Dordtse Synode*; de *Historie van Triglandt*, een boek, dat goud waard is, en Jacobus Leidekker, *De eer en leer van de Dordtse Synode tegen de jonge Brandt verdedigd*. En zo iemand de middelen niet heeft, om die boeken aan te schaffen, noch tijd genoeg kan vinden wegens zijn beroep, prijzen wij het treffelijk werkje van Fruytier, *De worsteling Sions*, ten sterkste aan. Ieder behoorde dit als een huisboekje over deze stof te hebben, om de kinderen de daarin voorkomende zaken in te prenten, opdat ze van hun jeugd af een afkeer mochten hebben van de remonstrantse dwalingen.
- ? Wat de remonstranten in dezen leren, zullen wij u uit hun geschrift over hun tweede artikel, ter Synode van Dordrecht de 10de december anno 1618 overgeleverd, voorstellen:
 1. *De prijs der verlossing* (zeggen zij), *die Christus aan Zijn Vader opbracht, is niet alleen in en door zichzelf genoegzaam om het ganse menselijke geslacht te verlossen, maar is volgens het besluit en de wil van God de Vader opgebracht voor het gehele menselijke geslacht, en voor een ieder van die: zodat niemand door dat besluit, van deel te hebben aan de vruchten van Christus' dood, uitgesloten is.*
 2. *Door de verdiensten van Zijn dood, heeft Christus het ganse menselijke geslacht met God de Vader verzoend, opdat de Vader, behoudens Zijn rechtvaardigheid, om Christus' verdiensten een nieuw verbond der genade met de zondaar, in zichzelf verdoemelijk, zou kunnen en willen oprichten.*
 3. *Hoewel Christus voor allen en een ieder gestorven is, en de verzoening met God en de*

vergeving der zonden verdiend heeft, krijgt echter niemand, volgens de aard van dat nieuwe verbond deel aan de weldaden die Christus door Zijn dood verdiend heeft, dan door het geloof en niemand wordt de zonden vergeven, totdat hij dadelijk in Christus gelooft.

Zo ziet u dat zij stellen:

- Dat Christus' dood niet alleen genoegzaam is in zichzelf, om God met het ganse menselijke geslacht te bevredigen, maar dat Hij, volgens Gods besluit, voor allen en een ieder in het bijzonder, gestorven is.
- Dat Hij daardoor verdiend heeft niet alleen de vergeving der zonden, maar daarenboven een nieuw verbond, waarin God met de zondaar handelen kan, om hem de vruchten van Christus' dood, op voorwaarde van het dadelijke geloof in Christus, deelachtig te maken.
- Dat Hij zowel Zijn kostelijk bloed gestort heeft tot een prijs der verlossing voor degenen die veroemd worden, als voor degenen die zalig worden. Voor Judas de verrader evenzeer, als voor Paulus de apostel der heidenen.
- Dat niemands behoudenis door de dood van Christus op zichzelf verzekerd is, maar het verkrijgen van de weldaden van dat nieuwe verbond blijft gehecht aan de voorwaarde des geloofs. Het zou dus kunnen gebeuren dat niemand ooit deel daaraan zou krijgen, en dat dus Christus Zijn bloed tevergeefs gestort zou hebben, omdat er geen vaste grond is waarop het rust, dat iemand hieraan deel zou krijgen. Want als deze grond in onszelf is, dan moeten wij bedenken, dat als het mogelijk is dat een enkeling geen deel krijgt aan die verlossing, welke voor allen evenzeer volgens Gods besluit is opgebracht, het dan evenzeer mogelijk is dat niemand daar deel aan kan krijgen, tenzij dat er een onwrikbare grond is, waarop het deel krijgen onveranderlijk vastgemaakt wordt.
- Dat Christus niet het geloof voor de uitverkorenen verdiend heeft, maar alleen een nieuw verbond volgens hetwelk God hun de weldaden, als zij geloven, op hun *dadelijk geloof schenkt* Maar hoe zij dit geloof zullen krijgen, moeten zij toezien, want Christus heeft het geloof of de werking daarvan door Zijn Geest niet voor hen verdiend.
- Dat zij stellen dat wij niet anders krijgen, dan de *vruchten* van Christus' verdienste, niet *de verdienste zelf*.
- Dat wij de verlossing door Christus verworven niet deelachtig worden gemaakt, totdat wij *dadelijk geloven*, dat is, dadelijk het geloof oefenen. Welke geloofsdaad dan ons, als onze evangelische gerechtigheid, zelf toegekend wordt, volgens de inhoud van het verbond der genade, gelijk zij het begrijpen.

Uit dit alles kan iemand, die de Hervormde leer verstaat, zien, dat men de leer der genade ten enenmale ondermijnt, en dat *werk* en *genade* met elkaar vermengd worden. Mijn geliefden, zo u let op deze stukken, die wij als *remonstrantse* dwalingen hebben opgegeven, en de leer van velen daarbij vergelijkt, dan zult u zien, dat velen in de grond der zaak niet anders leren, en dat hun praktijk geheel op deze gronden rust.

Helaas, mijn geliefden, het bedroeft ons dat wij het zeggen moeten, dat nadat de rechtzinnige leer van Gods Woord was vastgesteld, anno 1619 in de Synode van Dordrecht, er enigen uit onze eigen schoot opgestaan zijn, die uit een verkeerd begrip van Gods mensenliefde, en uit een zeer onvoorzichtige begeerte om licht en duisternis, God en Belial, *remonstranten en contraremonstranten* met elkaar te verenigen, gans niet recht staan in hun gevoelen aangaande de uitgestrektheid van Christus' dood. Zij leren namelijk dat God, uit Zijn oneindige mensenliefde,

Christus in de wereld gezonden heeft, om de zaligheid voor allen en een iegelijk van Adams nakomelingen te verdienen, onder voorwaarde van geloof; en dat Christus onder die voorwaarde des geloofs voor allen in het algemeen en voor ieder in het bijzonder, de zaligheid verdiend heeft, hoewel niemand de kracht en vruchten van Zijn dood deelachtig gemaakt wordt, dan die, wie God besloten heeft dat zaligmakende geloof te schenken, en in hun harten te werken door Zijn Heilige Geest.

Zij stellen dus, dat Gods besluit om Christus in de wereld te zenden om te sterven, en om door de verdienste van Zijn dood al de beletselen, die de zaligheid van de zondaar in de weg staan, weg te ruimen, opgevat moet worden als voorafgaande aan het besluit der verkiezing. En dat in dit besluit, dat Christus door Zijn dood de beletselen van des zondaars zaligheid zou wegruimen, de zaligheid van de een boven de ander niet bepaald is, maar de zaligheid van allen evenzeer beoogd is geworden. Dat wil zeggen, niet hun dadelijk zalig worden, maar de mogelijkheid daarvan, door een voldoening teweeg te brengen, waardoor Gods gerechtigheid zo zou voldaan worden door Christus' dood voor allen, dat de beletsels weggeruimd zijnde, God een open deur ter zaligheid voor een ieder stelt. En dat Hij een nieuw verbond opricht, waarin Hij op beding van het geloof, als de voorwaarde daarvan, de zaligheid aan een ieder die gelooft, wil schenken. En dat, opdat niemand hiervan verstoken zou blijven, er een algemene roeping is aan allen door de werken der schepping en de verkondiging van het Evangelie. Maar dat God voorzag dat noch allen, noch iemand van dezen, wegens de boosheid van hun hart en de verkeerdheid van hun wil, die algemene roeping zouden beantwoorden, of daaraan gehoorzamen. Dat God daarom besloten heeft in Zijn besluit van *predestinatie*, dat ondergeschikt is aan het voorgaande, enigen het geloof, waardoor zij gewisselijk in Christus geloven, en dus aan de voorwaarde beantwoorden zullen, te schenken. En de anderen, die zulk een kostelijke gelegenheid gehad en die verzuimd hebben, in hun ongelovigheid te laten liggen, en hun oordeel en verdoemenis dus te verzwaren, aangezien zij op hun zaligheid, welke door dat voorgaande besluit en de algemene roeping mogelijk was, geen acht gaven.

Ziedaar, mijn geliefden, met deze allen heeft de Hervormde kerk een groot verschil, van het uiterste gewicht en aangelegenheid Sedert de tijden van Camero, Mozes Amyraldus, Testardt, Balleus en andere Franse Godgeleerden, heeft de Hervormde kerk echter enigen in haar eigen schoot, die afwijken van de gewone leer der kerk, op Gods Woord gegrond, waardoor gekomen is dat vele Engelse Godgeleerden, gelijk Baxter, Williams, enzovoort, de leer der Fransen aangaande de algemene genade hebben omhelsd, met verwerping van de leer der bijzondere genade.

En sinds enige jaren zijn er enigen in onze kerk en in sommige hogescholen gekomen, die hun leerlingen de leer der algemene genade op Franse wijze instampen, waardoor deze openlijk op de kansels hier en daar geleerd wordt. Meer heimelijk en ingewikkeld door sommigen, en door anderen meer openbaar, door de leer der bijzondere genade met stoute kaken te verwerpen, en die der algemene voor te stellen, tot zeer grote ergernis van degenen, die de waarheid ter harte gaat. En wij weten dat in verschillende provincies van dit gezegend vaderland de vromen zuchten, en de natuurlijke mensen en allerlei soort van vrijgeesten, welker getal altijd het grootst is, juichen en zich verblijden, in hoop en verwachting van de herleving van Arminius' veroordeeld gevoelen.

Nu komen wij tot het antwoord, waarin de leerling ontkent:

Ontkennenderwijze: *Neen.*

Vooreerst. Wij zullen u voorstellen, wat een gereformeerd lidmaat in zijn hart gevoelt aangaande de *uitgestrektheid van de dood en de verdienste van Christus Jezus onze Heere, Die ons van God geworden is tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing.* En dit kan niet beter gedaan worden, dan dat wij het uit de besluiten van onze Synode van Dordrecht voorstellen, namelijk over het tweede artikel van de remonstranten.

Zo spreken de vaders, in het achtste besluit, over het tweede artikel der remonstranten: *Dit is geweest de gans vrije raad, de genadige wil en het voornemen van God de Vader, dat de levendmakende en zaligmakende kracht van de dierbare dood Zijns Zoons zich uitstrekken zou tot alle uitverkorenen, om die alleen met het rechtvaardigmakende geloof te begiftigen en door hetzelfde onfeilbaar tot de zaligheid te brengen. Dat is: God heeft gewild, dat Christus door het bloed Zijns kruises (waarmee Hij het nieuwe verbond bevestigd heeft) uit alle volken, stammen, geslachten en tongen, diegenen alleen, en die alléén, krachtiglijk zou verlossen, die van eeuwigheid tot de zaligheid verkoren, en van de Vader Hem gegeven zijn; hen zou begiftigen met het geloof, hetwelk Hij hun, gelijk ook andere zaligmakende gaven des Heiligen Geestes, door Zijn dood heeft verworven; en hen van al hun zonden, zowel de aangeboren als werkelijke, zowel ná als vóór het geloof begaan, door Zijn bloed zou reinigen, tot het einde toe getrouwelijk bewaren, en ten laatste zonder enige vlek en rimpel heerlijk voor Zich stellen.”*

U ziet dat onze vaders nooit hebben gedroomd, dat Christus het nieuwe verbond verdiend heeft. Zij zeggen *dat Hij het bevestigd heeft*, omdat het met Hem en al de uitverkorenen in Hem aangemerkt, als de tweede Adam, gemaakt is. U kunt ook zien dat ze leren, dat Hij het geloof en de andere zaligmakende gaven voor Zijn uitverkorenen verdiend hebbende, hen (zonder de minste voorwaarde, om hen daarmee te begiftigen, van hen te eisen) dadelijk daarmee begiftigt, door krachtdadige mededeling van die aan hen door de Heilige Geest.

Besluit 9: *“Deze raad, voortkomende uit de eeuwige liefde Gods tot de uitverkorenen, is van het begin der wereld tot op deze tegenwoordige tijd (de poorten der hel zich tevergeefs daartegen stellende) krachtiglijk vervuld geweest, en zal ook voortaan vervuld worden, alzo dat de uitverkorenen te zijner tijd tot één vergaderd zullen worden, en dat er altijd zal zijn een Kerk der gelovigen, gefungeerd in het bloed van Christus, Dewelke Hem, haar Zaligmaker, Die voor haar, als een bruidegom voor zijn bruid, aan het kruis Zijn leven overgegeven heeft, standvastig bemint, gedurig dient en hier en in alle eeuwigheid zal prijzen.”*

Dit is het gevoelen van deze en al de gereformeerden samen, in haar afgezonden op de Synode te Dordrecht vergaderd.

Staat van het geschil.

U ziet dan, mijn geliefden, dat het verschil niet is, of Christus' dood van een oneindige waardij is, en genoegzaam om voor de zonde van het ganse menselijke geslacht te voldoen; dit wordt door allen erkend en toegestemd.

Hoort eens hoe heerlijk onze belijdenis is (Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 22) waar wij belijden, dat **“het geloof is een instrument, dat ons met Hem in de gemeenschap van al Zijn goederen houdt; dewelke, de onze geworden zijnde, (let wel) ons meer dan genoegzaam zijn tot onze vrijspreking van onze zonden.,** Hoewel een schandvlek, ik meen Vlak, en de

Vlakkenisten onder ons, gelijk uit de voorrede van Brink tegen Vlak te zien is, dit loochenen. Het verschil is ook niet, of *alle mensen* de vruchten van Christus' dood deelachtig worden. Het tegendeel is zo duidelijk, dat niemand dit durft stellen, aangezien velen eeuwig in de hel zullen zijn en blijven. Ook niet, of degenen die niet uitverkoren zijn enige algemene weldaden en verschoningen om Christus' wil genieten. Maar *of Zijn dood en voldoening, volgens het besluit Gods, voor allen zonder onderscheid is, of alleen voor de uitverkorenen*. Dit laatste is het wat wij stellen en door Gods genade vast geloven.

Na ons gevoelen met de woorden van de Dordtse vaders voorgesteld te hebben, moeten wij nu volgens onwrikbare gronden van Gods Woord, en door gezonde gevolgtrekking daaruit, hetzelfde bevestigen.

In het algemeen moeten wij u in herinnering brengen het denkbeeld, dat wij van de voldoening gegeven hebben; zo u al de kundigheden daarin bevat, verstaan en begrepen hebt, en die weet toe te passen en aan te dringen, zo is onze leer voldongen; *de bijzondere genade staat vast, en de algemene als onbestaanbaar vervalt vanzelf*. Wij zeiden: *Voldoening geeft te kennen, de schuld van een ander zich zo te laten toerekenen en op zich te laten overdragen, dat die, op wie ze overgedragen is, dezelve erkent, belijdt en zich verbonden houdt de voldoening en de betaling te moeten opbrengen*. Christus heeft derhalve alleen voor die voldaan, wier schuld Hij op Zich genomen heeft, en zo op Zijn rekening heeft laten zetten, dat Hij die als de Zijne, waarvoor Hij alleen, en niet de eigenlijke schuldenaar aansprakelijk is, erkend en beleden heeft de Zijne te zijn. Noodzakelijk volgt daaruit, dat de eigenlijke schuldenaar van de schuld ontheven wordt.

Dit is doorgaans de leer van Gods Woord, het vaste fundament van onze troost, en de grond waarop onze roem in de hoop der heerlijkheid rust. "Dien, Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem, 2 Kor. 5:21. En dus is Hij het Lam Gods, Dat de zonde van de uitverkoren wereld wegneemt (Joh. 1:29. Zie ook Jesaja 51:3-6. Dus moet de algemene genade vervallen, en de bijzondere standhouden, aangezien het zeker en duidelijk is dat duizenden in hun zonden, en onder de schuld daarvan sterven. Dat zou onmogelijk kunnen zijn, als Christus hun zonde en schuld zo op Zich had laten overdragen, en op Zijn rekening zetten, dat Hij die als de Zijne door toerekening gekend, erkend en beleden had. Wij hopen dat elke opmerkelijke de kracht hiervan zal begrijpen. Wij zouden uit deze eigen grond het nog op een andere wijze kunnen aandringen, maar wij wijzen de lezer naar hetgeen wij over Zondag 6 geleerd hebben.

Ten tweede. Voldoening zegt, *dat de voldoerende Persoon de wet in haar geheel over de verbrekingen schennis, dezelve aangedaan, in haar eer moet herstellen*, opdat dus wat jammerlijk door de zonde geschonden was, door de voldoerende Persoon mag hersteld worden, door een genoegzame zorgdraging voor de eer van de geschonden wet. En in haar eer hersteld, is de wet van alle vloek en verdoemenis ontwapend, het handschrift daarvan ter verdoemenis vernietigd, en degenen voor wie zo voldaan is, worden van alle verdoemenis bevrijd. Zodat er geen *verdoemenis*, noch schijn noch schaduw van dezelve mag overgebleven zijn voor hen, waar Christus voor gestorven is (Rom. 8:1; Gal. 3:13. Maar Christus heeft zo niet voor allen de prijs Zijns bloeds betaald, omdat er velen zijn die de eeuwige straf ondergaan. Dat zou onmogelijk zijn, als Christus voor hen in hun plaats ondergaan had hetgeen zij ondergaan moesten hebben.

Voeg er *ten derde* bij, dat *voldoening* zegt *de eigen straf zo te moeten ondergaan*, dat de

voldoende Persoon voor degenen, voor wie Hij Borg is, het leven en de gerechtigheid koopt en verwerft, zodat het de hoogste onrechtvaardigheid zou zijn, na de betaling van de kooppenningen, tot de laatste en minste kwadrantpenning toe, hun het gekochte te onthouden en te weigeren. Aldus hebben wij het denkbeeld, dat wij van het woord *voldoening hebben*, enigszins met argumenten gestaafd, opdat u zien zou, wat al nuttigheid daarin opgesloten is, en hoe wij, om de belangrijkste waarheden te bevestigen, daaruit kunnen voortredeneren.

Meer in het bijzonder hebben wij verschillende bewijzen, die onze Godgeleerden gebruiken om te bevestigen dat Christus niet voor allen gestorven is, maar alleen voor Zijn uitverkorenen, en dat derhalve *allen niet door Hem zalig zullen worden, gelijk zij door Adam verdoemd zijn geworden*. Deze bewijzen zullen wij in hun orde voorstellen en beargumenteren.

Dit blijkt *ten eerste* uit al de plaatsen van Gods' Woord, waarin Christus' dood voorgesteld wordt, met een bijzondere bepaling van dezelve tot *sommigen*, welke genoemd worden *Zijn volk, Zijn schapen, Zijn vrienden, de gemeente, Zijn lichaam, van welke Hij het Hoofd is*, enzovoort, maar nimmer tot allen in het algemeen en een ieder in het bijzonder uitgestrekt wordt. "En gij zult Zijn Naam heten Jezus; want Hij zal Zijn *volk* zalig maken van hun zonden, Matth. 1:21. Hij, als de goede Herder, stelt Zijn leven voor *Zijn schapen* (Joh. 10:11. Zijn bloed is het kooppeld voor *Zijn gemeente*, waardoor zij gekocht wordt, niet met vergankelijke dingen, maar door Gods bloed, waarmee of waardoor Hij *Zijn gemeente* verkregen heeft (Hand. 20:28), en voor *Zijn gemeente*, welker Hoofd Hij geworden is, betaald heeft (Kol. 1:18. Daar nu zulke bepalingen tot sommigen gemaakt worden, en de dood van de Heiland tot allen in het algemeen en een ieder in het bijzonder niet uitgestrekt wordt, zo moeten wij besluiten, dat Hij bepaaldelijk alleen voor hen, die *Zijn volk, Zijn schapen, Zijn gemeente* genoemd worden, gestorven is.

Ten tweede. Christus *is alleen gestorven voor die, welke Hem van de Vader gegeven zijn om hen te verlossen en door de prijs van Zijn dierbaar bloed vrij te kopen*. Dat er nu een geven des Vaders van sommigen aan Zijn dierbare Zoon is, blijkt duidelijk uit Johannes 17:2: "Opdat al wat Gij Hem gegeven hebt, Hij hun het eeuwige leven geve." Vers 6: "Ik heb Uw Naam geopenbaard den mensen, die Gij Mij uit de wereld gegeven hebt. Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven." Vers 9: "Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen Me Gij Mij gegeven hebt, want zij zijn Uwe." U ziet dus hoe duidelijk voorgesteld wordt, dat er sommigen, maar niet allen aan Christus gegeven zijn, en dat dezen van de niet gegevenen, die de *wereld* genoemd worden, onderscheiden zijn. Wij kunnen tot opheldering daarbij voegen, dat deze gegevenen op verschillende wijzen aangeduid worden. Dan eens *Zijn volk*, hetwelk Hij *tevoren gekend heeft* (Rom. 11:2. *Erfgenamen en zonen der belofte* (Rom. 9:8. *Abrahams geestelijk zaad* (Rom. 4:13; Gal. 3:16. Hieruit blijkt zonneklaar, dat, daar allen in het algemeen en een ieder in het bijzonder, aan Christus niet op zulk een wijze en tot zulk een einde gegeven zijn, maar alleen sommigen, Christus ook maar alleen voor die *sommigen* Zijn dierbaar bloed gestort heeft.

Ten derde. Dat Christus niet voor allen gestorven is en er daarom geen algemene genade is, *blijkt uit de onafscheidelijkheid en samenvoeging die er is tussen Zijn voldoening, Zijn verwerving van de zaligheid door Zijn voldoening, en Zijn voorbeding, als een voldoende Borg voor hen, voor wie Hij voldaan heeft*. Daaruit moet duidelijk voortvloeien, dat de ene zich zo ver moet uitstrekken als de andere; aangezien de ene, namelijk de voorbeding, op de voldoening gegrond is, tenzij men zeggen wilde, dat Hij Zijn betaalgeld, dat Hij opgebracht heeft,

verwaarloosde, en dat niet doet gelden door Zijn voorbeding, om allen, voor wie Hij betaald heeft, datgene deelachtig te maken, hetwelk Hij voor hen verworven heeft. Hoe ongerijmd dat nu zou zijn, kan iedereen gemakkelijk begrijpen. Geeft God acht op de haren van het hoofd van een verdoemelijke zondaar, zodat niet één van die zonder Zijn wil ter aarde valt, hoeveel meer zal immers de God-mens op de druppelen van Zijn dierbaar bloed acht geven, opdat dit niet voor miljoenen zal uitgestort worden, zonder dat die door Zijn krachtige voorbeding enig voordeel daarvan zouden genieten. Maar Christus, Die Zijn bloed gestort heeft, bidt niet voor allen, derhalve heeft Hij voor allen Zijn bloed niet gestort. Dat Hij nu niet voor allen bidt, zegt de Heiland Zelf: “Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij Mij uit de wereld gegeven hebt, Joh. 17:9. En dezen worden beschreven als zijnde Zijn volk, voor wie “Hij in der eeuwigheid bidt, Rom. 8:34. En Zijn voorbeding wordt altijd voorgesteld als gegrond op Zijn verdienste. Zie dezelfde Schriftplaats: “Christus is het, Die gestorven is; ja, wat meer is, Die ook opgewekt is, Die ook voor ons bidt.” En: “Indien iemand gezondigd heeft, wij hebben een Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus, den Rechtvaardige; en Hij is een Verzoening voor onze zonden, 1 Joh. 2:1, 2.

Ten vierde. Het geven van Christus om de zaligheid te verwerven, en van de Heilige Geest om de verworven verlossing toe te passen, zijn even *uitgestrekt*. Dit blijkt uit vele plaatsen, waarin deze gaven Gods, van Zijn Zoon om te verwerven en van Zijn Geest om toe te passen, samengevoegd worden als oorzaak en gevolg. “Want indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen, Joh. 16:7. “Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet. En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten, Die roept: Abba, Vader, Gal. 4:4, 6. Nu is er niets duidelijker, dan dat er velen zijn die de Geest Gods niet hebben, noch in Zijn inwoning, noch in Zijn werking, omdat zij beschreven worden als “natuurlijke mensen, de Geest Gods niet hebbende.”

Ten vijfde. Het blijkt uit de grote liefde, beide van de Vader en van de Zoon, voor degenen voor wie Christus gestorven is, dat Hij niet gestorven is voor alle mensen in het algemeen en voor ieder mens in het bijzonder. Velen zijn en blijven immers vaten des toorns, en worden nimmermeer *voorwerpen gemaakt van de uitlating en genieting van Gods oneindige liefde*. Dat nu Vader en Zoon zulk een onuitsprekelijke liefde hebben voor diegenen voor wie Christus gestorven is, wordt op zichzelf in Gods Woord geleerd, en wij worden tevens verzekerd dat alles wat voor hen verworven is, hun zal geschonken worden. “Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe, Joh. 3:16. “Niemand heeft meer liefde dan deze, dat iemand zijn leven zet voor zijn vrienden, Joh. 15:13. In Romeinen 5:7, 8 wordt de liefde van de Zoon en van de Vader in haar onvergelykelijkheid en onnaspeurlijkheid beschreven: “Want nauwelijks zal iemand voor een rechtvaardige sterven; want voor den goede zal mogelijk iemand ook bestaan te stel ven. Maar God bevestigt Zijn liefde jegens ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wij nog zondaars waren.” En wij hebben de volste verzekering, dat God diegenen die Hij zo lief gehad heeft, dat Hij Zijn Zoon voor hen gegeven heeft, ook de volkomen verlossing schenken zal. “Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?, Rom. 8:32. Nu is het immers duidelijk, dat noch de Vader, noch de Zoon in het geven en uitstorten van Zijn dierbaar bloed deze liefde voor allen gehad hebben; derhalve is Jezus niet voor allen gestorven.

Ten zesde. Degenen, voor wie Hij gestorven is, krijgen in de tijd deel aan de verlossing, verkregen door Zijn bloedstorting. Hier in beginsel, en in de eeuwigheid in de voltooiing, gelijk blijkt uit Gods Woord, *waar ons duidelijk ingeprent wordt, dat zij de Geest ontvangen* (Joh. 16:7), *dat zij verzoend, gerechtvaardigd, geheiligd, en gezaligd worden* (Rom. 5:9, 10; 6:6; 8:32-34, enz. Nu, hieraan krijgen alleen de uitverkorenen deel en dus zijn zij alleen, en geen anderen, de voorwerpen voor wie de zaligheid verworven is.

Eindelijk ten zevende. Wat zouden er niet een ongerijmdheden in steken, als wij stelden dat Christus Zijn dierbaar bloed voor allen gestort had, en dat nochtans allen niet zalig worden. Ten eerste zou er dan uit volgen, dat Hij Zijn bloed gestort had voor duizenden, die reeds in de hel waren, en voor duizenden, die nimmer van Zijn Naam gehoord hebben, en derhalve niet in Hem geloven kunnen. Ten tweede, zo Christus' bloed niet alleen voor allen genoegzaam is, maar voor allen evenzeer vergoten is, dan zou het de uiterste ongerechtigheid zijn, hen te onthouden van datgene, hetwelk met zulk een prijs, als Christus' dierbaar bloed, verdiend en gekocht is. Verder durven wij ons thans daar niet over uitlaten. Die begerig is, kan de samenstelsels van de Godgeleerdheid nazien, en ook de verhandelingen, die hierover geschreven zijn.

Ons bestek laat niet toe al hun tegenwerpingen voor te stellen, veel minder breedvoerig te beantwoorden; enige van de voornaamste zullen wij voorstellen.

Ten eerste. Zij zeggen *dat Christus' dood in het Woord tot allen uitgestrekt wordt, en dat Hij voor allen gestorven is*, en zij brengen vele plaatsen bij, zoals Jesaja 53:5, 6; Romeinen 5:18, 8:32; 1 Korinthe 15:22; 1 Timotheüs 2:6, en vele andere. Maar zo wij die plaatsen volgens hun samenhang nagaan, zullen wij duidelijk zien, dat "allen" in die plaatsen ziet óf op de reeds gerechtvaardigden, óf op alle geslachten en soorten zonder onderscheid, aangezien door Christus' komst in de wereld en Zijn opvaring ten hemel alle onderscheid is weggenomen.

Ten tweede. Zij zeggen dat Christus gezegd wordt gestorven te zijn niet alleen voor de *uitverkorenen, maar voor de gehele wereld*. Daarop antwoorden wij, dat wij in die plaatsen waar van de *gehele wereld* gesproken wordt in tegenstelling van de uitverkorenen, verstaan moeten worden mensen, in onderscheiding van de engelen, voor wie Hij niet gestorven is, of de uitverkorenen, die door de gehele wereld verstrooid zijn.

Ten derde. Zij zeggen: Als Christus niet voor allen gestorven is, dan zou het prediken maar dienen om de mensen te bedriegen, omdat wij allen tot Christus genodigd worden. Als Christus niet voor allen gestorven is, zouden zij niet geholpen worden, ook al kwamen zij tot Hem. Maar, mijn geliefden, dit staat vast:

ten eerste, die waarlijk tot Christus komt, zal geenszins uitgeworpen worden;

ten tweede dat niemand zal komen, tenzij God de Vader hem trekt, en

ten derde, in de prediking van het Evangelie prediken wij Christus en Die gekruist, om aan Gods gerechtigheid te voldoen. Wij bieden Hem de zondaren aan als een volkomen Zaligmaker en wij tonen, dat er een vast verband is tussen het geloven in Christus en het zalig worden door Christus. En zekerlijk, hiertoe zijn wij door Gods wet verplicht, aangezien te geloven en zich te bekeren betamelijke en nuttige plichten zijn.

Ten vierde zeggen zij, *dat in de geloofsdaad een ieder verplicht is te geloven, dat Christus voor hem gestorven is*. Maar wij zeggen dat dit vals is; wij worden maar alleen verplicht te geloven, dat Christus en Die gekruist, in het Evangelie aangeboden en geschonken is, opdat wij in Hem geloven zouden. En dan ziet u, dat Jezus geschonken is vóór en niet *int* ons

geloofsontvangen van Hem, zoals sommigen denken. Nee, mijn geliefden, *de aanbieding gaat vóór de aanneming*. Hij is de mijne in het aanbod, eer Hij de mijne is door de omhelzing en het ontvangen en aannemen van Hem. Verder behoeven wij er niet op in te gaan, omdat het in deze verhandeling zo zeer niet te pas komt.

Gezien hebbende dat Christus Zijn dierbaar bloed, als de prijs der verlossing, niet uitgestort heeft voor alle mensen, hoofd voor hoofd, maar alleen voor Zijn uitverkorenen, gaan wij over om te bezien *wie*, en *wie alleen* zal zalig worden. Dit wordt van onze leerling zo voorgesteld, dat hij zegt, dat die *alleen zalig zullen worden, die Christus door een oprecht geloof worden ingelijfd en al Zijn weldaden aannemen*. Dus worden wij geleid om te bezien en te behandelen een van de gewichtigste stukken van onze godsdienst, namelijk, hoe ons de verlossing, door Christus verkregen, deelachtig wordt gemaakt. Uit de misvatting van dit stuk hebben bijna alle dwalingen, waartegen wij te worstelen hebben, hun oorsprong. Alles moet immers verdraaid worden om de zondaar iets toe te schrijven, wat ten hoogste nadelig en strijdig is tegen Gods vrijmachtige, onwederstandelijke en alles overwinnende genade in Christus Jezus onze Heere.

Uit het antwoord van onze leerling kunnen wij zeggen: ***ons wordt de verlossing, door Christus verkregen, deelachtig gemaakt door onze inlijving in Christus, door een oprecht geloof welk geloof Hem en al Zijn weldaden aanneemt.***

In overeenstemming hiermee spreken de Engelse en Schotse Godgeleerden, te Westminster vergaderd, in hun kleine Catechismus, waar zij de vraag stellen: “Hoe wordt ons de verlossing, door Christus verkregen, deelachtig gemaakt?”

Als antwoord geven zij: “Wij worden de verlossing, door Christus verkregen, deelachtig door de krachtige toe-eigening derzelve aan ons door Zijn Heilige Geest.”

En verder wordt gevraagd: “Hoe eigent de Geest ons de verlossing, door Christus verkregen, toe?”

Antwoord: “De Geest eigent ons de verlossing, door Christus verkregen, toe, dewijl Hij het geloof in ons werkt, en ons daardoor verenigt met Christus in onze krachtdadige roeping.”

Wanneer wij dus deze beide Catechismussen samenvoegen, kunnen wij meer inzicht krijgen in de wijze, waarop ons de verlossing, door Christus verkregen, wordt deelachtig gemaakt.

Om van dit gewichtig stuk zo duidelijk en leerzaam als mogelijk is te spreken, zullen wij eerst iets laten voorafgaan om de weg te banen tot een onderscheiden verklaring van de woorden van onze onderwijzer.

Wie enigszins ervaren is in de behandeling van het leerstuk aangaande de toepassing van de verlossing aan ons, weet heel goed dat zich direct de volgende zeer belangrijke vraag aandient: Zijn er voor de levendmaking en instorting van het ware zaligmakend geloof, dat ons wederbaart en tot nieuwe schepselen maakt, niet enige *voorafgaande geschiktheden, hoedanigheden en werkzaamheden van onze zijde, ais voorbereiding tot de levendmaking en instorting van het geloof welke hoedanigheden en werkingen men noemt “een voorbereidend werk tot de wedergeboorte”*, *praeparationes ad regenerationem*?

Pelagiaanse dwaling

Om nu zo duidelijk als mogelijk voor ons is deze vraag te beantwoorden, zullen wij eerst zien wat zij, die buiten onze kerk zijn, in dezen gevoelen. Om nu niet van *hele pelagianen* te spreken, aangezien hun gevoelen zo ongerijmd is, dat bijna niemand dat omhelst, zo moeten wij weten,

dat de *halve pelagianen* (van wier opkomst te Marseille in Frankrijk wij gesproken hebben) stellen, dat wij allengs, bij langzame trappen, uit de natuur opklimmen tot de genade. En dat dus als voorbereidsels ter ontvanging van Gods genade voorafgaat een *bekering van zijn zondige weg, die verlatende en daarvan afstand doende; een droefheid der ziel, dat wij God door onze zonden vertoornd hebben; een begeerte naar Gods genade, hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, zoeken en kloppen, opdat er gevonden en opengedaan moge worden, en een oprechte, hoewel niet volmaakte liefde tot God en Zijn dienst. Hoewel deze dingen, zeggen zij, de genade en wedergeboorte eigenlijk niet verdienen als causa meritoria, verdienende oorzaken (hierin verschillen zij van Pelagius), nochtans vormen zij geschikte hoedanigheden om de mens een gepast voorwerp voor de genade te maken; en dat dus God, Die altijd acht geeft op de pogingen van Zijn schepsel tot het goede, naar Zijn grote mensenliefde en onnaspeurlijke ontferming bewogen wordt Zijn genade om Christus' wil ter levendmaking te schenken aan de zondaar, die God tot dusverre tegemoet gekomen is door zijn zonde te zien en te betreuren, zijn leven te beteren en naar genade te hongeren en te dorsten.*

Op deze wijze wordt het gevoelen van de halve pelagianen door Vossius en Forbezius voorgesteld. En gij kunt het in het wezen der zaak ook bij de heer Witsius aldus voorgesteld vinden, in zijn boek *Over de verbonden*, boek 3, hoofdstuk 6, afdeling 5. Dit is het algemene gevoelen van de meesten van de Roomsgezinden, die Molina volgen, hoewel de jansenisten en anderen hem hevig bestrijden.

De remonstranten gevoelen hetzelfde, zoals blijkt uit de Haagse Conferentie, waar zij als volgt spreken: “Daar is enig werk des mensen, dat aan zijn levendmaking voorafgaat, te weten: zijn dodelijke staat te erkennen en die te beklagen, te willen en te zoeken dat hij daarvan verlost mag worden, te hongeren, te dorsten en te zoeken naar het leven; welke zaken, en ook nog al meer, Christus eist van degenen, die Hij levend maken wil.” Ik laat mij niet in om te spreken van het gevoelen van de mystieken, wier voorganger Taulerus was, die van zovele “inkeringen in zichzelf (intro versionen), van “in zijn niet in te zinken”, en als “vernietigd te worden, en dus vernietigd zijnde, eerst dan tot God en het ware licht te komen”, spreken; onder welke woorden iets goeds, als die recht verstaan worden, zijn kan, maar vooral meer kwaad dan goed.

Waar zou ik heen, als ik u het gevoelen van Poiret, die de schranderste van alle fanatieken was, wilde voorstellen? Daar zal in het vervolg gelegenheid voor komen. Deze allen dwalen van het rechte voetspoor van Gods Woord, wegens hun stelling dat wij door Adams val niet zo verdorven zijn, dat wij geheel een al dood zijn in de zonden en de misdaden, en dat wij niet anders kunnen noch willen dan God en onze naasten te haten, voor de levendmaking en de dadelijke toepassing van de verworven zaligheid aan ons. Hun oogmerk is om de krachten van de vrije wil zo te handhaven dat, ook al zijn die niet geheel ongeschonden, er evenwel nog zoveel kracht in is, dat als de meehelpende genade daarbij komt, wij uit de natuur tot de genade trapsgewijze zo opklimmen, dat God, ziende dat wij ons best doen, bewogen wordt in Zijn grote barmhartigheid, om ons tegemoet te komen, en onze zwakke pogingen te kronen en daarop Zijn genade aan ons te schenken.

Het gevoelen van de Hervormde kerk is, dat de mens, het ganse mensdom, door de val van onze eerste voorouders Adam en Eva in het paradijs zo verdorven is geworden in zijn natuur, dat hij (niet alleen *half dood*, maar *geheel dood* zijnde ten opzichte van het zedelijk goed), voordat hij door de onwederstandelijke kracht Gods levend gemaakt wordt, niet alleen geen waar zedelijk

goed doen kan, maar daarenboven, dat zijn verstand van alle licht ontbloot zijnde de duisternis zelf is, en zijn wil zo boos en afkerig, dat hij geen waar zedelijk goed in het minste willen of beminnen kan, aangezien de gehele geneigdheid en de grondgesteldheid van zijn hart is om God en zijn naasten te haten.

U ziet hier dus, dat er voor de levendmaking *niets, niets ter wereld beschouwd kan worden als enig voorbereidende van de mens daartoe*. In de mens is immers niets dan een beginsel van overheersende vijandschap tegen God en alle ware geestelijke betrachtingen. En hierbij komt nog een absolute onmacht, waardoor hij even onmogelijk enige de minste daad oefenen kan, als een dode die in het graf is enige natuurlijke daden kan uitvoeren.

Als dit goed opgemerkt werd, zouden wij zien dat het een volstrekte tegenstrijdigheid inhoudt om ook maar het minste voorbereidend werk tot de levendmaking en het geloof te stellen. Dat het alleen door Gods levendmakende werking is dat in de mens, die dood was, een nieuw leven en een nieuwe natuur in die levendmaking, in een punt des tijds ingestort wordt. Door de deelachtigwording van de sappen en het voedsel uit het Hoofd Christus en door het geloof en de inwoning en versterking van de Heilige Geest wordt dat nieuwe leven dagelijks meer en meer naar zijn aard en natuur werkzaam. Het gaat voort van mindere tot meerdere, van zwakkere tot sterkere daden en oefeningen, totdat het komt tot de trap en mate van deszelfs volkomenheid in Christus Jezus.

Werd het antwoord op vraag 8 van onze Catechismus geloofd, dan zou een ieder die de naam van Hervormde draagt, zich schamen om ooit ofte immer van voorbereidend werk tot de levendmaking en het instorten van het geloof te spreken. Zie ook vraag 5 met het antwoord. Om dit ons gevoelen te bevestigen, zullen wij u laten horen, hoe heerlijk onze kerk daarvan spreekt, en op welke gronden het rust.

Vooreerst.

Hoort dan, mijn beminden, de woorden onzer voorvaderen op de Dordtse Synode, waaruit u bemerken zult, zowel uit hetgeen zij stellen als uit de dwalingen die zij verwerpen, hoe volkomen wij met hen samenstemmen. Wij zullen weergeven hoe zij het rechtzinnig gevoelen verklaren en tegen de dwaling bevestigen in het derde en vierde artikel tegen de remonstranten, stelling 11, 12, 13, 14 en 15.

Stelling 11: “Voorts, wanneer God dit Zijn welbehagen in de uitverkorenen uitvoert, en de ware bekering in hen werkt, zo is het dat Hij niet alleen het Evangelie hun uiterlijk doet prediken, en hun verstand krachtig door de Heilige Geest verlicht, opdat zij recht zouden verstaan en onderscheiden die dingen, die des Geestes Gods zijn; maar Hij dringt ook in tot de binnenste delen des mensen met de krachtige werking van dezelfde wederbarende Geest. Dit is Gods onmiddellijk werk, van hetwelk wij zo dikwijls spreken, van het middel zelf altoos onderscheiden.) ‘Hij opent het hart, dat gesloten is; Hij vermurwt dat hard is; Hij besnijdt dat onbesneden is. In de wil stort Hij nieuwe hoedanigheden en maakt dat die wil, die dood was, levend wordt; die boos was, goed wordt; die niet wilde, nu metterdaad wil; die wederspanning was, gehoorzaam wordt; Hij beweegt en sterkt die wil alzo, dat hij als een goede boom vruchten van goede werken kan voortbrengen.’”

Stelling 12: “En dit is die wedergeboorte, die vernieuwing, nieuwe schepping, opwekking van de doden en levendmaking waarvan zo heerlijk in de Schrift gesproken wordt, dewelke God *zonder ons in ons werkt*. En deze wordt in ons niet teweeggebracht door middel van de uiterlijke

prediking alleen, noch door aanrading, of zulke manier van werking, dat, wanneer nu God Zijn werk volbracht heeft, het alsdan nog in de macht des mensen zou staan wedergeboren te worden of niet wedergeboren te worden, bekeerd te worden of niet bekeerd te worden. Maar het is een gans bovennatuurlijke, een zeer krachtige en tegelijk zeer zoete, wonderlijke, verborgen en onuitsprekelijke werking, dewelke naar het getuigenis der Schrift (die van de Auteur van deze werking is ingegeven), in haar kracht niet minder noch geringer is dan de schepping of de opwekking der doden; also dat al diegenen, in wier harten God op deze wonderbaarlijke wijze werkt, zekerlijk, onfeilbaar en krachtiglijk wedergeboren worden en daadwerkelijk geloven. En alsdan wordt de wil, zijnde nu vernieuwd, niet alleen van God gedreven en bewogen, maar, van God bewogen zijnde, werkt hij ook zelf. Waarom ook terecht gezegd wordt dat de mens, *door de genade die hij ontvangen heeft, gelooft* en zich bekeert, het ingewrocht geloof voor de daad, de *habitus* voor de *actus* gaande.

Stelling 13: “De wijze van deze werking kunnen de gelovigen in dit leven niet volkomenlijk begrijpen; ondertussen stellen zij zich daarin gerust, dat zij weten en gevoelen, dat zij door de genade Gods met het hart geloven en hun Zaligmaker liefhebben.”

Stelling 14: “Zo is dan het geloof een gave Gods; niet omdat het aan de vrije wil des mensen van God wordt aangeboden, *maar omdat het de mens metterdaad wordt medegedeeld, ingegeven en ingestort*; ook niet daarom, dat God alleen de macht om te geloven zou geven, en daarna de toestemming of het daadwerkelijk geloven van de vrije wil des mensen verwachten; maar omdat Hij, Die daar werkt het willen en het werken, ja, alles werkt in allen, in de mens teweegbrengt beide, de *wil om te geloven* en het *geloof zelf*.”

Stelling 15: “Deze genade is God niemand schuldig; want wat zou Hij schuldig zijn dengenen, die Hem niets eerst geven kan, opdat het hem vergolden worde? Ja, wat zou God dien schuldig zijn, die van zichzelf niet anders heeft dan zonde en leugen? Diegene dan, die deze genade ontvangt, is Gode alleen daarvoor eeuwige dankbaarheid schuldig, en dankt Hem ook daarvoor; diegene, die deze genade niet ontvangt, die acht ook deze geestelijke dingen gans niet en behaagt zichzelf in het zijne; of, zorgeloos zijnde, roemt hij ijdelijk dat hij heeft hetgeen hij niet heeft. Voorts, van diegenen die hun geloof uiterlijk belijden en hun leven beteren, moet men naar het voorbeeld der apostelen het beste oordelen en spreken; want het binnenste des harten is ons onbekend”, enzovoort.

In de verwerping der dwaling spreken de vaderen aldus:

Stelling 4: “Die leren: Dat de onwedergeboren mens niet eigenlijk noch geheel dood is in de zonde, of ontbloot van alle krachten tot het geestelijk goed; maar dat hij nog kan hongeren en dorsten naar de gerechtigheid”, enzovoort. Dit wordt verworpen en van alle Hervormden veroordeeld.

Ziedaar, aldus heeft de Synode van Dordrecht gesproken, en wij hebben de moeite genomen om haar eigen woorden uit te schrijven, en zouden het daarbij laten rusten. Onze aandacht wordt echter nog opgewekt door de woorden van de Godgeleerden die uit de Palts (waar onze Catechismus vandaan komt) naar de Synode van Dordrecht gezonden werden. Wij laten u horen wat zij in dezen én tot staving van de leer én tot verdediging van de Catechismus, die uit hun schoot tot ons gekomen is, zeggen, waar zij over het derde en vierde artikel tegen de remonstranten hun gevoelen aangaande het voorbereidend werk, op zichzelf en in het algemeen, voorstellen. Zij tonen dat het onmogelijk in een mens, die geheel dood is in zonden en misdaden,

kan gevonden worden. Tevens geven zij aan wat zij van de dingen, die als voorbereidende werkingen opgegeven worden, naar Gods Woord oordelen.

Hoort dan wat dezen zeggen, eerst wat betreft de bevestiging van de waarheid, dat er geen voorbereidsels tot de levendmaking en het geloof zijn.

“God alleen is hier een bekwaam Getuige en Rechter, welke vervreemd van de aanneming des persoons, ook de heimelijke plaatsen van het hart des mensen doorzoekt en doorgrondt (Jer. 17:9, 10); Die verklaart in Zijn Woord, dat de mens, gelijk hij naar de algemene loop uit Adam geboren wordt, is een kind des toorns (Ef. 2:3); en een overtreder van zijns moeders buik aan (Jes. 48:8); *niet half dood*, maar *geheel al wat hij is, is dood in zonden*, (Ef. 2:1, 3; Kol. 2:13); met geen krachten voorzien tot het geestelijk goed (Rom. 5:6); als blind in zijn verstand (Ef. 8:8; 1 Kor. 2:14); verkeerd in de wil (Gen. 6:5, 8:21); weerspanning in zijn genegenheden (Tit. 3:3; Rom. 3:12); en in deze blindheid, verkeerdheid en weerspanning zo van nature en wil verhard, dat hij evenmin zijn verdorvenheid en boze genegenheden kan afleggen, als een Moorman zijn huid en een luipaard zijn vlekken kan veranderen (Jer. 13:23); of ook een kwade boom goede vruchten kan voortbrengen (Matth. 8:18); Welke dingen alle zodanig zijn, dat ze de natuurlijke mens geen licht van het geestelijke verstand, of begeerte en genegenheid tot het geestelijk goed overlaten, en dat derhalve geen goede werken van hem vóór de bekering kunnen komen of verwacht worden. Want zoals de boom is, zo zijn ook zijn vruchten, gelijk de Zaligmaker leert” (Matth. 12:33, enz.

Hierop gaan zij over, en vertonen zeer klaar van stuk tot stuk, dat al de dingen die de halve pelagianen als voorbereidsels tot de levendmaking en het geloof stellen, geen voorbereidsels daartoe zijn, maar de ware vruchtgevolgen daarvan in de levend gemaakte mens. Het ware te wensen dat zij die zo streng van het geloof spreken, op het volgende letten, en dat sukkelenden het zo verstaan mochten, dat zij zich door grote meesters niet lieten slingeren. Zij zeggen:

- ? *De droefheid* God vertoornd te hebben, waardoor de zondaar door de vertoorning Gods meer benauwd wordt, dan uit vrees voor de straf, is een droefheid die naar God is (2 Kor. 7:10), de gelovigen eigen; dewelken, de goedertierenste Vader in Christus aanziende en aannemende, zijn ernstig en van harte bedroefd dat Hij door hun zonden vertoornd is geworden.
- ? *Vernedering* of verootmoediging, die niet geveinsd, of van korte duur is (gelijk die van Achab: 1 Kon. 21); maar een oprechte en standvastige vernedering is een vrucht der wedergeboorte (of levendmaking), waardoor wij Christus gelijkvormig worden (Matth. 16:24).
- ? *Begeerte* naar genade, of honger en dorst naar de gerechtigheid, is een *aanvankelijk geloof* (Matth. 5:6), en *een begin daarvan* (Filipp. 1:6 en 2:13).
- ? *Gebeden* worden door de Heilige Geest in de harten verwekt, Die niet alleen om de algemene werking der wedergeboorte genoemd wordt de Geest der vernieuwing (Tit. 3:5), maar ook om dit bijzondere werk genoemd wordt de Geest des gebeds (Zach. 12:10).
- ? *Tenslotte, voornemen en poging om zijn leven te beteren* komt van de aangevangen bekering, gelijk de voortgang en volharding in dat voornemen uit de voltrekking daarvan is

Zo breed hebben wij ons hierover uitgelaten, aangezien de onkunde van de leer, die onze vaders ons uit Gods Woord overgeleverd hebben, zo groot is, dat velen beginnen over Marseille

wederom naar Rome te gaan en het uitbraaksel van die voorvaderen in te slorpen. Wij hebben met een enkel woord ook in onze leerrede over 1 Johannes 5:4, in de *Eigenschappen des Geloofs* te vinden, ons in dezer voege verklaard.

Na uw christen-aandacht aangetoond te hebben bij het gevoelen van de Hervormde kerk ten aanzien van het *voorbereidend werk tot de levendmaking en instorting van het ware zaligmakend geloof* zo moeten wij nu, gelijk billijk is, de gronden waarop ons gevoelen rust voorstellen. U kunt bij hetgeen wij zeggen zullen, voegen hetgeen Witsius zegt over de *Wedergeboorte*, boek 3, hoofdstuk 6, afdeling 10, want in dezen stemmen wij met hem overeen.

Ten eerste. Er is geen voorbereidend werk om de weg tot de levendmaking te banen en de zondaar zo voor te bereiden tot de levendmaking erop volgt. Dat blijkt uit de beschrijving die Gods Woord geeft van alle mensen vóór hun levendmaking en de instorting van het geloof. Zij worden niet alleen beschreven als *zwakken en kranken* en als mensen die *weinig krachten ten goede* hebben, maar als geheel en al *doden, geheel dood* (Ef. 4:18, 5:8. *Natuurlijke mensen, die de Geest Gods niet hebben, die de dingen des Geestes Gods niet kunnen begrijpen noch verstaan.* Voor wie ze enkel *dwaasheid zijn* (1 Kor. 2:14); *zó door de zonde overwonnen*, dat wij *dienstknechten* daarvan zijn, en in deze dienstbaarheid *zó* leven als in ons element, dat wij al de uiterlijke aanbiddingen van vrede verwerpen (Joh. 8:34; Rom. 6:19; Matth. 23. *Vijanden van God* (Kol. 1:21), *ja, vijandschap zelf* zodat wij ons niet kunnen noch willen onderwerpen aan God, Die tot ons in Zijn wet spreekt en onze plicht van ons afvordert. *Onmachtig om* iets goeds, al was het maar een goede gedachte, voort te brengen (Joh. 15:5; 2 Kor. 3:5. Iemand die deze dingen overdenkt en voor Gods Woord beeft, kan gemakkelijk besluiten, dat niemand afstand kan doen van zijn zonden, zich over zijn zonden verootmoedigen, naar de genade hongeren en dorsten, voor en aleeer hij levend gemaakt is, en het ingewrochte geloof in zich ontvangen heeft. Dat er dus geen voorbereidsels tot de levendmaking en de instorting van het geloof zijn. En wij zijn zeer bedroefd te zien en te horen, dat men tegen Gods Woord in en van de leer der vaderen afgaat, om zijn eigen bijzondere gedachten voor eenvoudigen aannemelijk te maken, en de mensen wijsmaakt, dat er een voorbereidend werk tot het geloof en de wedergeboorte door hetzelfde is.

Ten tweede. Het blijkt dat er zulke voorbereidsels tot de levendmaking niet zijn, uit die plaatsen van het Goddelijke Woord, waarin de heerlijke werkingen van Gods genade genoemd, en omschreven worden als *een nieuwe schepping, een opwekking uit de doden, een wedergeboorte, het wegnemen van een stenen en het geven van een vlezen hart, een trekken uit de macht der duisternis, en een overzetten in het Koninkrijk van de Zoon van Gods liefde*, enzovoort. Deze alle, en andere dergelijke spreekwijzen en omschrijvingen meer, boezemen ons in, dat er niets in de mens gevonden wordt om zich daarvoor te bereiden. Het is dan ook *een almachtig, krachtdadig, onwederstandelijk en onmiddellijk werk Gods* (hoewel Hij het Evangelie gebruikt, zo is het niet het Woord zelf, maar Gods onmiddellijke kracht daarin, die de ziel aanraakt en wederbaart), waardoor Hij in één ogenblik *de dode zondaar zonder iets van diens eigen toedoen levend maakt, en hem een nieuwe natuur instort, waaruit hij van God bearbeid zijnde, zich werkzaam omtrent God vertoont.* Zo wij bij elke omschrijving van het werk Gods in dezen wilden blijven staan, en de kundigheden daarin opgesloten uithalen, zou dat ons gevoelen onweersprekelijk bevestigen, maar ons zeer doen uitweiden. Daar de uitbreiding gemakkelijk is, laten wij die aan u over.

Ten derde. De waarheid van het door ons gestelde blijkt uit al de plaatsen van Gods

Woord, waarin ons geleerd wordt, *dat Gods almachtige werking om ons bekwaam te maken om Zijn genade te ontvangen, noodzakelijk moet voorafgaan*. David bidt om de *ontdekking van zijn ogen*, om de wonderen van Gods wet daardoor, als een voorafgaande werking Gods, te kunnen aanschouwen. Paulus bidt dat de Efeziërs mochten ontvangen *verlichte ogen des verstands*, om de heerlijkheid te zien (EL 1:17, 18. *De besnijdenis van het hart, de opening van het hart, de opening van de ogen, de opening van de oren*, enzovoort, wordt dus aan God toegeschreven. Daaruit blijkt duidelijk, dat wij God niet vóórkomen door enige geschiktheden die in ons zijn, maar dat God de Eerste is. Hij maakt ons, die in zonden en misdaden dood waren, levend, opdat wij van God eerst levend gemaakt en van Hem bearbeid zijnde, wij dan ook uit en door kracht van die almachtige werking Gods in ons werken.

Ten vierde. God Zelf, Die het leven en het geloof beide tegelijk instort, beschrijft ons de toestand van hen aan wie Hij deze weldaad meedeelt. God weet immers het beste hoe zij gesteld zijn. Maar nu zegt God: ‘Ik ben gevonden van hen, die (naar Mij) niet vraagden; Ik ben gevonden van degenen die Mij niet zochten; tot het volk, dat naar Mijn Naam niet genoemd was, heb Ik gezegd: Zie, (hier) ben Ik, Jes. 65:1. Niets is duidelijker om al die voorbereidsels omver te werpen, en ons van die gedachten af te brengen dat er iets in ons is als voorafgaande voorbereidingen tot de levendmaking, eer God ons door Zijn levendmakende kracht levend maakt. Wij wensten wel dat een ieder hierop letten mocht, omdat wij genegen zijn te denken dat onze voorafgaande ernstige pogingen God als het ware bewegen, om Zijn genade te schenken.

Ten vijfde. Wij zien duidelijk in het Goddelijk Woord, dat zij, *die het meest voor de genade schijnen voorbereid en geschikt te zijn, de levendmaking niet deelachtig worden gemaakt*. Zie bijvoorbeeld de *jongeling*, die naar de uiterlijke schijn niet ver van het Koninkrijk der hemelen was, alles had wat de halve pelagianen als voorbereidend werk opgeven, en nochtans ledig en bedroefd werd weggezonden. *Wij weten niet hoever iemand kan komen in het ontvlieden van zonden en hoe nauw het rijk van de duivel grenst aan het Koninkrijk der hemelen, zodat wij uit het midden van zijn rijk, waar hij zonder vrees gediend wordt, vluchten en vlieden kunnen tot de uiterste grenspalen, waar alle schijndeugden beoefend worden* Maar dit weten wij, dat het verkeren binnen de grenspalen van het rijk van de satan hetzelfde is als in zijn rijk aanwezig te zijn, en dat in dit rijk niets Gode behaaglijks gevonden wordt, aangezien niets dan zonde, dood, vloek, hel en verdoemenis daarin heersen, zowel in de uiterste grenzen als in het hart van zijn rijk.

Eindelijk, om niet van de ongerijmdheden, die uit die stelling voortvloeien, te spreken, zo leert ons Gods Woord, dat zij die zulke voorbereidsels missen, vaak eerder zalig worden, dan zij die ze schijnen te hebben. *Hoeren en tollenaars* gaan dezulken immers menigmaal voor in het Koninkrijk der hemelen (Matth. 21:31, 32. Wat onze tegenstanders inbrengen uit vijandschap tegen de genade Gods in Christus, is gemakkelijk te beantwoorden, als wij hierop letten, dat vele plaatsen van het Woord ons onze plicht maar voorschrijven, en dat andere het verband, dat God voor Zichzelf in het toepassen van de zaligheid gesteld heeft, ons voorhouden. Zo beschouwen wij onze stelling, dat er geen voorbereidsels zijn tot de levendmaking en het instorten van het geloof, als een voldongen waarheid.

Over de *toepassing* van de verworven verlossing is een verschil tussen ons en enige, doch niet alle, Luthersens (als het niet te lang was, zouden wij de uittreksels van Luthers werk over de *Knechtelijke Wil*, die Vitus ons meedeelt in zijn *Apologie voor de Dordtse Synode*, ook

meedelen; lees afdeling 12, 13 en het vervolg. Deze Luthersen stellen wel dat er geen voorbereidend werk tot de levendmaking is (waarin zij van de halve pelagianen in zoverre verschillen), maar toch menen zij dat wij met God tot de levendmaking samenwerken, en daarom worden zij *synergisten* genoemd. Maar hierover zullen wij ons niet uitlaten, omdat de beste Luthersen het tegenspreken, als nadelig en strijdig met Gods almachtige en onwederstandelijke werking in de bekering of levendmaking, en omdat uit het door ons gestelde zonneklaar te zien is, dat wij in het ontvangen van het bovennatuurlijke leven gans en al lijdelijk zijn, en dat God het ons zonder ons toedoen door Zijn krachtadige en onwederstandelijke genade schenkt en deelachtig maakt.

Onder de rechtzinnigen is een verschil, hoewel van geen groot belang, als men de zaak maar recht verstaat, over het voorbereidend werk tot de wedergeboorte of de levendmaking van de zondaar en het instorten van het zaligmakend geloof in hem in die levendmaking. De vermaarde Perkins, en ook Amesius, beiden Engelse Godgeleerden, hebben in hun geschriften over *de gevallen der consciëntie* geleerd, dat er enige voorbereidingen tot de bekering of levendmaking zijn, namelijk:

Vooreerst, enige verbreking van de aangeboren hardnekkigheid, en dus enige buigzaamheid daardoor in de wil.

Ten tweede, een zeer ernstige overdenking van Gods wet.

Ten derde, een overdenking van zijn zonden, waardoor men God vertoornd heeft.

Ten vierde, een wettische vrees voor de straf en angsten der hel, vergezeld gaande met een wanhoop aan alles, wat men in zichzelf heeft.

Op deze wijze hebben ook de Engelse Godgeleerden op de Synode van Dordrecht gesproken over het derde en vierde artikel tegen de remonstranten, als zij zeggen: “Daar zijn enige inwendige werkingen, die de bekering of wedergeboorte voorafgaan, die door de kracht des Woords en des Geestes verwekt worden in de harten dergenen, die nog niet wedergeboren zijn, als daar zijn: de kennis van de wil Gods, het gevoelen der zonden, de vrees voor de straf, te denken over de verlossing, en enige hoop op vergiffenis.” Verreweg de meesten van de Nederlandse Godgeleerden kantten zich hiertegen, zoals gezien kan worden bij Witsius in zijn geschrift over de *Verbonden* (boek 3, hoofdstuk 6, afdeling 11, 12. Ondertussen is het meest maar een woordenstrijd.

Wij zullen in enige opzichten ons gevoelen in alle vriendelijkheid hierover verklaren. Wij veroordelen deze stelling immers niet in alle opzichten, omdat er niets duidelijker is, dan dat de Geest eerst de wet gebruikt om de zondaar te doden, door haar eis en vloek in de consciëntie te doen indringen, om de zondaar te benauwen, te verschrikken en te doen wanhopen, om ooit ofte immer door iets in zichzelf tot de genade te komen, voor en alear Hij het Evangelie gebruikt om hem levend te maken. Wij zullen de korthed behartigen, aangezien wij in de tweede, derde en vierde Zondag uitvoerig daarover gesproken hebben.

Ten eerste, mijn geliefden, als wij het woord *wedergeboorte* in haar nauwe zin aanmerken, zoals het te kennen geeft de levendmaking door een bovennatuurlijke, krachtadige en onwederstandelijke werking Gods, ons levend makende en wederbarende in één ogenblik, zo hebben wij bewezen, dat er niets voorafgaat om ons daartoe te bereiden of te schikken. Want tussen dood en leven is geen middelstaat, evenmin als tussen iets en niets.

Ten tweede. Het woord *voorbereiden* is niet precies de juiste aanduiding, omdat het iets voorafgaands in zich heeft dat enige werkelijke invloed heeft om het gevolg te veroorzaken. Dit is echter in het geheel niet zo in het geval van de levendmaking van de zondaar. *Het is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt*, ook in dit geval. Daarom was Het beter die werkingen te noemen *voorafgaande dingen* (nu zijn er dikwijls honderd dingen, die voorafgaan en toch niet voorbereidend zijn; een schepsel, een redelijk schepsel, een zondig schepsel, enz., zijn voorafgaande, maar geen voorbereidende dingen), liever dan *voorbereidende dingen tot de wedergeboorte*. En wij willen dato ons in ons spreken hier en elders op die manier zult verstaan, dat er dingen zijn die de wedergeboorte voorafgaan. Maar dat wij nooit moeten denken, gelijk de *halve pelagianen* en *pajonisten*, die de onmiddellijke werking Gods in en aan ons ontkennen, dat wij uit de natuur door enige voorbereidsels van ons of in ons tot de genade opklimmen. Dat men een christen wordt, evenals men een geleerde filosoof wordt, trapsgewijze opklimmend van de ene school tot de andere. Daarmee zouden we de werking Gods in het wederbaren geheel verloochenen.

Ten derde. De uitwerkingen die wij opgegeven hebben, worden niet veroorzaakt enkel door onze natuurlijke kennis van de Goddelijke waarheden, waarin wij zeer kunnen vorderen, noch door de kracht van onze wil, maar door het Woord en de Geest van God, met dat Woord gepaard gaande. Hoewel de Geest van God geen bovennatuurlijk leven instort, werkt Hij daardoor nochtans zo krachtig op onze zielen door het Woord, dat wij dat enigszins met betrekking tot onszelf verstaan, daarbij bepaald worden en de uitwerking daarvan gevoelen, tot veroorzaking van die aandoeningen en uitwerkingen, die wij in ons gevoelen. Dit is zo duidelijk in de dagelijkse ondervinding, dat het niet bevestigd behoeft te worden. Indien het Woord op de ene tijd uitwerkingen in de mens veroorzaakt, en op de andere tijd niet de minste, moeten wij dan niet redelijkerwijze besluiten, dat de ene tijd een kracht des Geestes dat Woord vergezelt, en daarmee gepaard gaat, om die uitwerkingen in ons teweeg te brengen en dat die kracht op een andere tijd niet met het Woord gepaard gaat? Ik ben van dit gevoelen, dat noch de vurige wet met al haar vloek ons beroeren of verschrikken, noch het Evangelie ons troosten zal, indien er geen werkingen des Geestes met het Woord gepaard gaan. Ondertussen zijn die werkingen niet levendmakend, geloof- instortend en wederbarend, maar alleen werkingen van de Geest Gods, niet van de Geest van Christus.

Ten vierde. Deze werkingen des Geestes in, met en door het Woord, worden de *algemene werkingen des Geestes* genoemd. En voor zover het Woord twee delen heeft, die op onze zedelijke staat betrekking hebben, zo worden deze werkingen van de Geest, en de Geest Die ze veroorzaakt, genoemd *de Geest der dienstbaarheid tot vreze*. Want deze bestaan in een aandringen van de vurige wet Gods met al haar vervloeking op de consciëntie, ter veroorzaking van vreze, schrik en benauwdheid. Of zo de Geest het Woord van het Evangelie door algemene werking tot ons brengt, dan worden wij enige blijdschap en verlichting en smaak van de hemelse gaven deelachtig, die spoedig verdwijnen. Zonder dit onderscheid zijn er onnoemelijk veel plaatsen van Gods Woord, die wij nimmer zouden kunnen verstaan.

Ten vijfde. In deze voorafgaande dingen kunnen de uitwerkingen soms zeer groot zijn, naarmate Gods Geest de wet of het Evangelie met Zijn algemene werkingen vergezelt en de voorwerpen zichtbaar maakt die betrekking hebben op ons, in de stand waarin wij zijn. Het is dus enerzijds geen wonder, wanneer de mensen hun zonde in de wet zien en begrijpen dat zij onder Gods toom en vloek liggen en indien zij zo komen te sterven eeuwig verloren zullen gaan, dat

dan de banden hunner lendenen los worden, en dat zij de vreselijkste verschrikkingen, ontsteltenissen en beweringen hebben, waarin zij bezwijken, en brullen als leeuwen wegens de dingen die zij ondervinden en tegemoet zien. Anderzijds is het geen wonder dat zij, enigermate denkende verlost te zijn of te worden, hoe ongegrond die gedachte ook mag zijn, van blijdschap als verrukt worden, en kunnen schijnen als opgetogen en buiten zichzelf te zijn.

Nu moeten wij nooit denken, dat in degenen die dit alles ondervinden, enig nieuw vermogen ingestort is tot nog toe. Het is de Geest, Die door het Woord hun aangeboren vermogen, dat lang in een zorgeloze slaap der zonde als dood lag, wakker maakt, om voorwerpen, die een betrekking tot hen hebben, en waartoe dit vermogen genoegzaam in staat is, te begrijpen. Daardoor hebben zij aandoeningen, naarmate de waarheid in betrekking tot zulk een voorwerp onweersprekelijk aan hun gemoed betoogd wordt. Dit is duidelijk in de verdoemden in de hel. Dezen krijgen, om de worm die knaagt zó aan het knagen te brengen dat de ogen wenen en de tanden knersen, geen nieuwe vermogens of hebbelijkheden om zich daardoor vatbaar te maken. O nee, maar God doet alleen de vurige bliksemstralen van Zijn vervloekende en verdoemende wet, ogenblikkelijk als een rivier van vuur en sulfer in hun binnenste indringen. En dat wij niet zulke voorwerpen hier op aarde hebben, gelijk er in de hel zijn, zulks komt alleen van Gods oogmerken en wijze bestiering, om het mensdom in zijn roeping en voorttelling van een zaad Gods onbelemmerd voor enige tijd te laten voortgaan, om hun de drinkbeker der verbolgenheid ten laatste in de hand te stellen. Maar werd het door iedereen geloofd, dat zijn staat is, zoals die is, elk zou een Magômissabib, *een schrik van rondom*, zijn.

Ten zesde. Al die voorafgaande dingen, die men over het algemeen in meer of mindere mate ziet in de mensen die tot jaren van onderscheid komen, zijn in hun eigen natuur en aard geenszins met de zaligheid gepaard. En ze hebben niet de minste invloed in het verkrijgen van de zaligheid. Ze zijn, eigenlijk gesproken, het leven der zonde in de consciëntie, waarvan Paulus spreekt, als hij zegt dat “toen de wet kwam, de zonde levend werd”, Rom. 7:9. Hieruit kunt u bespeuren, dat zo men dit naging, de grote twist, die in de kerk is over deze uitwerkingen van de wet, terzijde zou kunnen liggen. Want immers, zij zijn op zichzelf in geen deel zaligmakend en hebben niet de minste oorzakelijke invloed om ons bij God aangenaam te maken of om uit hun eigen natuur geschikte voorwerpen voor de genade te maken, evenmin als de weniging der ogen en de knersing der tanden in de hel die hebben. En het is jammer, dat men uit de gronden van de halve pelagianen daar zo op staat om hemel en aarde te bewegen, om enige dingen, die gans niet tot de zaligmakende bekering behoren, noch gemeenschap daarmee hebben, voor zaligmakende werkingen te willen doen doorgaan. De beroerten over zonden, schrik en angsten, geweent en knersing der tanden, enkel en alleen op zichzelf aangemerkt, zijn immers niet meer dan het leven der zonde in de consciëntie, waarvoor iedereen openligt. Die worden alleen voor een tijd gemist door de onbegrijpelijke ongelovigheid aan de waarheid van Gods heilige wet.

Ten zevende. Hoewel zij in en uit hun eigen natuur niet zaligmakend zijn, nochtans is het Gods gewone weg, om altoos de wet op de consciëntie van volwassenen eerst te gebruiken, om hen daardoor bij zichzelf rampzalig te maken. Als men het hiermee niet eens is, spreekt men Gods Woord en de bevinding van alle eeuwen tegen, en maakt men zichzelf ten enenmale bespottelijk en verachtelijk, en men geeft een duidelijk bewijs, dat men nooit zijn ellende door de wet heeft leren kennen. Daar deze dingen dus gewoonlijk voorafgaan (in een mate en trap die God dan eens groter met de allerontzaglijkste beroeringen, dan eens met meer bedaardheid in dezelve geeft), zo is het te vrezen, dat zij die zich daartegen verzetten, tegen God strijden, omdat

dit werkingen van de Geest en van het Woord zijn. Het is dus het beste, mijn geliefden, de dingen te laten overzomeren en overwinteren; onze leer niet te verzaken, om ze terstond voor zaligmakende dingen of voorbereidingen daartoe te doen doorgaan, noch ook om ze te bestrijden, daar ze gewoonlijk (de maat en trap daargelaten) de bekering voorafgaan. God kan iets goeds daaruit tevoorschijn brengen, hoewel ze, op zichzelf aangemerkt, geenszins zaligmakend zijn, noch de minste invloed tot de levendmaking hebben.

Ten achtste. Al de genoemde dingen, die de levendmaking in de volwassenen voorafgaan, zijn in hun eigen natuur niet zaligmakend, maar zij gaan dikwijls over en verdwijnen, ja, worden dikwijls geheel uitgeblust door de vijandschap van de weerspannige en vijandige wil, en zij zijn eigen aan sommige verworpingen zowel als aan vele uitverkorenen, die tot jaren van onderscheid komen. Nochtans geloven wij heilig, dat gelijk God een bijzondere besturing en beoging heeft in Zijn gehele voorzienigheid omtrent de uitverkorenen, zowel vóór als na de bekering, Hij hen ook met een oogmerk onder deze tucht van de vurige wet stelt, om hen daarvoor te doen vallen, en om in hen ten onder te brengen al de hoogten van eigen werk, die zich tegen de vrije genade verheffen. En om Zijn weg voor Christus en de vrije genade te banen, zodat de Heiland, als Hij hen levend maakt, hen gestaltelijk dood bij zichzelf vindt. Zij achten dan de dingen, die hun gewin waren, schade en drek, en zij verkeren onder een gevoel dat zij zo geheel dood zijn, dat als de zaligheid om een zucht, of zoveel als een nagelschrapsel moest verkregen worden, zij dan eeuwig zouden moeten verloren gaan.

Of er nu, boven en behalve het gezegde, enig inwendig onderscheid bestaat tussen de dingen die de levendmaking voorafgaan, zoals de verworpingen en de uitverkorenen beiden deelachtig worden, is een vraag van gewicht.

Wij kunnen er veilig op zeggen:

1. Dat, terwijl ze aan de verworpingen gegeven worden uit Gods rechterlijke toom, ze de uitverkorenen gegeven worden uit Gods liefde, als een God Die met hen, schoon vijanden zijnde, verzoend is.
2. Dat God een bijzonder oog op hen in dezen houdt zodat zij van God bijgestaan en bewaard worden voor de grote uitersten van de diepste wanhoop en het gaan tot de strop met Judas.
3. Dat God de maat en trap wijselijk bepaalt, door de een meer en de ander minder van deze verschrikking te geven, omdat Hij het beste weet wat voor een ieder, naar zijn omstandigheden en gesteldheden des lichaams, nodig is.
4. Dat Hij, hoe lang of kort zij duren, en hoe groot of klein de trap van de beroeringen zijn moge, evenwel een ieder Zijner uitverkorenen daardoor zo in de dood doet vallen, dat zij door werkzaamheden van hun zijde niet tot de genade kunnen opklimmen, maar zo gestaltelijk dood worden bij en in zichzelf, en dus langer of korter blijven, totdat de vrijmachtige God door Zijn wederbarende kracht hen levend maakt, en door de werking van Zijn Heilige Geest, Zijn Zoon in hun zielen openbaart, zoals Hij hun van God geworden is tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing. Velen komen in de kuil van hun ellende. Bij enigen gaan de indrukken over, maar bij velen is het zo, dat zij met hun gestalten en werkzaamheden er uit klimmen. Zij zijn en blijven dieven en moordenaars, die over de muur klimmen en niets hebben waarop zij hun zaligheid bouwen, dan alleen enige werkzaamheden van hun zijde.

Aldus ziet u, dat wij in dit opzicht van Gods werkingen en leidingen enig onderscheid hebben opgegeven, maar of zij in hun eigen inwendige aard en natuur onderscheiden zijn, laat ik aan God over. Wij hebben noch licht noch kennis genoeg, om die inwendige onderscheidingen voor

te stellen; want zijn het werkingen van de Geest in de wet, waardoor met een natuurlijk geloof het getuigenis der wet geloofd wordt, dan zijn ze enkel en alleen het leven der zonde tot benauwing van de ziel. En zijn ze door de werking van de Geest van Christus in het Evangelie, dan zijn ze geen voorbereidsels tot de levendmaking, maar uitvloeisels van de levendmaking of de wedergeboorte, en strekken als onfeilbare bewijzen daarvan, en zijn in hun aard en natuur, hoewel sommigen ze maar voorbereidend noemen, ten enenmale van alle werkingen des Geestes in en door de wet op de ontwaakte wonsciënties onderscheiden. Ondertussen kunnen wij noch voor onszelf noch voor anderen dit onderscheid nagaan. En dus moeten wij ons altijd de vijftiende stelling van de Dordtse vaders te binnen brengen.

Ten negende. Eindelijk dan ziet u, hoewel er dingen zijn die doorgaans de levendmaking en instorting van het geloof voorafgaan, dat zij nochtans geenszins voorbereidsels daartoe zijn. Zij vloeien immers alleen maar voort uit de oude natuur, en, hoe schoon ook hun gedaante is, ze zijn maar enkel zonden, en er zou niets ongerijmder zijn, dan te zeggen dat de zonden ons voor Gods almachtige en herscheppende genade zouden voorbereiden. En dus moeten wij besluiten met de Dordtse vaders, *dat God ons, zonder ons te doen, het leven schenkt*, in de gemeenschap met Christus, Die de Borg en Plaatsbekleder der uitverkorenen is. En dat dit leven, zonder te letten of acht te geven op iets dat in het schepsel is, in een punt des tijds van God onmiddellijk aan Zijn uitverkorenen geschonken wordt.

Wij kunnen dus opmaken, dat gelijk geen hoedanigheid, hoe ook genoemd, ons voor de genade een geschikt voorwerp kan maken, zo ook geen zonde dat kan beletten; en dat het alleen de verschrikkelijke vijandigheid van onze onverootmoedigde harten is, die ons belet om naar Christus te gaan zoals wij zijn, zonder iets in onszelf vooraf te verbeteren, om van Hem levend gemaakt te worden. Eer ik besluit, zeg ik nu maar, dat u ziet hoe er, eigenlijk gesproken, geen voorbereidsels tot de levendmaking zijn, en dat er nochtans enige dingen voorafgaan. In dit opzicht heb ik eens, naar mijn weten, in mijn geschriften van voorbereidingen gesproken, maar verstond er toen, als ook nu nog, niets anders door dan “voorafgaande dingen”. Zie *Het A.B.C. des Geloofs* over de benaming van “aandoen”. En daar spreek ik alleen van een *voorbereiding tot overtuigingen* tot levendmaking.

We hebben gezien dat er *niets*, het *minste niet*, de levendmaking en de instorting van het geloof, waardoor wij in Christus ingelijfd worden, voorafgaat. Zo moeten wij nu nader overgaan tot de woorden van de onderwijzer, en dus tot het gevoelen van de Hervormden die deze Catechismus naast de artikelen van de Belijdenis van de Nederlandse kerken aannemen. Zij houden en bekennen die (hetzij door handtekening of lidmaatschap) als de waarachtige belijdenis van hun geloof, zoals die beide uit Gods Woord getrokken en daarop steunende zijn.

Om nu deze woorden van de Catechismus te verklaren, zullen wij in *het algemeen* spreken van de orde, die onze Godgekeerden houden in het voorstellen van hun gevoelen, over de wijze waarop de verlossing, door Christus verkregen, de uitverkorenen toegepast wordt, en hoe zij die deelachtig worden gemaakt. Zij zeggen niet: “die Christus en al Zijn weldaden door een oprecht geloof aannemen”, en dus door dat geloof “Hem ingelijfd worden”; maar geheel andersom: “die Hem door een oprecht geloof worden ingelijfd en al Zijn weldaden aannemen.” Zo stellen zij dus de inlijving van de uitverkorenen in Christus door het ingestorte geloof, voordat dat geloof in hen zich in werkzame of uitwerkende daden kan vertonen.

Deze orde der zaken moeten wij nooit veranderen noch laten varen, gelijk wij tot onze droefheid

zien, dat enigen het gedaan hebben, zeggende, dat men de daad van *het aannemen van Christus* en *al Zijn weldaden*, moet stellen en verklaren vóór de *inlijving in Christus*, en dat men de inlijving moet zien als een gevolg van het dadelijk aannemen van Christus en al Zijn weldaden. Volgens dezen hadden de woorden van de Catechismus aldus moeten luiden: “Neen zij, maar alleen die Christus en al Zijn weldaden door een oprecht geloof aannemen, en door die aanneming Hem ingelijfd worden.”

Veel eenvoudigen, die geen ervaring of geoefend inzicht in het Woord der gerechtigheid hebben, hebben ook de ongerijmdste denkbeelden en stellingen over deze gewichtige zaak. Bijvoorbeeld wanneer zij stellen dat, eer zij Christus ingelijfd worden en het bovennatuurlijke leven ontvangen, zij niet alleen een gevoel van zonden hebben, en een honger en dorst naar de gerechtigheid, maar dat zij daarenboven tot Christus komen en Hem dadelijk aannemen. En dat er zulk een volmaaktheid in die daad moet zijn, eer de inlijving of vereniging volgt, en dat zij pas hierop, als een gevolg van hun aanneming, leven ontvangen, en ook pas hierop en hierdoor Christus Jezus ingelijfd, of wat hetzelfde is, met Hem verenigd worden. Omtrent dit wanstaltig en ongerijmd begrip van zaken moeten wij deze en gene dingen tot wederlegging aanmerken.

Ten eerste, mijn geliefden, hoewel het verre van mij is iemand van onrechtzinnigheid in de leer te verdenken, vooral als men een afkeer toont te hebben van alle onrechtzinnigheid, nochtans kunnen wij het niet voorbijgaan om te zeggen, dat deze stellingen zo Arminiaans zijn, dat, gelijk de heer Holtius zegt, wij bij toeval in de Arminiaanse kerk kunnen geraken. Zie het boekje van Holtius over het *Oprecht Geloof*. Want dit is de stelling der remonstranten, dat “God, door Christus voldaan zijnde, ons arme zondaren het leven en de vergeving der zonden voorstelt, op voorwaarde dat wij in Christus geloven zullen, dat is tot Hem komen en Hem aannemen om aldus dat leven te verkrijgen.”

Zijn wij het nu met hen niet eens in hun gevoelens, waarom spreken wij dan hun taal? De voorzichtigheid, die de heiligen behoorden te hebben, moest ook een afgrijzen geven van deze schijn des kwaads. Ik houd het met onze belijdenisgeschriften, die ik acht op het Woord van de levende God gegrond, en bijna woordelijk daaruit getrokken te zijn, en kan geen verandering dulden, omdat dit gelegenheid geeft tot een schadelijke verandering in de leer.

Ten tweede. Hoe komen wij aan dat vermogen, om onze zonde te kennen met een diep gevoel, om naar de gerechtigheid en het leven te hongeren en te dorsten, tot Christus te komen, Hem aan te nemen, en dus het leven te ontvangen? Mijn geliefden, een van beide moet waar zijn, want er is geen derde. Wij moeten dit hebben óf door onszelf, dat is uit de natuurkrachten, die wij van tevoren hadden, maar niet opwekten of oefenden en ten uitvoer brachten; of wij moeten deze dingen hebben uit kracht van onze inlijving in Christus, en het ontvangen van een nieuw leven en nieuwe natuur, die wij van tevoren niet hadden. Maar dit laatste wordt door de omkering van de woorden van de Catechismus ontkend, en er wordt gesteld: *dat wij het leven in, op of na onze aanneming ontvangen* (u ziet hoever wij al toegeven door het gebruiken van die woorden ‘in, op of na’). Derhalve moeten zij het eerste stellen en leren: dat een mens, eer hij Christus ingelijfd is, en dus daardoor het leven ontvangt, *een hartelijk leedwezen over zijn zonden kan hebben, naar de gerechtigheid hongeren en dorsten, tot Christus gaan en Hem aannemen, en eindelijk het leven uit Christus ontvangen kan*. Dit is echter een verzaking van al de gewichtige stukken van onze leer, rakende de gehele verdorvenheid van onze natuur, welke zo groot is, dat wij niet *half maar geheel dood zijn*, totdat wij in onze inlijving in Christus levend gemaakt

worden. Van onze zijde kunnen wij ons dus noch tot God noch tot Christus begeven, zelfs niet in enige de minste daad, totdat wij door ons zijn in Christus leven en bekwaamheid ontvangen om die daden te oefenen. Hierom heeft onze kerk de gruwelijke leer der remonstranten, als met Gods Woord strijdig, verworpen en veroordeeld. Zie de vierde en zesde stelling van de verwerping der dwalingen in het derde en vierde artikel tegen de remonstranten. Wij hebben de woorden der vaderen aangehaald; ieder kan ze nalezen.

Ten derde. Die stellingen zijn met alle rechte redenen strijdig, en zichzelf omverwerpende, zowel als met Gods Woord, dat niets inhoudt wat met de rede strijdig is. Indien men eens zei: een dood mens gevoelt dat hij dood is, dat hij om levendmaking en opwekking uit de dood roept, dat hij verder uit zichzelf opstaat, en op zijn eigen benen naar de medicijnmeester gaat, en dan pas levend werd, zouden wij niet zeggen, dat iemand die zo redeneerde, krankzinnig was? Maar de zaak is hier dezelfde: al degenen die het dadelijk geloof, waardoor wij Christus en al Zijn weldaden aannemen, stellen *vóór* de inlijving, maken zich aan zulke tegenstrijdige, onbestaanbare en zichzelf omverwerpende stellingen en leringen schuldig.

Ten vierde. Het is een algemeen aangenomen regel, dat de grondslag van gemeenschap, en alle mededeling van iets, rust en gegrond is op de vereniging die er tussen de personen of zaken is. Het goed van de man of de vrouw is niet gemeenschappelijk, voor en aler zij verenigd zijn door de huwelijksband. Het leven dat in de wortel is, wordt niet medegedeeld: dan aan die takken, die met de wortel verenigd zijn. Het leven van het lichaam hebben die leden niet, die met het lichaam niet samengevoegd zijn. Het water dat in de fontein is, kan nimmer in mijn put komen, tenzij er een pijp of kanaal is tussen mijn put en de fontein, waardoor ze met elkaar zo verenigd zijn, dat uit de volheid van de ene de ledigheid van de andere, door het verenigend middel (hetzij pijp of buis) kan vervuld worden, wat nooit zou kunnen als er geen vereniging tussen beide was.

De stelling nu, die het geloofsaannemen *vóór* de inlijving stelt, is aan al deze ongerijmdheden onderworpen, en strijdt met een aangenomen regel, *dat de gemeenschap de vereniging veronderstelt, daarop gegrond is en daaruit voortvloeit.* Zal het oog buiten het hoofd zien? Zal de tong, die in de mond niet is, smaken? Zal de hand, die afgehouden is van het lichaam of geen levensinvloeden daarvan ontvangt, grijpen? Zullen de voeten, die door de samenvoegselen van zenuwen aan het lichaam niet samengebonden zijn, gaan? Zal een tak, die niet in de boom is, bloeien? Even onmogelijk zullen wij ook Christus en Zijn weldaden kunnen aannemen, tenzij wij Hem eerst ingelijfd zijn, en door die inlijving het bovennatuurlijk leven ontvangen.

Ten vijfde. Het *komen tot Christus* en *Christus aannemen zijn immers daden, maar daden veronderstellen leven.* Die dood is, doet immers niets. *De doden zullen U niet loven, de levende, de levende, die zal U loven.* Maar volgens de omkering van het antwoord van de Catechismus oefent men het geloof eerst en wordt dan levend. Ik zou geen andere stelling weten die zo ongerijmd is als deze. Want het is onmogelijk om dit te begrijpen, omdat het met zichzelf in strijd is. Wij moeten eerst de genade des geloofs ontvangen, eer wij de daden des geloofs kunnen oefenen, maar wij ontvangen de genade des geloofs en de levendmaking daardoor, dat Christus Zich met ons door de Heilige Geest verenigt, en deze dingen uit kracht van die vereniging ons zo mededeelt in onze krachtdadige roeping, dat wij ons ook met Hem van onze zijde verenigen.

Ik heb lang gezien, dat veel mensen verward raken in tegenstrijdigheden in dezen, waaruit zij zich niet redden kunnen, aangezien zij geen behoorlijk onderscheid maken tussen *de genade des geloofs* en *de werkzaamheid des geloofs*. En het is ook te beklagen, dat deze zaak bij de meeste

uitleggers niet terdege onderscheiden en recht uitgelegd wordt, gelijk het behoort. Het gevolg is dat men nu zo dwaalt, dat men *van de dadelijke werkzaamheid van het geloof tot rechtvaardiging begint te spreken*. Het is echter zo dat het geloof, met betrekking tot de rechtvaardigmaking, nooit in aanmerking kan komen als een uitgaande daad en werkzaamheid van onze ziel. Het is alleen een lijdelijk ontvangend instrument, dat van en uit zichzelf niet bestaat. Voordat het dadelijk werkt, ontvangt het geloof de werkelijkheid lijdelijk, slechts in zijn betrekking tot de rechtvaardigmaking, enzovoort, als Gods gave.

Ten zesde. Wij kunnen bij het gezegde nog voegen, *dat Gods Woord ons altijd leert, dat wij eerst levend gemaakt worden, eer wij iets doen kunnen*. Deze levendmaking geschiedt zonder ons, evenals onze schepping zonder ons teweeggebracht wordt. Er zijn wel trappen in de staat der genade, maar geen *trappen tot de genade*. Wie dat stelt is een pelagiaan, of hij weet niet wat hij zegt.

Ik moet maar zeggen, dat wij bij onze komst onder u, bespeurden dat velen verkeerde gedachten van het geloof hadden, als zou het alleen in een daad van aannemen van Christus bestaan. Daarom gingen wij in het jaar 1736 de *benamingen des geloofs* verhandelen, om u te doen zien, dat Gods Geest het geloof onder vele benamingen voorstelt, opdat kleinen, die het niet onder de ene benaming kennen, het onder de andere zouden kunnen verstaan. Toen wij ondertussen bemerkten, dat deze en gene onder u in de mening verkeerde, dat wij geen leven hebben, vóór dat wij dadelijk Christus aannemen, en dat wij Hem pas ingelijfd worden door dat dadelijk aannemen, gaven wij de *Eigenschappen des Geloofs* uit. Daarin is deze zaak zo duidelijk in de eerste leerrede voorgesteld, dat verreweg de meesten nu begrijpen, dat de inlijving vóór de geloofswerkzaamheid van het aannemen gaat. U kunt daar zien wat wij gezegd hebben, en dit daar bijvoegen, alsook hetgeen de heer Holtius in zijn werkje over het *Oprecht Geloof heeft* aangetekend.

Wij zouden hiermee van deze zaak kunnen afstappen, indien wij het niet nodig oordeelden een paar tegenwerpingen voor te stellen en op te lossen. Want immers, evenals de verandering van de orde van de Catechismus uit onkunde voortkomt en zeer gevaarlijk is, zo vloeien ook al de tegenwerpingen voort uit de diepe en beklaglijke onervarenheid in het Woord der gerechtigheid.

Zij zeggen dan: *die in de Zoon gelooft, heeft het leven*, waaruit ze besluiten willen, dat het geloof in de Zoon voorgeat, en dat men het leven na dat geloof in de Zoon krijgt.

Maar, mijn geliefden, ik moet zeggen, dat dit een wonderlijke uitlegging en een zeer verkeerd besluit is. Want er staat niet: *die in de Zoon gelooft, zal het leven krijgen*, maar hij heeft het alrede. Het is hier in de tegenwoordige, niet in de toekomstige tijd, en dus is het dadelijk geloven in de Zoon een allerduidelijkst blijk en bewijs, dat hij, die dit doet, reeds is levend geweest.

Zij zeggen, dat Christus zegt: “die Mijn vlees niet eet en Mijn bloed niet drinkt, heeft geen leven in zichzelf “

Maar Christus geeft daar geen onderwijs over wat voorgeat en volgt, maar geeft een duidelijk karakter van een mens, die leeft. Het is alsof wij zeiden: die niet eet en drinkt, is dood, omdat overal waar leven is, het onderhouden moet worden door het nuttigen van spijs en drank, dat wij door eten en drinken nuttigen. Nu weet u, mijn geliefden, dat wij niet van dood levend worden door het eten en drinken, maar dat het leven, dat wij reeds hadden, door eten en drinken onderhouden wordt. Van gelijke aard zijn al de andere Schriftplaatsen, zodat het voor een ieder, die weet in hoe velerlei opzichten het woord “leven in Gods Woord genomen wordt, gemakkelijk

is daarop te antwoorden.

Nu wij de orde, volgens welke onze onderwijzer de toepassing van de verlossing voorstelt, gezien en verdedigd hebben tegen degenen die de goede orde omkeren, zo moeten wij tot de behandeling der zaken overgaan.

Daarbij zullen wij op twee zaken nader acht geven, namelijk:

wij zullen in de eerste plaats van *onze inlijving Christus*, door een *oprecht geloof* spreken, en dan van de voornaamste geloofsdaad, welke is een *aannemen van Christus en al Zijn weldaden*.

Het eerste stelt ons de genade des geloofs zelf voor ogen, en het andere de dadelijke werkzaamheid van deze genade.

Betreffende de inlijving der uitverkorenen (die zalig zullen worden door Christus, gelijk zij door Adam verdoemd zijn) in Christus door een oprecht geloof, dit is een stuk van het allergrootste belang, aangezien op de inlijving in Christus, of de vereniging der uitverkorenen met Hem, de gewichtigste stukken van onze leer, als op hun eigenlijk fundament, rusten. En dat zonder dit, als voorafgaande, nimmer bestaan kan de toerekening van Zijn gerechtigheid, de rechtvaardigmaking en het verkrijgen van het geloof. Wij behoeven ons niet breed daarover uit te laten, aangezien wij er zo opzettelijk over geschreven hebben in de *Eigenschappen des Geloofs* blz. 1-22, nog nader in het eerste deel van ons onlangs uitgekomen werk, (*Verzameling van Leerredenen*) zie blz. 117-122), en vooral in de derde en vijfde Zondag. Daarbij hebben wij aangewezen dat zonder een vereniging noch Adams noch Christus' gerechtigheid ons

toegerekend kan worden, en ook hoe velerlei verenigingen er zijn. Evenwel, omdat hier de plaats is om daarvan te spreken, zullen wij maar duidelijk en in orde bij elkaar moeten brengen hetgeen wij overal van deze verborgenheid tot stichting van Gods kerk geleerd hebben. Om nu in alle mogelijke helderheid van deze zaken te spreken, zullen wij eerst de vereniging, op zichzelf aangemerkt, bespreken en vervolgens de vereniging die er is tussen Christus en de gelovigen.

Eerst zullen wij dus spreken van *de vereniging, op zichzelf aangemerkt*, opdat wij, zoveel het mogelijk is, een helder denkbeeld van deze zaak mogen hebben. *Verenigen*, in het Latijn aangeduid met een bastaardwoord *unio* (hetwelk wij niet moeten verwerpen, aangezien het beter is om de vereniging tussen de Persoon van de Zoon van God met de menselijke natuur uit te drukken, dan het Latijnse woord *compositie*, samenvoeging, gelijk op zijn plaats zal gezien worden), zegt of geeft te kennen (zoveel het op de drie Personen in het Goddelijk Wezen niet ziet) *één worden van zaken of personen, die altoos voor deze eenwording als onderscheiden van elkander in het een of ander opzicht moeten aangemerkt worden*. Vanwege de veelvuldige wijze op welke het *een-worden* of *een-zijn* moet aangemerkt worden, is verenigen zeer onderscheiden.

(1) Er is een *WEZENS vereniging* tussen de drie Goddelijke Personen, Die van elkaar door hun Personele eigenschappen onderscheiden zijn. Maar daar elk van Dezen hetzelfde gehele en ondeelbare Goddelijke Wezen hebben, zijn zij zo wezenlijk met elkaar, door het hebben van hetzelfde Wezen, verenigd, dat deze Drie maar *Eén zijn* (1 Joh. 5:7. Deze *Wezens vereniging* is zo bijzonder tussen de drie Personen, Die hetzelfde Wezen hebben, dat die nooit aan het scheepsel kan medegedeeld worden. Zelfs niet aan de menselijke natuur van Christus, hoe nauw die ook met de Persoon van de Zoon van God verenigd is. Dus ziet u, dat de dwaling van zulke mystieken vervalst, die drijven, *dat wij vergoed worden in God*. Ook moet te gronde gaan die stelling, of laat ik liever zeggen: onbekoekte uitdrukking dergenen die zeggen, dat wij met de *Drie-enige* God verenigd worden, want dat is niet nauwkeurig gesproken. Wij worden met Christus verenigd, en kunnen niet gezegd worden met God Drie-enig verenigd te zijn, dan alleen voor zover wij verenigd zijn met die Persoon, Die, wegens het hebben van hetzelfde Wezen met de Vader en de Geest, een en dezelfde God is. De Godmens is de onmiddellijke Persoon, met Wie wij verenigd worden door middel van het geloof. Wil iemand zeggen, dat wij door Hem met God Drie-enig verenigd worden, wij hebben er niets tegen.

(2) Er is een *Personele vereniging* tussen de Persoon van de Zoon van God en de menselijke natuur, die niet door enige vermenging onder elkaar tot één Persoon verbinden, maar door aanneming van de menselijke natuur, zonder deszelfs personaliteit, in de eenheid met Zijn Goddelijke Persoon. Dit is alleen het voorrecht van de menselijke natuur van Christus, die Hij uit het vlees en bloed van de maagd Maria aannam. Niemand wordt tot dit voorrecht toegelaten, dat hij een wezenlijk persoon met de Zoon van God zou zijn, daar dit alleen het voorrecht is van die natuur, die Hij aangenomen heeft. Het is dus een dwaling, dat wij alzo verenigd worden met Christus dat wij in de striktste zin op zouden houden een persoon te zijn, ons bestaan af te leggen en één en dezelfde persoon met de Zoon van God te zijn. Voor die opvatting is niemand vatbaar, tenzij hij het gebruik van alle rede terzijde legt en zijn ogen, zinnen en gevoel ten enenmale verzaakt.

(3) Er is een *vereniging der samenvoeging* van verscheidene op zichzelf bestaande dingen, zonder dat er enige verenigingsband tussen beide is. Gelijk een hoop stenen of een hoop zand elke steen bestaat op zichzelf, en elke zandkorrel bestaat op zichzelf, hoewel het samen een hoop

stenen en een hoop zand uitmaakt. Maar dit kan geen vereniging in een eigenlijke zin genoemd worden.

(4) Er is een *werktuiglijke vereniging*, die in alle kunststukken, ook in gebouwen, plaatsheeft. Daardoor is het ene deel zo vast aan het andere vastgekleefd of daarmee samengehecht, dat zij één kunststuk of gebouw met elkaar uitmaken. Maar dit is een redeloze en levenloze vereniging door een werktuig, alleen op elkaar werkende. Er is een *burgerlijke vereniging*, waardoor verscheiden burgers of soldaten door zekere wetten en voorrechten één burgerlijk lichaam uitmaken, aangezien een en dezelfde wet en bevel hen tot hetzelfde verbindt en verplicht. Maar iedereen begrijpt, dat hier de een geen invloed op de ander heeft.

(5) Er is een *kerkelijke vereniging*, die niet alleen bestaat in de belijdenis van een en dezelfde leer en tucht, maar in de onderlinge gemeenschap aan hetzelfde Hoofd en al Zijn goederen, en in het hebben van dezelfde Geest, om al de leden tot de enigheid van deze Geest te brengen, door de band van het geloof en de liefde. Maar dit is algemeen, ziende op de onderlinge eenheid van de leden der kerk onder elkaar, waarvandaan de Kerk *één* Kerk, één lichaam genoemd wordt. Christus' duive is *een enige*.

(6) Er is een *natuurlijke vereniging* tussen de leden van het lichaam en het hoofd, en tussen de takken, die door middel van de stam met de wortel verenigd zijn. De een werkt op de ander, volgens de natuurwetten, die zij van God, de Auteur van de natuur, ontvangen hebben. En dus is deze vereniging, en de werking daaruit voortvloeiende, alleen volgens een natuurwet, die gehoorzaamd wordt zonder de minste kennis of bewustheid.

(7) Er is een *huwelijksvereniging* tussen man en vrouw, waardoor zij, die vóór dezen twee waren, zodanig één zijn, dat niet alleen hetgeen zij elk op zichzelf aangemerkt bezaten, gemeenschappelijk wordt, maar dat de een zo volkomen van de ander wordt, dat de man de macht niet meer over zijn eigen lichaam heeft, maar de vrouw; en evenzo ook de vrouw de macht niet over haar eigen lichaam heeft, maar de man. Dit is daarop gegrond, dat deze *twee één vlees zijn*. Maar dit is door een voorafgaande toestemming.

(8) Er is een *sacramentele vereniging* tussen het teken en de betekende zaak, zonder de verandering van de ene in de andere, en ook zonder de minste fysieke invloed op elkaar. Deze vereniging is alleen gegrond op de instelling van God, Die lichamelijke dingen wil gebruiken om geestelijke dingen te beduiden, en op het woord der Goddelijke belofte, waardoor de vereniging tussen onderscheiden dingen zo vast gemaakt is, op een geestelijke en onlichamelijke wijze, dat die de ene in waarheid geniet, ook de andere geestelijker- wijze deelachtig wordt, volgens de natuur der zaak,

Nu hebben wij deze dingen op blz. 117 en 118 van het eerste deel van ons laatst uitgekomen werk (*Verzameling van Leerredenen*) opgegeven, zonder die te beschrijven. Daarbij hebben wij getoond, dat de Heilige Geest als het ware stamelende van deze vereniging met ons wil spreken en daartoe alle gelijkenissen en zinspelingen neemt. Ondertussen blijft de zaak een waarheid, dat er in de vereniging, tussen Christus en Zijn uitverkorenen iets is, dat in geen van al: de genoemde verenigingen te vinden is. En zo is en blijft het een verborgenheid, die wij niet ten volle zullen kunnen begrijpen of beschrijven. Wij houden ons dan ook aan de omschrijving, die wij na veel overleg in het jaar 1742 daarvan gegeven hebben in de *Eigenschappen des Geloofs* (blz. 4 op het eind en blz. 5 in het begin):

Het is een zeer nauwe, verborgen, allerwaarachtigste, en onscheidbare betrekking tussen Christus en de gelovige, waardoor de Persoon Christus, door de Heilige Geest, met de persoon

van de gelovige, en de persoon van de gelovige met de Persoon Christus, door het geloof alzo wederzijds met elkaar verenigd worden, dat zij één verborgen lichaam met Christus, het Hoofd van hetzelfde, uitmaken, en deelhebben aan al de weldaden, die Hij verworven heeft. Zo iemand deze vereniging klaarder en beter wenst te omschrijven, hij zal mij een grote dienst doen.

Nu wij de betekenis van vereniging op zichzelf, en de velerlei verenigingen, die er zijn, voorgesteld hebben, komen wij nader tot de zaak, om te spreken **van de vereniging, die er is tussen Christus en de gelovigen.**

Wij zullen van deze vereniging zelf spreken, en dat wel zo, dat wij eert spreken zullen van de vereniging, die er is tussen Christus en de uitverkorenen, zelfs als zij nog in de natuurstaat zijn, en wat betreft hun betrekking tot de eerste Adam kinderen des toorns zijn, naast alle andere nakomelingen van Adam. Dat er zulk een bijzondere betrekking is tussen Christus en de uitverkoren zondaren, zelfs eer zij nog geloven, is zo duidelijk, dat dit te ontkennen een ontkennen zijn zou van de ganse leer der voorverordining met alle gevolgen van dien. Christus noemt ze *Zijn schapen*, zelfs in de natuurstaat, zelfs als ze tot een andere stal behoren (Joh. 10:16. *Gegevenen van de Vader aan Hem. God wordt aangemerkt met hen*, terwijl ze zelfs nog vijanden zijn, *verzoend te zijn* (Rom. 5:10), wegens hun zijn in Christus of wegens een nauwe betrekking tussen Hem en hen.

Het is niet nodig deze zaak breder te bevestigen, omdat alle Hervormden hierin samenstemmen. Deze vereniging is de grondslag en het fundament waarop, en het beginsel waaruit de vereniging met de uitverkorenen door de Heilige Geest, en hun vereniging met Christus door het geloof moet afgeleid worden. En zo is er een drieërlei band tussen Christus en de uitverkorenen.

Ten eerste. Er is tussen Christus en de uitverkorenen een natuurlijke vereniging, wegens de gemeenschap aan dezelfde menselijke natuur, met een allerbijzonderst opzicht op hen, die Hem van de Vader gegeven zijn. Daarom wordt gezegd, “dat Hij vlees en bloed deelachtig is geworden, opdat Hij in alles Zijn broederen gelijk zou zijn, Hebr. 2:14, 17. Dit ziet nu niet op de menselijke natuur in het algemeen, maar op het zaad van Abraham, die als een vader der gelovigen aangemerkt wordt. En het geeft te kennen”, dat Hij die menselijke natuur alleen in betrekking en broederschap tot het zaad van Abraham, in onderscheiding van alle verworpelingen, aangenomen heeft. Daardoor is het, dat Hij alleen van dat zaad, en niet van al het zaad van Adam, gezegd wordt *vlees van hun vlees en been van hun benen* te zijn.

Mogelijk heeft het niet recht bepalen van deze natuurlijke vereniging tussen Christus en de uitverkorenen alleen, met uitsluiting van alle anderen, gelegenheid gegeven tot de leer der algemene genade. Want heeft Christus de menselijke natuur in het algemeen aangenomen, zonder enige bepaling, dan volgt zeker, “dat Hij voor de mensen in het algemeen gestorven is. Overweeg de redenering van de apostel, Hebr. 2:11-16, en u zult bevinden, dat onze redenering haar kracht heeft.

Ten tweede. Er is tussen Christus en de gelovigen *een wettelijke vereniging* of betrekking, waardoor Christus en de uitverkorenen, in meer dan één opzicht in het oog der wet volgens haar aller- strengste eis en vordering, één zijn. Daardoor kan, zonder enige matiging of afgaan van haar striktste eis, van de uitverkorenen gezegd en gehouden worden, alsof zij alles gedaan en geleden hadden in eigen persoon, wat Christus gedaan en geleden heeft. Als u zich maar te binnen brengt, wat u over Zondag 5 gehoord hebt, zal dit duidelijk zijn. Wij behoeven het niet te

herhalen.

Eindelijk, een *verbondsvereniging*, waardoor Hij hun staat en conditie zo aanneemt als hun Borg, dat Hij hun zonden de Zijne laat worden, door toerekening, opdat, als die gezocht werden, Hij verbrijzeld zou worden, en zij vrij zouden gaan. Al deze stukken zijn breedvoerig in Zondag 5 beredeneerd. En wij hebben ze maar willen ophalen, opdat u zien zou: *ten eerste*, de heerlijke staat der uitverkorenen, door deze drieërlei vereniging met Christus, zelfs eer zij nog geloven, en *ten tweede*, opdat u bemerken zou, hoe de vereniging, die tussen Christus en de uitverkorenen in de tijd der minne geschiedt, hieruit af te leiden is.

Nu willen wij van de wederzijdse vereniging, die in de tijd der minne geschiedt, wat nader gaan spreken. De uitverkorenen zijn in Christus Jezus, door het onveranderlijk besluit van Gods eeuwige, vrijmachtige en onafhankelijke voorbeschikking en door deze drieërlei betrekkingen tussen hen en Christus, eer zij geloven en wedergeboren worden, beveiligd voor het sterven en ook voor de eeuwige verdoemenis. Nochtans, mijn geliefden, worden zij, als kinderen en nakomelingen van Adam, door de gewone voortplanting in zonde ontvangen en geboren. Zij komen in de wereld onder Gods toom en vloek, zijn ten enenmale dood in zonden en in misdaden, en blijven zo, totdat Christus Zich door de Heilige Geest met hen verenigt en Hij het geloof in hun harten werkt, waardoor zij met Hem verenigd worden in hun krachtdadige roeping. Zo spreekt Paulus, als hij zegt: “en wij waren van nature kinderen des toorns, gelijk ook de anderen, Ef. 2:3.

Dit is een stuk, dat wij nooit uit het oog moeten verliezen. Want de grondwalingen van al de Antinomianen, de sekte der Hebreëen, enzovoort, moeten hier gezocht en gevonden worden. Namelijk dat zij, door de voorgaande betrekking tussen Christus en de uitverkorenen voor genoegzaam te houden, deze vereniging (die tussen Christus en de uitverkorenen in de tijd dadelijk getroffen wordt, als hun de verlossing, door Christus verkregen, deelachtig gemaakt wordt, door hen in de wezenlijke bezitting van Christus en al Zijn weldaden te stellen) ten enenmale als nodeloos verwerpen. Dat is geheel strijdig met Gods Woord, zie Romeinen 8:30: “Die Hij tevoren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen.” Zie ook Efeze 1:4: nadat de apostel de vereniging tussen de uitverkorenen zo heerlijk voorgesteld heeft, dat hij zegt dat “zij in Hem uitverkoren zijn”, en dat wel “vóór de grondlegging der wereld”, gaat hij terstond hieruit afleiden de dadelijke toepassing van de zaligheid in de krachtdadige roeping. Lees vers 13 tot het einde van dit hoofdstuk.

Het is ook tegen de natuur der zaak. Want hoewel er sommen mochten vergaderd worden tot rantsoenering van een slaaf, toch heeft hij daarvan niet het dadelijke genot, totdat hij werkelijk in vrijheid gesteld is. Pas dan heeft hij zijn vrijheid, als hij werkelijk, door zijn verlossing van de slavernij, in de heugelijke bezitting van de vrijheid gesteld wordt. Honderden van dergelijke voorbeelden tot opheldering van deze zaak kunnen wij aanvoeren. Zo ziet u dan, mijn geliefden, dat wij van de waarachtige vereniging, die getroffen wordt tussen Christus en de uitverkorenen (die door Hem zalig zullen worden), in de tijd der minne spreken moeten. En hier moeten wij, volgens de beschrijving en de natuur der zaak, op *twee zaken* onze aandacht vestigen.

Ten eerste. Wij moeten de aanvang van deze vereniging beschouwen, zoals deze, zonder ons toedoen, begonnen wordt van de zijde van Christus. Die verenigt Zich met de uitverkoren zondaar door de Heilige Geest en Die moet als de eerste band der vereniging aangemerkt

worden. God en Christus moeten immers in alle werkingen omtrent de schepselen, als de eerste oorzaak, de voorrang hebben.

A. Mijn geliefden, als wij deze zaak nader zullen bespreken, zal het nodig zijn in het *algemeen* na te gaan de gronden, waarop onze leer gebouwd is. Als wij nagaan de staat en gesteldheid van de uitverkorenen, zowel als die der verworpenen, tussen welke er niet het minste onderscheid is ten aanzien van de algemene verdorvenheid der natuur, zo moeten wij besluiten, dat niet één schepsel God of Christus voorkomen kan, om deze vereniging aan te vangen en te voltooien. Want de staat van de mens, gelijk wij in het voorgaande beredeneerd en uit Gods Woord bevestigd hebben, is alzo, dat hij geheel dood is in de zonde en misdaden, en dat er niet de minste neiging tot God, noch de minste geschiktheid om zichzelf voor deze vereniging bekwaam te maken, gevonden wordt. Of men moest alleen als een geschiktheid aanmerken, dat hij een zondaar is, God en zijn naasten hatende, en onmachtig ten goede, uit wie evenmin enige goede neigingen om tot God weder te keren, kunnen voortvloeien, als oliebeken uit een keisteen. Deze waarheden worden zeer snel uit het oog verloren, en door het verliezen van deze wordt men pelagiaans, en kan men de gezonde leer niet verdragen. Men stelt zulke en zulke werkzaamheden van ‘s mensen zijde tot de vereniging, en dat deze door die werkzaamheden geschiedt. Doch zo men geloofde, dat wij geheel dood waren in de zonde, zou zulks ons doen besluiten, dat het werk van Christus’ zijde begint, door Zich met ons door de Heilige Geest eerst te verenigen. Ja, dat wij even weinig tot de aanvang van deze vereniging doen, als tot onze schepping, en dus, gelijk de Dordtse vaders zeggen, *dat wij zonder ons toedoen levend gemaakt worden en een nieuwe natuur ontvangen.*

De nadrukkelijke uitspraken van Gods heilig Woord leren ons, dat de dadelijke vereniging begint van de zijde van Christus, buiten ons. *Wij worden levend gemaakt als wij dood zijn in zonden en in misdaden* (EL 2:1). Als Christus *ons voorbijgaat in ons bloed, zegt Hij: Leef* (Ezech. 16:6). Wij hebben *God niet eerst* Joh. 4:10. *Hij wordt gevonden van hen, die Hem niet zochten* (Jes. 65:1), en de uitverkorenen worden de *gezochten* genoemd (Jes. 62:12). Deze en degelijke uitspraken van het Woord hebben wij reeds eerder aangehaald. De tijd laat ons nu niet toe om er meer van te zeggen, dan alleen dat, waar de werkingen der mensen door velen voorgesteld worden *tot de vereniging*, wij ze liever als uit deze vereniging voortvloeiende behoorden aan te merken. Dan zou er onder de rechtzinnigen geen opspraak over zijn tot grote beroering der kerk.

B. In *het bijzonder* dienen wij na te gaan, wat Christus, Zich door de Heilige Geest met de uitverkoren zondaar verenigende, doet, om deze dadelijke vereniging teweeg te brengen. In aanmerking genomen de gehele dodelijke staat waarin Hij de zondaar, hoewel uitverkoren, aanslaat en de staat en betrekking waartoe Hij hem brengen wil, moet dit in dezer voege gekend worden: dat Christus Zich met zulk een verenigende door de Heilige Geest, hem, door een bovennatuurlijke, krachtadige en onwederstandelijke werking, instort een nieuw leven en een nieuwe natuur, die voor iedere uitverkorene in Christus toebereid is geworden, en die hun, in deze vereniging van Christus met hen, door de Heilige Geest dadelijk zo meegedeeld wordt, dat zij die deelachtig worden. Dat de uitverkorenen dit nieuwe leven en deze nieuwe natuur, als voor hen in Christus gevormd, door de vereniging van Christus met hen door de Heilige Geest, ontvangen, is zo duidelijk, dat indien wij niet gewaar werden de neiging tot Pelagianisme, wij het voor onnodig zouden houden om het te bewijzen. Maar let op deze volgende stukken, en u zult, zo u het licht van Gods Woord niet wilt weerstaan, daarvan overtuigd worden. Tevens zult u de

dwaasheid en dwaling bespeuren van degenen, die het verkrijgen van het leven en van een nieuwe natuur na de vereniging, door de dadelijke geloofsoefening van onze zijde, stellen.

Dat Christus Zich met de uitverkorenen verenigt en hun in die vereniging de nieuwe natuur (voor hen in Hem, zonder hun toedoen, bereid) meedeelt, blijkt duidelijk uit het Goddelijke Woord. En wel uit al die teksten waarin helder geleerd wordt, dat alle dingen die onze zaligheid betreffen voor ons *in Christus als een schat weggelegd* en in Zijn volheid begrepen zijn, en dat wij deze daaruit, door Zijn vereniging van Zichzelf met ons, door de Heilige Geest ontvangen, of eeuwig missen moeten en daarvan verstoken moeten blijven, wat wij ook doen, of pogen te doen, om die op een andere wijze deelachtig te worden. *Al de volheid der Godheid woont in Hem lichamelijk* (Kol. 1:19), dat is waarlijk volgens Gods welbehagen. Wij zijn in Hem *besneden, begraven, en zelfs levend gemaakt, toen wij dood waren in de zonden en in de misdaden* (Kol. 2:11, 13. *In Hem gezegend, met alle geestelijke zegeningen in de hemel* (Ef. 1:3. *“Hij is vóór alle dingen, en alle dingen bestaan tezamen door Hem. Hij is het Hoofd des lichaams, (namelijk) der gemeente, Hij Die het Begin is, de Eerstgeborene uit de doden, opdat Hij in allen (of gelijk de kanttekening het heeft onder allen, namelijk Zijn broederen), de Eerste zou zijn,* Kol. 1:17, 18.

Het blijkt dus, zonder andere plaatsen bij te brengen, dat wij alles uit Hem ontvangen, omdat alles in Hem voor Zijn, uitverkorenen is, om hun medegedeeld te worden. *Mededeling* nu veronderstelt noodzakelijk een voorgaande vereniging. Is het niet van ons, door enige daad die wij oefenen met Hem, nochtans van Hem met ons. Let toch, en zoek het Woord Gods met alle eerbiedigheid na te gaan, opdat u niet van het voorbeeld der gezonde woorden af mag wijken.

Het heeft God behaagd om deze zaak door gelijkenissen op te helderen, namelijk dat wij de nieuwe natuur, zonder ons toedoen, deelachtig worden uit Christus, Die, Zich met ons verenigende, door de band van de Heilige Geest ons deze nieuwe natuur mededeelt. Wij zullen er maar twee aanhalen De eerste is ontleend aan ons deelachtig worden van de tijdelijke en geestelijke dood door ons zijn in Adam, dat is door onze vereniging met hem. Nu zegt de apostel, dat *gelijk zij allen in Adam sterven, zij ook allen in Christus levend gemaakt worden* (1 Kor. 15:22. Zie ook Romeinen 5 van vers 12 tot het einde van het hoofdstuk. Zonder onze werkelijke daad, als reeds een bestaan in onszelf hebbende, sterven wij in Adam, aangezien wij in hem gezondigd hebben, en met hem gevallen zijn in zijn eerste overtreding. Dus plant hij, zodra wij bestaan, alhoewel hij reeds lang dood is, in ons die oude natuur over. Hoe veel te meer de tweede Adam, Die een levendmakende Geest is (1 Kor. 15:45 en vervolgens. De andere is ontleend aan de wortel of stam, die immers zonder toedoen van de tak die daarin ingeënt is, datzelfde leven, die natuur en sappen die in de wortel zijn, aan de tak meedeelt.

Voeg hierbij dat het doel van Christus' menswording, dood en opstanding geweest is, deze nieuwe natuur (welke Hij, Zich verenigende met de uitverkorenen, hun meedeelt) voor hen in Zichzelf te bereiden, teneinde hun deze dadelijk, door de vereniging van Zichzelf met hen, deelachtig te maken. Hij doet dit door deze nieuwe natuur in hen te werken door de bovennatuurlijke, onwederstandelijke en herscheppende werking van de Heilige Geest, Die de eerste band van de vereniging aan de zijde van Christus, en ook de onmiddellijke werkoorzaak daarvan is. U ziet dus duidelijk en zult nader zien, als de opgenoemde stukken zullen verhandeld worden, dat Christus Zich door de Heilige Geest met Zijn uitverkorenen verenigende, hun een nieuwe natuur meedeelt door de werking van de Heilige Geest.

Nu we gezien hebben dat Christus, Zich met de uitverkorenen verenigende door de Heilige

Geest, hun een nieuwe natuur meedeelt, die voor hen in Hem bereid was in Zijn Menswording, dood en opstanding, zo moeten wij nu van de verenigingsband spreken, namelijk het *oprecht geloof Die Hem door een oprecht geloof ingelijfd worden.*

Omdat nu dit stuk zeer duister is, wegens de onbegrijpelijke verkeerdheid van de wijze, waarop men gewoon is van het geloof te denken, zo zullen wij om alle mogelijk licht daarbij te zetten, deze orde houden:

Wij zullen van dit *oprecht geloof spreken op zichzelf.* En zo ziet u dat wij van het geloof op zichzelf aangemerkt moeten handelen en u tonen wat wij daardoor verstaan.

Ontkennenderwijze.

Als hier van het *geloof* gesproken wordt, zo moeten wij daardoor *niet verstaan* enige daad of werkzaamheid van de mens of van de ziel der mensen. Dit moeten wij aanmerken tegen hen, die nooit anders van het geloof denken of spreken, dan als van een daad en werkzaamheid, waardoor een zeker gewrocht veroorzaakt of teweeggebracht wordt. Hoewel velen, die aldus spreken en denken, het niet zien, zo is deze stelling nochtans niet alleen de eigenlijke ziel van de leer der remonstranten, die leren dat wij door de daad van het geloof gerechtvaardigd worden, en dat die ons tot gerechtigheid berekend wordt (zie de zesde stelling, die de Dordtse vaders in de artikelen 3 en 4 verwerpen), maar het is in zijn grondslag bovendien Sociniaans en paaps. Want de socinianiëren leren, dat het geloof is een toestemming van de belofte, een gehoorzaamheid aan de geboden en een vertrouwen op Gods macht om ons te helpen. Is het geloof nu niet anders dan een daad en een werkzaamheid, dan bestaat het in een gehoorzaamheid, en alle gehoorzaamheid heeft betrekking op, de geboden. Maar het is ook recht paaps. Want, is het geloof een daad, een werkzaamheid, en worden wij daardoor gerechtvaardigd, dan is het zo klaar als de zon aan de hemel, wat enigen tegenstribbelen willen, dat wij gerechtvaardigd worden uit en door de werken. Wij, zullen door Gods hulp u dat nooit leren, en al de lastering van sommigen, die niets verstaan noch verstaan willen, zal ons niet aftrekken van de oude leer, zoals men altijd geleerd heeft, *dat wij door een ingewrocht geloof door de genade des geloofs, en niet door de daad des geloofs, Christus worden ingelijfd.*

Mijn geliefden, wij hebben u opgegeven onze *ontkennende stelling*, opdat u niet Arminiaans, Sociniaans en paaps zijn of blijven zou. En het is de waarheid van Gods Woord, ja, een waarheid die, als men daaraan begint te tornen, de gehele leer doet wankelen, namelijk dat wij hier door het *geloof niet* een daad of werkzaamheid moeten verstaan.

En dit blijkt *ten eerste*, aangezien wij hier niet hebben het woord *geloven*, dat is een daad, maar het woord *geloof* dat de genade of de hebbelijkheid van het geloof te kennen geeft, waaruit de daden van *het geloven* voortvloeien en geoefend worden. U behoorde uw eigen taal te verstaan en te begrijpen, dat er onderscheid is tussen *geloof en geloven*. Onthoud het in het vervolg: *geloof geeft* te kennen de genade des geloofs of de ingestorte hebbelijkheid, maar *geloven* geeft te kennen de werkzame daden, uit dat *geloof* voortkomende.

Zo is het in alle andere opzichten: het *gehoor* is niet het *horen*; het ene is het zintuig, het andere de werkzame gewaarwording van wat door het *gehoor* als een *lijdelijk zintuig* ontvangen wordt. Vergeet toch dit door ons genoemde onderscheid nooit. Wij konden meer voorbeelden tot opheldering geven, maar het zou ons te ver afleiden. Ik zal u maar alleen te binnen brengen, hoe nauwkeurig de Dordtse vaders dit onderscheid in het oog gehouden hebben in het derde en vierde artikel tegen de remonstranten, de hebbelijkheid van de daad onderscheidende. En opdat u het

bemerken zou, hebben wij het met *cursieve* letters ter onderscheiding laten drukken. Zie blz. 46. De zuivere kerken in Engeland, Schotland en Ierland hebben ook nauwkeurig de genade, de hebbelijkheid, van de daad onderscheiden in het zestiende hoofdstuk over het *geloof* artikel 1, zeggende: *de genade des geloof, waardoor de uitverkorenen bekwaam gemaakt zijn te geloven, tot zaligheid hunner zielen*, enzovoort.

Ten tweede. Gelijk het een algemene regel is, dat *werken veronderstelt aanzijn*; zo is het ook een aangenomen regel, dat de *daad, de werkzaamheid, veronderstelt een vermogen om te kunnen werken*. En dit is zo waarachtig, dat de *metafysica* daar deze regel op bouwen: Is het vermogen weg, zo houdt de dadelijkheid of de daad op. En zo dit weg is, dan kan natuurlijkerwijze, gelijk in een blindgeborene, het niet dan door een herscheppende kracht gegeven worden. (Dit laatste moet u onthouden, want het zal wonderlijk van pas komen om onze leer op te helderen over het wezenlijk onderscheid tussen de kennis van de wedergeborenen en de onwedergeborenen.) Uit al deze redeneringen kunt u zien, dat er een onderscheid is tussen de genade des geloofs, de hebbelijkheid of het hebbelijk vermogen, en de werkzaamheid. Het ene gaat vóór en het andere volgt na. Het ene is het beginsel en het andere de daad, uit dat beginsel voortvloeiende.

Ten derde. De opsteller van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de vrome martelaar Guido de Bres, heeft ook wel degelijk op dit onderscheid tussen *geloof en geloven* gelet. Hij onderscheidt immers de hebbelijkheid van de daad, als hij leert dat wij niet gerechtvaardigd worden door het geloof als een daad, maar dat het alleen een instrument is, waardoor wij de gerechtigheid van Christus ontvangen, omhelzen of aannemen. Nu moet u weten dat, als iets een instrument is en eigenlijk zo ge noemd wordt, het dan in dat opzicht waarin het een instrument is, geen dadelijkheid heeft. Want zodra wij een instrument enige dadelijkheid toeschrijven, dan houdt het op een instrument te zijn. Het ontdoet zich van zijn natuur als een instrument, en het wordt terstond een ware werkoorzaak. Want immers hier is het, hoewel niet in alle andere opzichten, volstrekt waar, dat *het stellen van het een, het loochenen van het ander inhoudt*, aangezien zij uit haar natuur tegenstrijdig zijn. Ik moet er maar alleen bijvoegen, dat zo wij liet onderscheid tussen de genade des geloofs, als een ingestorte hebbelijkheid, en de werkzaamheid des geloofs niet vasthouden, wij dan niet alleen buiten staat zullen zijn om de rechtvaardigmaking zonder de werken te staven, maar wij zullen ook nooit de bestendige volmaaktheid en duurzaamheid van de rechtvaardigmaking kunnen aantonen, aangezien een daad iets voorbijgaande is. Met het voorbijgaan van de daad zou dus ook de rechtvaardigmaking ophouden, daar de daad, waardoor die geschiedt en waardoor die onderhouden wordt, ophoudt. Of men zou tegen alle bevindingen moeten stellen, dat de geloofsdadelijkheid nooit ophoudt, wat even ongerijmd is als te stellen, dat onze ziel enkel uit denken bestaat. Maar volgens onze onderscheiding tussen de genade en de werkzaamheid des geloofs, is de bestendige duurzaamheid en de onherroepelijkheid van de rechtvaardigmaking vast, aangezien de genade blijft.

Stellenderwijze.

Wij verstaan hier dan door het geloof een ingestorte hebbelijkheid of vermogen, dat God de Heilige Geest in de harten van de uitverkorenen instort, tegelijk met de nieuwe natuur, als deszelfs eerste en voornaamste deel, *waardoor zij een vermogen, uit Christus en van Christus in hen overgaande, ontvangen, om al de indrukken, die het Goddelijk Woord op dit vermogen of*

deze hebbelijkheid maakt, te ontvangen en volgens de ontvangen indrukken van het Woord, omtrent al de gedeelten van dat Goddelijk Woord werkzaam te zijn, overeenkomstig met de natuur van dit ingestorte vermogen en die teksten, welke inhoud met een bovennatuurlijk licht tot de ziel gebracht worden, en van dit nieuwe vermogen ontvangen worden, met meer of minder overtuiging of overreding van de Goddelijkheid van die plaatsen in haar betrekking tot onze overtuiging, lering, vermaning of vertroosting.

Zo ziet u dat wij hebben omschreven, wat wij gevoelen van het geloof, waardoor wij Christus ingelijfd worden. Wij zoeken duidelijk voor het aangezicht Gods en der kerk uit te komen en met geen verdraaiingen onze rechte mening te verbergen. Het past elke leraar om, wanneer zijn opvatting over een stuk gevraagd wordt, zo er bedenking is, zijn mening te openbaren, en zich niet met vreemde gedachten achter deze en gene uitdrukking als achter een scherm te verschuilen en te verbergen, opdat men hem niet vatten zou. Ik voor mij openbaar mijn gedachten. Heb ik het ergens in mis, wie met de geest der zachtmoedigheid, volgens de leer van Gods Woord en der hervorming, dat toont, zal mij een grote dienst bewijzen. Want ik zoek de waarheid, en zodra mij een waarheid overtuigend voorkomt, onderwerp ik mij daaraan, geen blijder zaak wetende, dan door de waarheid altijd overwonnen te worden, en als zodanig de overwinnende waarheid hulde te doen. Maar ik wil nooit om domme bestrijders één jota wijken, omdat ik weet, dat de hedendaagse leerwijze van sommigen ingericht is om de consciënties der ware, hoewel kleingelovigen, te beroeren, en mijn gehele oogmerk is een medearbeider te zijn om de ware, hoewel zwakgelovigen, te troosten. Maar nu zult u een weinig verklaring van deze omschrijving begeren. Let dan nu op, wij zullen u die geven.

Ten eerste. Wij noemen *het geloof een ingestorte hebbelijkheid of vermogen*, om het aldus van alle andere te onderscheiden, en om haar ware oorsprong en natuur aan te wijzen. De redeneerkundigen spreken van een *aangeboren kracht, vermogen of geschiktheid om iets te kunnen doen*, en dan van een *hebbelijkheid*, die bij hen is een *vaardigheid*, door veel achtereenvolgende daden verkregen, om iets met een zekere handigheid te doen, zodat men toont dat men de kunstgreep beheerst en dus volkomen in staat is door alle voorgaande oefeningen iets gemakkelijk en vaardig te verrichten. Dus kunt u begrijpen dat wij, door het geloof een vermogen of hebbelijkheid te noemen, het niet bij de natuurlijke of door oefening verkregen hebbelijkheden willen scharen. Het is een *ingestort vermogen*. Het is, *Gods gave*, zegt de apostel (Ef. 2:8), *waardoor wij zalig worden*. Zo is het dan niet een vaardigheid, door oefening verkregen, om iets gemakkelijk te doen, maar een vermogen, om indrukken van geestelijke zaken, die Gods Geest, in en door het Woord sprekende, door bovennatuurlijk licht openbaart en inboezemt, te ontvangen. Dit is geheel onderscheiden van *die door oefening verkregen vaardigheid of hebbelijkheid*; waarvan de redeneerkundigen spreken.

Ten tweede. Deze hebbelijkheid uit Christus tot de uitverkorenen voortvloeiende, en in hun harten ingeplant zijnde in en door de mededeling van het geestelijk leven en van de nieuwe natuur, is alleen het middel waardoor Christus ingang voor Zich maakt in de harten der uitverkorenen, om hierdoor in hun zielen in te komen en daarin te wonen. En ook het middel, waardoor Hij al de geestelijke en hemelse zegeningen meedeelt. Ja, het middel, waardoor de ziel wedergeboren wordt, dat is Gods maaksel wordt gemaakt, *geschapen in Christus Jezus tot goede werken*. Want hierdoor is het, dat Christus, in het hart een ingang gemaakt hebbende door het

instorten van deze hebbelijkheid of genade des geloofs, ook in het hart inkomt en daar zo inwoont, dat wij in de liefde gegrond en geworteld worden, en dus hoe langer hoe meer met God een gelijkvormigheid verkrijgen. Zo ziet u, hoe wij artikel 24 van de Geloofsbelijdenis verstaan moeten, en ook de woorden van Calvijn, dat wij door dit geloof wedergeboren en tot nieuwe schepselen gemaakt worden.

Ten derde. U kunt hieruit opmaken, dat naarmate dit ingestort vermogen sterk is, en naarmate de inhoud van Gods Woord, door het licht des Geestes, hierop werkt en indrukken maakt, en dus bevattingen van de inhoud veroorzaakt, dat de werkzaamheden, uit dat beginsel voortkomende, fleuriger, sterker en met meer doordringende kracht zich openbaren, naar de mate der genade, die een ieder geschonken wordt. Werd dit wel verstaan, wij zouden bescheidener handelen en nimmer de waarheid van het ingewrochte geloof verdenken, omdat deze en die daden zich in deze en gene mate en trap niet openbaren. Wij zouden daarentegen besluiten, dat de reden hiervan is, dat het Woord door de Heilige Geest geen sterkere indrukken makende, de daden ook niet sterker noch volkomener zijn kunnen, hoewel de hebbelijkheid, waaruit deze voortvloeien, haar wezenlijke volkomenheid in de inwerking daarvan tegelijk ontvangt.

Eindelijk. De werkzaamheden uit dit beginsel voortvloeiende, komen overeen met die gedeelten van het Goddelijke Woord, waarmee en waardoor het God de Heilige Geest behaagt, op dit vermogen te werken. Werkt Gods Geest door de wet op dit ingewrochte geloof, dan wordt de mens, die het geloof oefent, van zijn zonden en ellende op een zaligmakende wijze zo overtuigd, dat hij waarlijk zich zo kennende, zijn ellende betreurt, zijn zonden belijdt en zich voor God schaamt. Werkt Gods Geest door het Evangelie op het ingewrochte geloof, Jezus in het Evangelie openbarende aan de ziel, dan werkt het geloof omtrent de Middelaar, zoals Hij ontdekt wordt, van verre of nabij, in begeren, verlangen, hongeren, dorsten, vluchten, enzovoort, zo Hij van verre gezien wordt. Maar zo Hij van nabij aan de ziel geopenbaard wordt in het woord van het Evangelie, dan in aannemen, omhelzen, vertrouwen en verlaten van zichzelf op Hem met de volste gerustheid en verzekering. God opene uw ogen om onze redenering in dezen te verstaan en zo u het te verstaan krijgt, dan ben ik verzekerd”, dat u een Zeer duidelijke theorie zult hebben, waarlangs u uw gedachten zult kunnen leiden in de overdenking van het geloof, en dat u zien zult, dat ofschoon onverstandigen dit stuk bijna onverstaanbaar gemaakt hebben, er echter niets eenvoudiger noch gemakkelijker te begrijpen is, dan wat het zaligmakend geloof is.

Ik zal er dit alleen maar bijvoegen, dat dit alles overeenkomt met de leer van de Hervormde kerken van Schotland, Engeland en Ierland, vervat in de geloofsbelijdenis van Westminster. Nadat zij in het eerste artikel van hoofdstuk 14 de natuur des geloofs beschreven hebben, zoals wij gedaan hebben (dat het is *een ingestort vermogen of hebbelijkheid, waardoor de uitverkorenen bekwaam gemaakt worden om te geloven*), beschrijven zij in het tweede artikel de werkzaamheid des geloofs aldus: “Door dit *geloof* gelooft een christen waarachtig te zijn, al wat in het Woord geopenbaard is, wegens de autoriteit van God Zelf daarin sprekende, en handelt verscheiden- lijk, naar de gelegenheid Van wat ieder gedeelte vin dat Woord vervat, gehoorzaamheid betonende aan de geboden, bevende voor de dreigementen, en omhelzende de belofte van dit en het toekomstige leven”, enzovoort. Wij hebben ook voor enige jaren deze dingen kort in een predicaat over Zondag 7 voorgesteld, maar nu hebt u het uitgebreider.

Dit wordt genoemd een *oprecht geloof* dat is *een waar of volkomen geloof*. Niet alleen wordt het zo genoemd om het te onderscheiden van elk ander geloof, zoals het historisch geloof, het tijdgeloof, alsook het geloof der wonderwerken, als zijnde in zijn aard en natuur daarvan onderscheiden. Maar ook om ons een indruk te geven, dat dit geloof *alles heeft in zijn natuur, als het gewerkt wordt door de Heilige Geest, waardoor het volmaakt in staat is, om al de indrukken, die de Heilige Geest door het Woord van de inhoud van het Woord geeft, te ontvangen, en die ontvangen hebbende, zich in dadelijke oefeningen werkzaam te betonen.*

Eensdeels kunt u daaruit nu afleiden dat, daar de hebbelijkheid in de orde der natuur voor de daad gaat, noch wij noch enig sterveling kunnen zeggen wanneer de werkzame daden uit dit beginsel voortvloeien, evenmin als wij de juiste tijd bepalen kunnen wanneer de eerste redelijke daad uit de redelijkheid voortvloeit. Ook al zijn het nu niet al de daden des geloofs, te weten de meer voorname daden, nochtans zijn het de andere, die minder sterk en minder volmaakt zijn, waardoor wij tot de meer volmaakte daden trapsgewijze komen, en dus met Christus al nauwer en nauwer verenigd worden. En deze hebben wij in onze predicatie over de vereniging getoond, en ook beschreven waarin deze bestaan.

Anderdeels, dat de werkzaamheid des geloofs niet op één stel, in één punt des tijds, tot zijn volmaaktheid komt. Het *geloof wordt* in de mededeling van de nieuwe natuur, als haar eerste en voornaamste deel, waardoor wij wedergeboren worden, in één punt des tijds ingestort. *Geloven* echter komt trapsgewijze tot zijn volkomenheid, van minder tot meerder, van zwakker tot sterker. En zo dienen al de middelen der genade, het Woord, het gebed, de prediking van het Woord, de sacramenten en de bijeenkomsten der heiligen, om als middelen, door de medewerking van de Heilige Geest, ons in het Beroof op te bouwen. Werd dit recht verstaan, de hele handelwijze dergenen, die op een verhaal van anderen letten, om te zien of eigenlijk wat zij bedoelen, voortgebracht wordt om dat verhaal dan al of niet goed te keuren, zou ophouden. Och, waarom wordt de Geest uitgeblust in onszelf, en ook in anderen? Een voorname reden is, dat wij, geen geoefende zinnen in het Woord der gerechtigheid hebbende, ook menigmaal de dingen niet onderscheiden, zoals het behoort. Ieder zou dus zijn bescheiden deel moeten ontvangen, en aangemoedigd moeten worden om voort te gaan. Zijn gebrekkigheid zou niet tot moedeloosheid en tevens werkeloosheid drijven, maar hij zou ijveren naar wat tot vervulling van zijn gebrek nodig is.

Van dit *oprecht geloof* wordt gezegd, ***dat wij daardoor Christus ingelijfd worden.***

Hierover zullen wij ons niet breed uitlaten, omdat alles wat wij gesteld hebben, dient om dit op te helderen. Alleen *zeggen wij maar, dat dit een lichamelijke spreekwijze is, ontleend aan het inenten van takken, die geen leven in zichzelf hebben, in een stam, die door mededeling van datzelfde leven dat in de stam is, zo doordringt in de levenloze griffie of het takje, dat daarin ingeënt is, dat het de eigen sappen en het eigen leven, dat de stam heeft, ontvangt, en dat ontvangende, ook levend wordt, groeit en bloeit en vrucht voortbrengt, niet door een leven, dat het in zichzelf had, maar door dat leven, hetwelk het geheel en al van de stam ontvangt. Duidelijker kan ik u deze zaak niet beschrijven, waaraan de Heilige Geest deze allegorie ontleent. Maar wij moeten daar geen vleselijke voorstellingen van maken. Dit is de oorzaak dat velen niet bevatten kunnen, hoe wij door het geloof Christus ingelijfd worden, als het geloof niet een daad en werkzaamheid van onze ziel is. Hieruit vloeit voort de nadelige omkering van de orde van onze onderwijzer.*

Nee, mijn geliefden! Deze allegorie wordt bijgebracht, om de volkomenheid van de vereniging te kennen te geven zoals die wederzijds is tussen Christus en de gelovigen; door de Heilige Geest van de zijde van Christus, en door het geloof, dat de Heilige Geest werkt, van de zijde der gelovigen; waardoor het ene in het andere zo invloeit, dat het andere zijn leven en sappen ontvangende, levend wordt, en in en door dat levend worden met Christus, de ware Stam of Wijnstok, hoe langer hoe nauwer met Hem verbonden wordt. Zeer gemakkelijk zijn de overeenkomsten tussen het ene en het andere te vertonen. Maar aangezien dit zo is, stappen wij ervan af, deze zaak aan uw eigen overdenking overlatende.

Nu hebben wij zo lang en uitvoerig over deze vereniging of inlijving in Christus door een oprecht geloof gesproken, dat u mogelijk zult denken: *waarom?* Wij zullen het u zeggen, mijn geliefden!

Ten eerste, het is om onze overeenstemming te tonen met de leer der Hervormers, en dat wij in dezen niet één haarbreed willen wijken van *het geloof dat ons eenmaal overgeleverd is* (Judas:3. Hoort, mijn geliefden, hoe heerlijk de Hervormden in Schotland spreken, jaren voor dat hier een Geloofsbelijdenis geweest is. Want die van Schotland is ondertekend in 1560, door al de Staten van het Koninkrijk, als een belijdenis lang van tevoren in gebruik, maar eindelijk in het jaar 1560 aan de Staten aangeboden zijnde, is ze in het nationale verbond ingelijfd. Dit was voordat de belijdenis dezer kerken opgesteld was. Zie hierover Professor ENS.

In deze belijdenis, die bij de eerste schemering van de Hervorming gebruikt werd, belijden ze, sprekende van het geloof in de Heilige Geest, aldus: “Dit geloof en deszelfs zekerheid komt niet voort uit vlees en bloed, dat is uit de natuurlijke kracht, die in ons is, maar ontstaat door de ingeving des Heiligen Geestes, Welke wij belijden de Vader en de Zoon even gelijk te zijn; Die ons heiligt en door Zijn werking in alle waarheid leidt, zonder Wie wij Gods vijanden en onwetenden van Zijn Zoon Jezus Christus in eeuwigheid blijven zouden, Matth. 16:17; Joh. 14:16, 19. Want wij zijn van nature zo dood, blind en verkeerd, dat wij niet voelen hoe wij doorpriemd worden, noch het licht zien als het schijnt, noch Gods wil, als die aan ons geopenbaard wordt, kunnen toestemmen; tenzij de Geest onzes Heeren, hetgeen dood is, levend make, de duisternis van ons verstand wegneme en de weerspanningheid onzes harten buige tot onderdanigheid van Zijn gezegende wil. Zodat, gelijk wij belijden dat God de Vader, als wij niet waren, ons geschapen heeft, en dat Zijn Zoon, onze Heere Jezus Christus, ons, als wij Zijn vijanden waren, verlost heeft, wij ook also belijden, dat de Heilige Geest, zonder inzicht van enige onzer verdiensten, hetzij voor of na de wedergeboorte, ons geheiligd en wedergeboren heeft; en opdat wij het met een woord nog klaarder zeggen mogen: gelijk wij ons van alle heerlijkheid en eer van onze schepping en verlossing beroven, also ontbloten wij ons ook van de glorie en eer onzer wedergeboorte en heiligmaking. Want wij zijn niet bekwaam iets goeds te denken, maar Die het werk in ons begonnen heeft, is alleen Diegene, Welke tot prijs en heerlijkheid van Zijn onverdiende genade hetzelve in ons volvoert,” volgens deze teksten: Mattheus 16:17; Johannes 14:26, 15:26. 16:13; Kolossenzen 2:13; Efeze 2:1; Johannes 9:39; Openbaring 3:17; Mattheüs 17:17; Markus 9:19; Lukas 9:41; Johannes 6:63; Micha 7:8; 1 Koningen 8:57, 58; Psalm 100:3; Romeinen 5:10; Johannes 3:5; Titus 3:5; Romeinen 5:8; Filippenzen 3:9; 2 Korinthe 3:5; Efeze 1:6.

Zeer voortreffelijk spreken de Hervormden in Ierland van deze zaak in hun Geloofsbelijdenis, welke overgenomen is uit de artikelen van Lambeth. Zij zeggen aan het einde van hoofdstuk 8: Alle Gods uitverkorenen worden onafscheidelijk met Christus verenigd door de krachtadige en

levende invloed van de Heilige Geest, Die van Hem als het Hoofd tot alle ware leden van Zijn geestelijk lichaam afdaalt En alzo één met Christus gemaakt zijnde, worden zij waarlijk wedergeboren en Hem met al Zijn weldaden deelachtig.” Uit de overvloedige schat die wij hebben konden wij andere geschriften van leraars bijbrengen. Maar wij beroepen ons alleen op de *belijdenisgeschriften* van de Hervormden, en tonen in dezen meteen de kostelijke overeenkomst tussen alle Hervormden in de leer en ook hoe standvastig onze gehechtheid daaraan is

Ten tweede. Wij hebben deze stukken zo breed ontvouwd, opdat de leer van de rechtvaardigmaking door het geloof zuiver zou bewaard worden. Komt er enige de minste inbreuk in dit stuk, de kerk moet dan aanstonds uiteenvallen. Heeft enig werk of daad, als daad aangemerkt, hoewel uit en door genade verricht, ook maar de minste invloed of oorzakelijkheid in de rechtvaardiging, dan is het niet uit genade, maar uit de werken. “Indien het door genade is, zo is het niet uit de werken; anderszins is de genade geen genade meer. En indien het is uit de werken, zo is het geen genade meer; anderszins is het werk geen werk meer, Rom. 11:6.

ZO zorgvuldig moet deze leer voor alle vermenging van genade en werk onder elkaar bewaard worden, aangezien het ene met het andere onbestaanbaar is. Het stellen van het ene is een loochening en omverwerping van het andere. Eén traan, al Was het een duizendste deel daarvan, met Christus’ bloedige verdiensten samen te mengen, zou die voor ons in eeuwigheid nutteloos maken. Want zo iets van het onze met Christus’ volmaakte gerechtigheid samengevoegd werd, zou de onvolmaaktheid van het samengevoegde het andere, waarmee het samengevoegd wordt (hoe oneindig volmaakt wij dit begrijpen kunnen) door de samenvoeging van die volmaaktheid beroven, en alzo ons zalig worden voor eeuwig onmogelijk maken. Door samenvoeging krijgen de samengevoegde dingen immers deel aan elkaars natuur en hoedanigheid. Daaruit volgt dus noodzakelijk dat, gelijk iets onvolmaakts, samengevoegd met iets volmaakts, daardoor de volmaaktheid niet verkrijgt, evenzo iets volmaakts, dat met iets onvolmaakts samengevoegd en ondereen vermengd wordt, door de samenvoeging zijn volmaaktheid verliest en deel krijgt aan de onvolmaaktheid van het samengevoegde. Dus is Christus’ gerechtigheid, ons *onmiddellijk, direct en voorafgaande toegerekend, eigenlijk de stoffelijke en formele oorzaak van de rechtvaardigmaking*; geen daad of daden, ook niet de minste, moet of kan hierbij gevoegd worden, zonder gevaar te lopen Christus’ gerechtigheid tot rechtvaardigmaking eeuwig te moeten missen, en bijgevolg eeuwig verloren te moeten gaan. Zo nauw luistert het hier in deze zaak, dat als men bij Christus’ gerechtigheid, als de voornaamste oorzaak van onze rechtvaardigmaking, het duizendste deel als het ware van een enige traan, als een minder voorname oorzaak wilde voegen, wij dit doende in der eeuwigheid daarvan verstoken zouden blijven. Hierom hebben onze voorvaders altijd geleerd, dat het geloof in de rechtvaardigmaking niet in aanmerking komt als een daad, die wij oefenen, maar als een lijdelijk instrument, waardoor wij de genade ontvangen. Zie *artikel 22 van de Nederlandse Geloofbelijdenis*.

Nu is het duidelijk, *dat wij in onze inlijving in Christus gerechtvaardigd worden*. Dus moet dan dat geloof, waardoor de inlijving en de rechtvaardigmaking geschiedt, in hetzelfde opzicht aangemerkt worden, niet als een daad tot het ene, en een lijdelijk instrument tot het andere, maar als een ingewrochte hebbelijkheid tot beide, welke de genade Gods in Christus Jezus onze Heere ontvangt, en door het ontvangen werkelijk wordt. Zo wij deze dingen niet vasthouden en geloven, zo zijn wij midden in het hart van de roomsee kerk, zonder het te weten. Ik moet nu

alleen maar zeggen, dat de dadelijke rechtvaardigmaking door het geloof, als een instrument, in de vierschaar Gods ten eerste zo volmaakt is, dat men nooit meer of minder gerechtvaardigd is. Deze geschiedt in Gods vierschaar zo volkomen, dat die maar eens voor altijd is, zonder herhaling. Maar de inlijving in Christus, door het ingewrochte geloof, wordt door de dadelijke werkzaamheden uit dat ingewrochte geloof voortkomende, hoe langer hoe vaster en hoe langer hoe nauwer toegetrokken, en de gelovigen, die in Christus ingeënt of ingelijfd zijn, worden van dag tot dag hoe langer hoe meer in Hem en met Hem als het ware verenigd, even gelijk het is met het takje, dat in de stam ingeënt, hoe langer hoe nauwer daarmee verbonden en uiteindelijk verenigd wordt. Hieruit moeten wij het onderscheid afleiden, dat er is in de gebeden der gelovigen. Zij bidden niet om hoe langer hoe meer in Gods vierschaar gerechtvaardigd te worden, maar zij bidden dagelijks, dat zij hoe langer hoe meer nauwer met Christus mogen verenigd worden. Zo poogde Paulus hoe langer hoe meer te grijpen naar datgene, *waartoe hij gegrepen was* (Filipp. 3:12).

Ten derde zijn wij in deze uitvoerig, om zodoende tegen te gaan de stellingen, waardoor de leer der rechtvaardigmaking grote aanstoot lijdt, in de wijze van de behandeling van zo vele arme zielen, waardoor de Geest wordt uitgeblust en de gekrookte rietjes en glimmende vlaswiekjes vertrapt en uitgeblust worden. Men zegt hun, dat alles wat voor het dadelijk aannemen gaat, op zijn best maar algemeen werk is, waarmee zij verloren zullen gaan. Men leert zulke verslagenen, dat eer zij leven uit Christus ontvangen, zij tot Hem gaan en Hem eerst aannemen moeten, en dat zij daardoor het leven en de nieuwe natuur ontvangen. Men zegt hun, waarin dat aannemen bestaat en welke gevolgen het heeft. Deze dingen maken grote indrukken op de tedere en bekommerde eerstbeginnenden, aangezien zij aanvankelijk weten hoe bedrieglijk hun hart is en hoe naar het zijn zou bedrogen uit te komen. Daarom verwerpen zij alles wat zij ondervinden, alsof het maar eigen werk was. Zij blijven staren op het aannemen en hebben zulke bevattingen daarvan gemaakt, dat zij wijs genoeg zijn om te weten wat het is, zonder het ooit geoefend te hebben.

Van wie- of door wie deze wijze van behandeling zijn eerste oorsprong heeft, schijnbaar onder de naam van grote tederheid en nauwkeurigheid, onderzoeken wij niet. Ik ben verzekerd, dat het niet uit Gods Woord, Schrift met Schrift vergeleken zijnde, oorspronkelijk is, noch ook in de vorige tijden geleerd werd van de oprechte leraars en vromen, maar het is van een nieuwe uitvinding. Waar het boven drijft, heeft de ondervinding mij twee dingen doen zien, zowel hier als elders.

Eensdeels, dat het werk en de ernst bij enigen ten enenmale uitgeblust wordt (dit is bijgevolg van achteren een blijk, dat zij nooit de ingewrochte geloofshebbelijkheid hadden); of in anderen, dat zij leven onder zulke naarheid en bestrijdingen, dat zij God nooit de eer geven van hetgeen Hij aan hen gedaan heeft, noch ook zoeken van kleine trappen tot meerdere volmaaktheid te komen, maar willen de hoogste trap ineens hebben, en die niet bekomende, zijn zij onder Gods toelating, en door kwade onderrichting, pijnigers van hun eigen zielen, verdenkers van de zoete beginselen van de werking des Geestes in henzelf, en medearbeiders van satan, om hun zielen in de strikken van het ongeloof te verwarren, zodat niemand hen overreden kan. Ja, dat zij degenen, die hen bescheiden willen behandelen, volgens de voorzichtigheid der heiligen, verdenken van te grote blindheid, trouweloosheid en liefdeloosheid, alsof zij maar met loze kalk wilden toepoelen en de wond op zijn lichtste genezen. Mijn ziel kome niet in de raad van hen, die Gods werk in de

eerste beginselen helpen onderdrukken, met tot arme wormen te zeggen: zo en zo moet het zijn, of het deugt niet. Mijn werkje, *Het A.B.C. des Geloofs*, dat tot zoveel stichting is, toont hoe wij de zaken aanmerken.

Anderdeels heeft mij de ondervinding doen zien, dat uit die stelling, die wij bestrijden, voortgekomen is een groot aantal meesterachtige mensen, zonder waarachtige bevinding van de diepten, waarin arme en ellendige zielen geraken (want het zaad Gods moet menigmaal lijden als het winterkoren), meesterachtig uit de hoogte sprekende, die jaar uit jaar in van niets anders weten te spreken dan van schuld die zij gemaakt hebben, en waarmee zij tot Christus komen en Hem aannemen, en daarmee gedaan. In deze cirkel redeneren zij steeds voort; en zo men deze dingen kan navertellen, en men toont enige aandoeningen gehad te hebben, dat zijn eerst mensen die de weg verstaan. Het is bij hen net alsof de weg naar de hemel alleen bestond in een gebruikmaken van Christus tot wegneming van zijn schuld, en daarmee is het gedaan. Ootmoedige, kleine en gekrookte netjes horen dit, zij raken daardoor in de put, en weten niet wat te denken.

Mijn geliefden, zo wij het Woord Gods verstonden, en ook onze leer, zouden wij ten volle overtuigd worden, dat uit de arme zondaar, die dood is in zonden en in misdaden, geen beweging kan voortkomen om zich te wenden tot God en Christus en dat derhalve, gelijk geen daad *vóór* de inlijving kan gaan, ook de uitgaande daden van de ziel tot God en Christus uit de inlijving voortvloeien en strekken tot onfeilbare bewijzen van de waarheid en oprechtheid van het geloof, waardoor men Christus ingelijfd wordt. Dus zou men, Gode de eer van de ontvangen genade gevende, staan naar vermeerdering en wasdom in de genade, om van een kind een jongeling, van een jongeling een man en van een man een vader in Christus te worden. En men zou niet twijfelen aan de waarheid van zijn staat in de genade, omdat men tot de hoogste trap niet vliegende komt. Want zou het niet de uiterste dwaasheid zijn, dat men van een kind in het natuurlijke zou betwijfelen of het een mens was, omdat het geen man en vader is? Zo is het ook hier.

Ten vierde, om u de vaste grond te doen zien, die in elke gelovige is, waardoor zij voor een gehele uitval uit de genadestaat beveiligd zijn. Er zijn gronden buiten ons, waarop de volharding gegrond is: Gods besluit, Christus' verdienste en voorbeding. Maar daarvan is ook een grond in iedere gelovige, namelijk hun zijn in Christus, door dit ingewrochte geloof, niet als een voorbijgaande daad, maar als een hebbelijkheid, waaruit de daden voortkomen. Geschiedde de inlijving door een daad, dan zou ze blijven zo lang als die daad duurde, maar zodra die ophield, zou de inlijving ook ophouden. Nu weten wij, dat de daden des geloofs zowel als alle andere daden, niet altijd blijven, maar voorbijgaan en voor enige tijd ophouden en niet werkende zijn. Maar de inlijving geschiedt door een ingestorte hebbelijkheid des geloofs of door een ingewrocht geloof, dat als het zaad Gods blijft, en dit blijvende, zal de vereniging nimmermeer verbroken worden noch ophouden, aangezien Jezus Christus, het levendmakende Hoofd, altijd hiermee verenigd blijvende, hierop werkt en hierdoor in de ziel invloeit, om door de mededeling van het leven en de sappen, die in Hem zijn, na welk een lange winter van veeberging het ook wezen mocht, de daden als vruchten tevoorschijn te doen komen. "Ik leef", zegt Christus, "en gij zult leven", Joh. 14:19. Hieruit kunnen wij afleiden, vanwaar het komt, dat velen teruggaan, die schijnen werk met zichzelf te hebben en dat enigen blijven, die niet meer dan de anderen vertoonden. Het werk der eersten vloeyde niet voort uit de ingewrochte geloofshebbelijkheid,

waardoor men in Christus ingelijfd is, maar uit een ontwaakte en beschuldigende consciëntie. Zij hebben geen wortel in zichzelf, zegt Christus. Hoever zij komen, zij verdoven toch eindelijk. Maar de anderen blijven, zij hebben een wortel in zichzelf. Breid dit verder uit, het zal nuttig zijn.

Eindelijk, opdat u een goed samenstel van de goddelijke waarheden hebben mag, waarin Schrift niet tegen Schrift indruist, maar al wat van het geloof geleerd wordt, volmaakt eenstemmig is, naarmate dit ingewrochte geloof, in zijn werkzame daden, in de ene plaats lager en in de andere hoger beschreven wordt. Want de geloofsdaden, uit dit ingewrochte geloof voortkomende, zijn werkzaam naar de mate waarin dat geloof door de Heilige Geest Die het door het Woord gewrocht heeft, opgewekt wordt. Dus zijn er geen zo kleine, noch ook zo grote daden, of zij kunnen hiervan met het grootste gemak afgeleid worden Maar voor hen, die anders gevoelen, is er geen donkerder boek, dan wel driekwart van de Bijbel zijn moet. Bijvoorbeeld, in al de plaatsen waar van de armen, de hongerenden, de dorstenden, de zachtmoedigen, de treurigen, enzovoort gesproken wordt, is er niet één woord van de aannemende daad, maar van worstelingen der ziel om daartoe te geraken. Wat zeggen nu diegenen, die de orde van de Catechismus omkeren en de aanneming *vóór* de inlijving zetten, menende dat de inlijving door de aanneming geschiedt? Zij zeggen: die plaatsen moeten alzo begrepen worden, dat *hongerigen, dorstigen*, enzovoort niet in zichzelf, maar in verband tot eten en verzadigd worden zalig gesproken worden. Maar heeft *honger* en *dorst*, zonder in Christus te zijn, uit de oude dode natuur, verband met de zaligheid? Ik bid u, welk verband is er tussen de beste werken van het vlees en de zalige genieting van Christus? Klimmen wij zo uit de natuur tot de genade? Is men dan zo pelagiaans geworden? Maar ziende dat dit niet goed is, zo zeggen zij, dat wij door *hongerenden* en *dorstenden*, enzovoort verstaan moeten dezulken, die Christus aangenomen hebben, en door de aannemende daad Hem ingelijfd zijn, en leven ontvangen hebbende, *nochtans wederom in het duister raken, ongelovig worden, en dus hongeren en dorsten naar hetgeen zij door de aannemende daad ontvangen hadden.*

Maar zo dit een uitlegging van Gods Woord is, versta ik niets, als het toepasselijk op Mattheus 5 gemaakt wordt. Voor het overige geloven wij, dat de verstgevorderden in het geloof, hetzij in het duister of in het licht, hongeren en dorsten, en hoe meer zij dat doen, hoe meer zij tonen, dat zij welgesteld zijn. Maar hier wordt van dezulken gesproken, die leven uit Christus ontvangen hadden door de inlijving in Hem, van Zijn zijde door de Heilige Geest, en uit dat ingewrochte geloof van hun zijde reikhalzend zijn om te eten en te drinken, of zo men wil, om tot ruimte te komen. Dezen worden zalig gesproken. Zo ziet u hoe men de Schrift verdraaien moet, om een schijn aan zijn onregelmatig gevoelen te geven; en hoe integendeel alles uit onze verklaring ongedwongen voortvloeit, zonder Gods Woord te verkrachten, noch in de ene, noch in de andere plaats; gelijk u zult kunnen opmaken uit al de plaatsen van Gods Woord, waar van verbrokenen van hart, verslagenen van geest en die voor Gods Woord beven, enzovoort, gesproken wordt. In deze plaatsen zult u bespeuren, dat God op hen zien zal en dat hun offeranden Gode aangenaam zijn.

Nadat Paulus in Hebréeën 11 de natuur van het ingewrochte geloof, of de hebbelijkheid van het geloof, in het eerste vers beschreven had (en deze is naar ons weten de enige beschrijving van het geloof, die in Gods Woord voorkomt), zo spreekt hij in het hele hoofdstuk niet eens van de aannemende daad. Dat had hij moeten doen, zo men eerst hierdoor in Christus ingelijfd werd en

leven ontving, gelijk men wil. Maar nee, de apostel spreekt over de natuur en algemene bekwaamheid van het oprecht geloof, waardoor wij in Christus ingelijfd worden, zeggende, dat het is *een vaste grond, of zelfstandigheid d, der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken die men niet ziet*. En gaat, zonder van de aanneming te spreken¹ (wat wij zien en verklaren zullen), van de daden handelen, die uit deze vaste grond der dingen die men hoopt, en dit bewijs der

zaken die men niet ziet, voortvloeien. Zo zullen wij, de apostel navolgende, ook tonen dat de minste daad, zowel als de grootste, uit dit ingewrochte geloof voortvloeit, en dat de ene zowel als de andere een uitvloeisel is van het ingewrochte geloof.

Er zijn er, die een onderscheid maken tussen het zaligmakend en het rechtvaardigmakend geloof. Maar het is, zo men het ene als een hebbelijkheid en het andere als een daad wil beschouwen, ongegrond. Want immers, dat is tot het pausdom over te gaan en te ontkennen een voornaam grondstuk onzer leer, dat wij over Zondag 3 gestaafd hebben, namelijk dat de toerekening van Adams schuld, als onmiddellijk, lijnrecht en voorafgaande, ons onder de verdoemenis legt. Maar indien dit zo is, dan moeten wij daarvan door een onmiddellijke, lijnrechte en voorafgaande toerekening van Jezus' gerechtigheid ontheven worden, zullen wij ten leven komen. Want *gelijk ze in Adam sterven, zo worden ze in Christus, de tweede Adam, levend gemaakt*. Hierna zal dit te pas komen. Het doet ons leed, dat de blindheid zo groot is, dat men dit niet zien kan.

Nadat onze leerling de *inlijving in Christus* door het *oprecht geloof* had voorgesteld, zo wijst hij in de *tweede plaats* ons aan, welke de *allervoornaamste daad des geloof is*, zeggende: "***die Christus en al Zijn weldaden aannemen.***"

Mijn geliefden, het zaad dat levend gemaakt is, zal uitspruiten: de ent, die in de stam ingelijfd is en die de sappen en het leven van de stam deelachtig wordt, draagt ook vrucht. Waar leven is, daar zal ook werkzaamheid uit voortvloeien. Hieraan kunnen wij ons toetsen, of wij in Christus ingelijfd zijn; wie door een oprecht geloof Christus ingelijfd is, die wordt uit kracht van zijn inlijving werkzaam, die neemt Christus en al Zijn weldaden aan.

Wij hebben nu het voorwerp van deze geloofsdaad te bezien: *Christus en al Zijn weldaden*.

Hier hebt u te letten, *ten eerste* op het *Voorwerp*, op zichzelf beschouwd. Het is *Christus*, Die in betrekking tot de Vader, de eeuwige, enige, geliefde en eigen Zoon des Vaders is, wegens Zijn eeuwige geboorte van de Vader, door mededeling van hetzelfde Goddelijke Wezen. Maar in betrekking tot de uitverkorenen, de Tweede Adam, de Borg van een veel beter Verbond, die *Christus* genaamd wordt wegens Zijn eeuwige afzondering of zalving, om onze enige Middelaar en Verlosser te zijn, naast Zijn zalving of bekwaammaking door de overvloedige mededeling van de Heilige Geest aan Zijn menselijke natuur, zoals Hij die in de enigheid van Zijn Goddelijke Persoon aangenomen heeft, om te zijn onze Profeet, Priester en Koning. Op Deze moet het geloof gevestigd worden; aangezien niemand tot God gaan kan, dan door Hem, *Die de Weg, de Waarheid en het Leven is* (Joh. 14:8).

Al Zijn weldaden, dat is met één woord, alles wat Hij verdiend heeft door Zijn dadelijke en lijdelijke gehoorzaamheid, en wat van Hem afdaalt en vrijelijk geschonken wordt aan allen, die

¹ Men mag wel zeggen, dat de oude Bijbelheiligen de beloften en Christus daarin omhelsden en aangenomen hebben, (Red.)

door inlijving aan Zijn Persoon deelhebben. De apostel, en op zijn voetspoor onze leerling, geeft alles in een hoofdsom op, als hij zegt, dat Hij ons “van God geworden is tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing, 1 Kor. 1:30), zodat wij ons over deze weldaden niet breder kunnen of behoeven uit te laten. In het vervolg zal over al die weldaden afzonderlijk gesproken worden.

Ten tweede. Wij moeten onze aandacht vestigen op de volgorde, waarin onze leerling het voorwerp van de aannemende daad voorstelt. Merk dan wel op, dat hij niet zegt: *die al Zijn weldaden* en dan *Hem aannemen*, maar hij stelt de aanneming van de Persoon *vóór* de aanneming van de weldaden. Het is: *die Hem en al Zijn weldaden aannemen*; en juist zo moet het zijn. De Persoon van de Middelaar moet het eerste en voornaamste Voorwerp zijn, dat het geloof omhelst, aanneemt, zich eigen maakt, en boven alles bemint. De reden hiervan zijn de volgende:

In de eerste plaats, omdat niets een vertoornd God en strenge Rechter, Die van Zijn recht kan noch wil afgaan, bevredigen en verzoenen kan, dan alleen de Persoon van de Middelaar. God buiten Christus is een verterend Vuur en een eeuwige Gloed, en wij zijn buiten Christus, in en op onszelf beschouwd, als droog hooi en stoppelen, die voor zulk een gloed geen ogenblik bestaan kunnen zonder daardoor verteerd te worden. Alles wat diegenen beogen, die de goederen, zonder de Persoon Zelf, begeren, is vrede voor hun consciëntie, vertroosting tegen de verschrikkingen van de dood en een hoop van de gelukzaligheid in de derde hemel. Als zij dit mogen hebben, dan zijn zij zonder de Persoon tevreden.

Maar, mijn geliefden, in hoe hoge mate men zich inbeeldt dit alles te hebben zonder de Persoon, zo is alles toch louter bedrog en ijdele inbeelding. De vrede is gestolen en de hoop zal beschaamd worden, wanneer die weggevaagd zal worden als een huis der spinnenkoppen. Het gebouw, dat op een zandgrond staat, zal instorten. De hemel, waarop men zo verliefd is, zou niet anders dan een hel zijn, indien het mogelijk was om die zonder de vereniging, de aanneming en gemeenschap met de Persoon van de Middelaar te verkrijgen. O, alles wat wij hebben, zo wij dat niet in Christus, uit Christus en door Christus hebben, is niets, is schade en drek. Maar alles, zelfs het minste, wat wij uit Christus en in Christus hebben, is van grote waarde. Een zee van tranen buiten Christus, door de benauwing van de consciëntie uitgestort, is niet beter voor God, dan de tranen der verdoemden in de hel, waar weinig der ogen is. De minste traan daarentegen dergenen, die in Christus zijn, is zo kostelijk voor God, dat Hij die vergadert in Zijn fles en schrijft in Zijn register. De minste verruiming van vreugde is een beginsel van de eeuwige vreugde.

Wij zijn God alleen aangenaam in de beminde Immanuël. In Hem alleen is God verzoend en de wereld ook met Zichzelf verzoenende. Deze Immanuël grijpt her geloof te dien einde allereerst aan. Deze omhelst het geloof allereerst en voornamelijk, met de innigste en hartelijkste liefde en hoogachting, als Dien, Die *schoner is dan de mensenkinderen, Die blank en rood is, Die de banier draagt boven tienduizend.* Een, van Wie zij zeggen kan, omdat zij Hem om Zijns Zelfs wil bemint, al was het dat Hij van al Zijn schatten als naakt uitgeschud was (zo dit mogelijk was, maar het is onmogelijk): al wat aan Zijn Persoon Zelf is, *is gans begerlijk.* Sta dan naar de Persoon Zelf. Laat uw voornaamste werk zijn, Hem aan te nemen, en de andere dingen zullen u op Zijn tijd geworden. Dit is een toetssteen voor onze ziel; Onderzoek er u dan bij.

In de tweede plaats. De Persoon moet vóór de goederen aangenomen worden, aangezien God de Persoon ons allereerst geeft, schenkt en aanbiedt. Daarom noemt Christus Zichzelf de

Gave Gods. En de goederen schenkt God in de gemeenschap met de Persoon. Zal nu onze geloofsdaad beantwoorden aan de aanbidding, dan moet datgene eerst aangenomen worden, hetwelk God eerst schenkt. Maar nu geeft God ons niet eerst de goederen, maar de Persoon. Wij worden gezegend met alle geestelijke en hemelse zegeningen, maar het is *in Christus*. Wij worden nieuwe schepselen gemaakt, maar het is *in Christus*. Wij worden Gods maaksel genoemd, maar om dat te zijn, worden wij *in Christus geschapen*, zodat het een omkering van Gods orde is, om eerst de weldaden en daarna de Persoon te willen aannemen. Houd toch het oog op dit stuk. Het zal een middel kunnen zijn om u te besturen en u van veel vergeefs en zondig werk te bevrijden. Het smart mij dikwijls aan mijn ziel, dat armen en nooddruftigen, die zo hijgende zijn naar troost, dat hun tongen versmachten van dorst, of droog worden in de dorst, door kwaad bestuur van de Fontein van alle vertroosting afblijven.

In de derde plaats. Deze orde moet gehouden worden, aangezien niet één ontblote ziel, die waarachtig ontbloot is, met minder dan de Persoon van de Middelaar kan gerust gesteld worden. Tobbers en kindertjes in de genade weten niet, hoe zij zo bewerkt worden, waaruit het voortvloeit, noch wat de Heilige Geest bedoelt. Daarom zijn zij zo van gesteldheid, dat zij nimmer tot ruimte komen, totdat zij met enige bewustheid de Persoon van de Middelaar zich eigen gemaakt hebben, door Hem aan te nemen. Dus zullen de ware verslagenen telkens uitroepen: Och, ik moet Jezus Zelf hebben; niets anders kan de holle begeerten van mijn ziel voldoen! En ofschoon zij genade hebben, zij kunnen nochtans tot geen rust komen, tenzij zij Jezus met enige bewustheid hebben gevonden. Die nu in deze stand nooit geweest is, heeft te denken, dat hij zijn eigen geneesmeester geweest is, en dat hij zichzelf door zijn verstandsbegrippen geholpen heeft. De taal der nederigen is: Och, ik moet Jezus hebben, of ik ga verloren!

In de vierde plaats. Om ons aan te wijzen *het grote onderscheid, dat er tussen de tijdgelovigen en de ware gelovigen is.* De tijdgelovigen beminnen de goederen, maar niet de weg van nauwe godzaligheid. Zij zijn als sommige jongelieden, die zeggen: die dochter heeft niets in haar persoon wat mij bekoort, zij is in het minste niet bekoorlijk, maar zij heeft veel kapitaal, daarom zal ik haar zoeken; haar kapitaal bekoort mij, hoewel ik anders een afkeer van haar persoon heb. Zo doen ook dezen: Jezus' Persoon bekoort niet, maar Hij heeft een hemel en volmaakte gelukzaligheid, hierom wil ik Hem zoeken en liefde tot Hem vertonen, zeggen zij. En dus: hoeveel betrachtning van deugd zij ook schijnen te hebben, zij hebben echter niet de minste zuivere liefde tot God, noch liefde tot de Immanuël. Her is niet anders dan eigen dienst en eigen liefde.

Doch geheel anders is het met de ware gelovigen: de beminnelijke bekoorlijkheid, die zij in Zijn Persoon zien, en de gepastheid van Hem voor hen, doet hen naar Hem reikhalzen, en maakt dat zij niet gerust zijn, totdat zij Hem hebben. Ik vrees voor velen, als zij zich hieraan toetsen zullen. O, mijn vrienden, hoe weinigen zijn er, die naar Jezus Christus vragen zouden, als er geen hel en hemel was, Christus om Zijns Zelfs wil te lieven en te omhelzen, is iets zeldzaams. Evenwel kan ieder waar begenadigde, hoe klein ook in de genade, zeggen dat hij er bij bevinding iets van kent.

Tenslotte. De Persoon moet *vóór* de goederen het eerst aangenomen en op het hoogste geschat worden, *om volstandig te blijven in de aankleving, onder de allerspaarzaamste mededeling van de goederen hier in de tijd en in dit dal der moerbeziënbomen.* Velen, als zij de goederen niet krijgen, worden aan Christus geërgerd, verlaten Hem, en wandelen niet meer met

Hem. Maar waar waarheid in het binnenste is, zou, wanneer hun gevraagd werd: “Wilt gij ook niet heengaan?” hun antwoord zonder uitstel om zich te bedenken gereed zijn: “Nee, Heere, tot wie zouden wij heengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens, Joh. 6:68.

Wat nu de daad omtrent dit Voorwerp betreft, de leerling geeft die op, als hij zegt: **“Hem en al Zijn weldaden aannemen.”**

U ziet, dat hier maar één daad opgegeven wordt, niet alsof er niet meer daden des geloofs waren en dat de gehele natuur van het geloof hiermee uitgedrukt wordt. Het tegendeel blijkt uit het antwoord op de volgende vraag, maar hij geeft dit ene op als de voornaamste daad van dat *oprecht geloof* waardoor wij *Christus ingelijfd zijn*.

Om nu maar kort van dit *aannemen* te spreken, zo zullen wij eerst iets van het woord zeggen. *Aannemen* is in het Grieks *lambanoo*, een woord, dat van een dadelijke of werkzame klank is, maar van een lijdelijke betekenis, aangezien de dadelijke altijd de lijdelijke als voorafgaande onderstelt. Hierom hebben ook onze taalkundigen het nu eens overgezet door *aannemen*, en dan eens door *ontvangen*, wel wetende dat het ontvangen vóór het aannemen gaat. Want *niemand kan iets aannemen, tenzij het hem uit de hemel gegeven is* (Joh. 3:27. Daarbij komt, dat in onze Belijdenis en Catechismus *aannemen en ontvangen* met elkaar verwisseld worden, als een en hetzelfde te kennen gevende. De Engelsen hebben ook meestal dit woord door *ontvangen* (receiving) overgezet. En het is niet alleen met dit woord, door de Heilige Geest het meest gebruikt om de allervoornaamste geloofsdaad uit te drukken, aldus gelegen, maar met veel woorden, die een dadelijke klank, maar een lijdelijke betekenis hebben. Bij *zien, gevoelen, enzovoort, ondergaan* we iets, daar wij eerst de voorwerpen door de zintuigen moeten ontvangen, voordat wij daaromtrent dadelijk werkzaam zijn. Hieruit blijkt, dat de hebbelijkheid om te *ontvangen* vóór de daad gaat, waarmee wij werkzaam zijn om *aan te nemen* of te *verwerpen*. Gelijk dit nu strekt ter bevestiging van ons gezegde van het ingewrochte geloof, waardoor wij met Christus verenigd of Hem ingelijfd worden, zo doet het ons ook zien, dat de hebbelijkheid van het geloof nooit tot dadelijkheid komt, tenzij het voorwerp waaromtrent de daad of daden geoefend worden, eerst lijdelijk ontvangen wordt, en dat naarmate het lijdelijk ontvangen van dat voorwerp met meer of minder nadruk is, de daden ook sterker of minder sterk zijn. Dit moeten wij nooit vergeten, want hier niet op te letten, heeft al de twisten over het geloof veroorzaakt, waardoor de ene dit en de andere weer dat wil. Men twist meer over de daden van het geloof, dan dat men zoekt te weten, wat eigenlijk de hebbelijkheid van het geloof is, waaruit de daden, naarmate Gods Geest door het Woord daarop werkt, voortkomen. Hield men dit in het oog, men zou bespeuren, dat de minste daad uit het gewrochte geloof voortvloeiende, in zijn aard en natuur niet verschilt van de grootste. Het hele verschil is maar alleen in trap van meerdere of mindere volmaaktheid.

Deze voornaamste daad van het geloof, die *aannemen* genoemd wordt, zullen wij nu gaan bezien. En wel zo, dat wij aantonen zullen waarom die daad een *aannemen* genoemd wordt. Want de Heilige Geest heeft zeker gewichtige redenen, waarom Hij dit woord meer dan tweehonderd maal gebruikt om de geloofsdaad uit te drukken.

Ten eerste. Deze daad wordt een *aannemen* genoemd om ons voor te houden dat, gelijk wij waarlijk niets in onszelf hebben, het hebben van iets, al was het maar in onze inbeelding, ook volstrekt met het aannemen van iets anders strijdig zijnde, wij ook alzo al wat wij tevoren in de

hand hadden, moeten loslaten en daaruit laten vallen, zullen wij wat anders in de plaats aannemen. Paulus liet niet alleen alle dingen varen, maar *hij achtte ze schade om Christus te gewinnen, ja, zelfs drek, om in Christus gevonden te worden, zonder iets van zichzelf te hebben* (Filipp. 3:7, 8).

Ten tweede. Het wordt een *aannemen* genoemd, om ons altijd indachtig te maken, dat het geloof in de rechtvaardigmaking niet de minste werkende oorzakelijkheid of dadelijke invloed heeft, om de rechtvaardigmaking te veroorzaken. Want de rechtvaardigmaking is niet een voortbrengsel van het geloof, maar van God, Die ons door het geloof rechtvaardigt. Het geloof is een voortbrengsel van de rechtvaardigmaking, aangezien het voorwerp voor de daad zijn moet. Het geloof is, met betrekking tot de rechtvaardigmaking, niet de werkende, maar de ontvangende oorzaak. Zo, onderscheidt Amesius het aannemen van Christus in lijdelijk en dadelijk (Filipp. 3: 11. *De lijdelijke is die, waardoor het beginsel der genade en het geloof in ons hart in de levendmaking ingeplant wordt* (Ef. 2:5. *Deze is de grond en het fundament van onze vereniging met Christus. De dadelijke aanneming bestaat in een dadelijke omhelzing van het ontvangene, en een berusting daarin met vertrouwen des harten.* Op deze wijze hebben de Hervormers gelukkig het pausdom bestreden. De leer der vrije genade heeft de overwinning behaald, en God de eer ontvangen, dat Hij ons zonder ons toedoen zalig maakt; en de zaak kan ook niet anders opgevat worden; de aalmoes wordt eerst in de hand van de bedelaar gelegd; hij ontvangt deze lijdelijk, eer hij met het dadelijk toedrukken van zijn hand het ontvangene met blijdschap aangrijpt. “*Een mens kan geen ding aannemen, zo het hem uit den hemel niet gegeven zij*, Joh. 3:27.

Ten derde. Het geloof wordt een *aannemen* genoemd, om ons voor te houden, *dat het geloof zelf ons niet verrijkt door iets, dat het in zichzelf heeft.* Deze aanmerking moeten wij maken, aangezien wij tot onze droefheid bespeuren, dat gelijk de papisten Christus beroven van de eer der verlossing door de werken, enigen onder onze Hervormden Hem ook zo van de eer der verlossing beroven, door al te veel toe te schrijven aan het geloof; daar velen het als een werk en dadelijkheid opvatten, tot ondermijning van de leer der vrije genade. Want immers, het verschil is nooit geweest, welke werken invloed hebben op onze zaligheid. Vasten, bidden, zonden betreuren, of het geloof zelf, als een werk? Maar wel of alles van ons, wat een werk of daad is, in de dadelijke rechtvaardigmaking in Gods vierschaar moet uitgesloten worden, opdat Christus geen mededinger of helper hebben moge.

Hiervan zijn velen afgeweken, hetzij wetende of onwetende. Nee, het geloof zelf verrijkt ons niet. Het ontvangt en neemt aan datgene, waarin onze ware rijkdom bestaat. Is het ook de hand van de bedelaar die hem rijk maakt, of de gave die daarin gelegd wordt? Ik vrees, dat veel Hervormden evenals de Galatiërs worden, die van de leer der vrije genade afweken, tegen wie Paulus zo'n trouwhartige brief geschreven heeft. Werkelijk, als men zijn verkeerde gedachten omtrent het geloof behoudt, en de gevolgen daarvan ziet, en ze erkent waar te zijn, dan hebben de papisten niet veel moeite meer te besteden om boeken te schrijven tegen velen, maar ze behoeven slechts hun bijgelovigheden en het artikel van de transsubstantiatie te verlaten, en dan is men het met hen eens. En zo zal men de leer der vaderen verzaken, om aan het geloof iets toe te schrijven, dat het niet heeft, om Christus daardoor van Zijn eer te beroven. De papisten willen de werken hebben, en dezen willen die verwerpen, en in hun plaats het geloof stellen als een werk; maar het ene is evenmin met de vrije genade bestaanbaar als het andere. “Want indien het uit de werken is, (de apostel spreekt in het algemeen, wat werken wij ook bedenken kunnen), “zo is het niet uit de genade, anderszins is het werk geen werk meer, en de genade geen genade meer, Rom.

11:6. Regelrecht staan deze tegen elkaar.

Waarin nu het *aannemen* zelf, als de werkzame daad van de ziel, bestaat (de lijdelijke hebben wij beschreven), hierover zullen wij nu maar zeer kort zijn.

Ten eerste. Deze aanneming bestaat in een zeer hartelijke en dadelijke omhelzing van de Persoon van de Middelaar en al Zijn weldaden, zoals dezelve door Goddelijk licht aan de ziel geopenbaard worden. Hoe hartelijk deze omhelzing is, is met geen woorden uit te drukken. Verbeeldt u in het natuurlijke eens, met welke aandoening een schuldige het pardon aanneemt. Maar hier komt Jezus Zelf tot de ziel met de pardonbrief in de hand. Wat slingert de ziel zich niet (mag ik zo eens spreken) rondom de Persoon, Die de pardonbrief brengt; de pardonbrief wordt zo hoog niet geteld als de Verwerver en Brenger van die tot de ziel, en daarom is het, dat zij de Brenger en Verwerver zo aangrijpt en omhelst, dat zij Hem als in haar hart wil overdrukken. Hij is als “een bundeltje mirre, dat tussen haar borsten moet vernachten.” “Ik vond Hem en ik liet Hem niet gaan, Hoogl. 1:13 en 3:4. Wie na lang omzwerven hiertoe verwaardigd wordt, weet best wat er omgaat, en hoe alle redelijke en dierlijke vermogens als in elkaar samenlopen, met aandoeningen die onbeschrijflijk zijn. Onze godsdienst is redelijk; de redelijke werkingen gaan voor, en de hartstochtelijke volgen, omdat wij uit ziel en lichaam bestaan. *Een godsdienst zonder hartstochtelijkheid is onbestaanbaar, zolang wij in het lichaam wonen.* Derhalve is het een dwaasheid om zich tegen hartstochtelijke bewegingen in en onder de redelijke godsdienst te verzetten en die te ontkennen. God, de ziel met het lichaam verenigende, waardoor deze beide uit en door de vereniging op elkaar werken, heeft nooit in de staat der rechtheid, noch der heerlijkheid, een godsdienst van ons willen vorderen, in welke geen hartstochten zich vermengden. Het zondige en het ongeregelde is alleen af te keuren.

Ten tweede. Het zegt: een rust krijgen voor zijn ontsteld en bitter bedroefd gemoed. Zolang de ziel onder een zaligmakend gezicht van haar zonden is, zinkt zij in modderig slijk en diepe klei, hoewel zij nu en dan een verborgen ondersteuning heeft; maar als Christus in de armen des geloofs komt, en zij Hem aangrijpt, dan heeft zij rust. Dan kan zij zeggen, dat God haar voeten op een vast fundament gezet heeft, zodat die, gelijk tevoren, niet zinken zonder grond te vinden, maar zij gevoelt dat haar voeten op een steenrots staan. Hierom wordt Christus het fundament, de Petra genoemd, tegen Wie de poorten der hel geen kracht tot overweldiging zullen kunnen doen.

Tenslotte. Het bestaat in dat gerust verlaten van zichzelf op die Immanuël, met een vertrouwen dat Hij machtig is om hen zo te bewaren, dat niets hen zal scheiden van Gods liefde in deze Zijn geliefde Zoon, Christus Jezus. En hoewel deze dingen, als geloofsdaden van het dadelijk aannemen, zich niet altijd voor het gemoed openbaren, zo liggen die nochtans in het ingewrochte geloof, als in hun wortel, en spruiten telkens in de dadelijke werking uit, naarmate dat deze hebbelijkheid door de Heilige Geest dadelijk werkzaam gemaakt wordt en licht ontvangt in de evangeliewaarheden. Het is niet de schuld van, en ook geen gebrek in het oog, dat het niet altijd ziet, maar het ontberen van licht maakt dat men niet zien kan, hoewel het vermogen om te kunnen zien even volmaakt is wanneer wij niets dadelijk zien, als wanneer wij dadelijk zien.

Gezien hebbende, *wie niet en wie wel zalig zullen worden, namelijk die alleen, die door een*

*oprecht geloof Christus ingelijfd zijn, en Hem en al Zijn weldaden aannemen, zo gaat onze onderwijzer over om nader te spreken van dit **oprecht geloof**.*

In vraag en antwoord 21 wordt eerst de natuur van dat oprecht geloof omschreven. En zo u op het antwoord let, zo zult u altijd bespeuren, dat de leerling allermeeft het oog heeft op de ingewrochte *hebbelijkheid des geloofs*, of op het ingewrochte geloof, zoals dat door de Heilige Geest gewerkt wordt in de harten der uitverkorenen, in de inlijving in Christus. Bij de stukken zal dit blijken. Om nu zo duidelijk, als het voor ons doenlijk is, van deze gewichtige stof te handelen, zullen wij iets over de *vraag* op zichzelf zeggen: **“Wat is een oprecht geloof?”**

Een vraag zeker zeer nodig, dat er wel op geantwoord wordt; aangezien die alleen zalig worden, die dit geloof hebben. Want hoewel het geloof door geen innerlijke waardigheid, die het in zichzelf heeft, ons zalig maakt, zo is er nochtans tussen de zaligheid en het ingewrochte geloof zulk een verband door God gesteld, dat niemand, oud of jong, tot de zaligheid kan komen zonder het ingewrochte geloof; de kinderen, zowel als de volwassenen, moeten hierdoor in Christus ingelijfd worden, aangezien de zaligheid in geen ander is, en dat wij in Hem moeten zijn, zullen wij die ooit deelachtig worden.

U ziet dan, mijn geliefden, dat er naar een *oprecht* geloof gevraagd wordt. Deze vraag wordt geweldig verdraaid door diegenen, die nooit anders gewoon zijn van het geloof te denken en te spreken, dan als van een daad, daden en werkzaamheid, want als zij de beschrijving in het antwoord lezen, zo zeggen zij, dat hier het geloof zelf in zijn natuur en aard niet beschreven wordt maar in zijn volmaaktheid en hoogste trap. En dat wel tegen de papisten, die de twijfelingen verwekken. Hoe de Hervormers het geloof beschreven hebben, zullen wij horen. en zien; alsook hoe zij het uit de waarachtige gronden van Gods Woord, overeenkomstig de leer van de vrije genade, en ten opzichte van de rechtvaardigmaking, als een instrument beschrijven, maar niet uit de werkelijke gronden van de halve pelagianen, gelijk velen nu doen. Deze laatsten geven voor, dat de opstellers in vraag 21 en het antwoord niet beschreven dat *oprecht geloof* waarvan kort in het antwoord op de voorgaande vraag gesproken was en getoond, dat niemand wederom tot de zaligheid zal komen dan *degenen, die door een oprecht geloof Christus ingelijfd worden, en Hem en al Zijn weldaden aannemen*, maar het geloof in zijn daden en werkzaamheden.

Hoe zou het nu mogelijk zijn, dat de opstellers van de Catechismus terstond vergeten zouden en uit het oog verliezen, hetgeen zij gesteld hadden, en wel zo, dat zonder het gestelde niemand, wie hij ook zij, zalig wordt, om van een hoge en volmaakte trap des geloofs te gaan spreken, waartoe niet een ieder komt, die zalig wordt, als wij de woorden van de Catechismus in een dadelijke zin opnemen? Nee, mijn geliefden, daar wordt naar datzelfde geloof gevraagd, waarvan wij gesproken hebben. Naar datzelfde geloof, dat ieder, ten aanzien van zijn innerlijke en wezenlijke natuur, moet hebben, zowel de kinderen als de volwassenen.

Dat is het ingewrochte geloof, dat wij omschreven hebben, *als een ingestort vermogen of hebbelijkheid, welke de uitverkorenen door de onwederstandelijke en herscheppende werking van de Heilige Geest ontvangen in hun inlijving in Christus, waardoor zij al de indrukken, die God de Heilige Geest meedeelt (in de kinderen op een wijze, die wij niet weten), door het Woord ontvangen, en naar de aard en inhoud van de plaatsen van het Goddelijke Woord, en de voorwerpen daarin aan de ziel ontdekt, werkzaam zijn.*

U ziet dus, dat de waarheid of oprechtheid van het ingewrochte geloof niet van de werkelijke daden afhangt, maar dat de waarheid van de daden afhangt van de waarheid of de oprechtheid van het beginsel, vermogen of de hebbelijkheid, waaruit ze voortvloeien, en dat dus, hoewel er geen daden uit voortvloeien, gelijk in de uitverkoren kinderen die zalig worden, dat die evenwel het *oprecht geloof* hebben, waaruit, zo zij tot het gebruik der rede gekomen waren, daden voortgevloeid zouden zijn. Of men moest zeggen, dat de kinderen door een *onoprecht geloof* zalig worden (doch dat is absurd of ongerijmd), of dat zij door een dadelijk geloof zalig worden, en dit is het, wat wij tegen de Luthers en ook vooral tegen de Cartesianen ontkennen. Omdat wij de natuur of het wezen der ziel niet in een enkele dadelijkheid van denken stellen, want dan, zodra deze ophield, zo waren wij zonder ziel, en wij hebben de ziel nochtans als een denkend wezen, eer wij denken. Want toen de ziel en het lichaam met elkaar verenigd waren in *Ezau* en *Jakob*, zegt God, dat zij *noch goed noch kwaad hadden gedaan*. Indien nu de ziel dadelijk en werkelijk dacht, zo moesten die daden *goed* of *kwaad* zijn. Aangezien iedere dadelijke gedachte, omdat die een betrekking tot Gods wet heeft, noodzakelijk daarmee overeenstemmende of daarvan afwijkende, en dus goed of kwaad moet zijn, nochtans wordt van *Jakob* en *Ezau* gezegd, dat zij *noch goed noch kwaad gedaan*, en derhalve ook niet gedacht hadden (aangezien denken een daad is), toen God zei: “Jakob heb Ik liefde had, en Ezau heb Ik gehaat.”

Wij kunnen ook zien, dat het ingewrochte geloof tot al zijn dadelijkheid niet in een punt des tijds komt, maar bij trappen, en dat, hoewel de ene daad zich zo sterk niet vertoont als wel de andere, zulks geen bewijs is, dat het ingewrochte geloof niet oprecht is, maar wel een bewijs, dat die daad of daden niet uitgehaald worden. Bijvoorbeeld, de smaak kan volmaakt zijn, hoewel die nooit iets zoets geproefd heeft, maar daar is evenwel voor het proeven van de zoetheid geen denkbeeld van. Maar als het zoet geproefd wordt, zo rijst het denkbeeld, niet door een nieuw vermogen, dat men krijgt, om te smaken, maar door een nieuw voorwerp, waarmee het vermogen aangedaan zijnde, een denkbeeld, dat wij niet hadden, verwekt wordt.

Zo is het ook met het ingewrochte geloof; dit wordt volmaakt en volkomen, ten aanzien van de ‘hebbelijkheid,’ in een punt des tijds, door de bovennatuurlijke werking van de Heilige Geest ingestort of medegedeeld, maar het komt tot zijn dadelijkheid naarmate van de gewaarwording. Hieruit kunt u zien, hoe sommigen, die hun leven lang met vreeze des doods gegaan hebben, zonder ooit tot een volkomen verzekering van hun staat te komen, zalig kunnen worden.

Wij laten ons nu niet verder hierover uit, maar zeggen alleen dat onze leerling in het antwoord de *ware aard en de natuur van het geloof, als een ingewrochte hebbelijkheid of ingewrocht geloof, beschrijft, als een vermogen, waardoor wij kennis ontvangen van alles, wat God ons in Zijn Woord geopenbaard heeft, en als een vertrouwen, dat Christus en al Zijn genade ons geschonken is.*

Mij dunkt, werden onze gedachten hierover opgemerkt, zo zouden deze enig licht geven en de veelvuldige verschillen doen ophouden. Deze zijn altijd onze gedachten geweest, gelijk blijkt uit onze predicatie over Hebr. 10, in het jaar 1742 gedaan, die u in de *Eigenschappen des Geloofs* vindt. Ook hebben wij in het jaar 1746 deze Zondag kort in dezer voege verklaard.

Wij gaan nu over tot het antwoord. Om alles zo klaar als mogelijk voor ons is, voor te stellen, zo zullen wij deze orde houden, dat wij eerst van het **woord** en dan ten tweede van de **zaak** zullen spreken.

Wat nu het *woord* of de voornaamste *woorden* betreft, die de Heilige Geest, zo in het Oude als in het Nieuwe Testament gebruikt, om de natuur van het geloof, maar juist niet deze of gene geloofsdaad, uit te drukken, die zijn twee, wij zullen u daarmee niet lang ophouden. In het Hebreeuws is het *Heemin*² en *Eminah*; welke beide zelfstandige woorden van het werkwoord *Aman* komen. *Aman* betekent: *wat vast, onfeilbaar en waarachtig is*, zodat de zelfstandige woorden, wanneer die gebruikt worden om een gewaarwording van de ziel omtrent Gods getuigenis te kennen te geven, een vaste en volle overtuiging uitdrukken van de waarachtigheid en onfeilbaarheid van het getuigenis; dit wordt geloof genoemd.

In het Grieks is het zelfstandig woord *pistis* van een werkwoord dat overreden betekent, zodat *pistis*, dat door *geloof* vertaald wordt, te kennen geeft een overreding, een volle overtuiging des gemoeds van de waarachtigheid van de zaak, waarvan ik overreed ben. Deze woorden, gelijk wij gezegd hebben, gebruikt de Heilige Geest, om de natuur en de aard van het geloof, zoals dat in de uitverkorenen gewerkt wordt, in hun krachtige roeping uit te drukken.

Vele zijn de woorden, die gebruikt worden om de geloofsdaden, uit het ingewrochte geloof voortkomende, te kennen te geven. Zie een geheel aantal van deze door ons verklaard in *Het A.B.C. des Geloof*. Wij merken nu maar alleen aan, dat de Heilige Geest, Die maar eens de natuur van het ingewrochte geloof in de hele Bijbel beschrijft, de beschrijving aan de betekenis van deze woorden ontleend heeft, zeggende, dat “*het geloof is een vaste grond der dingen, die men hoopt, en een bewijs der zaken, die men niet ziet*”, Hebr. 11:1), een beschrijving waaraan wij alleen, wat tot nog toe door ons beredeneerd is, ontleenen. Zie daarover dr. Owen in zijn onvergelykelijke verklaring van de *Hebreeën*, en zo wij iets overgeslagen hebben, dat zal bij hem gevonden worden over deze woorden.

Wij kunnen niet nalaten u uit deze opheldering van de betekenis der woorden enige algemene dingen mee te delen als gevolgtrekkingen, die ter opheldering zullen strekken en ook dienen om onze gedachten over de natuur van het geloof te verduidelijken.

Ten eerste. Uit het tevoren opgehelderde blijkt, dat het *geloof bestaat* in een overtuiging of overreding. Dit is het geslacht van het *geloof*. Noch *menselijk*, noch *Goddelijk geloof* kan bestaan, of er is een *overtuiging des gemoeds van de waarheid der zaken, die men gelooft*. Want waar dit niet is, is geen geloof, het is maar een gissing, een veronderstelling en een inbeelding, maar geen geloof.

Ten tweede, dat de overtuiging, overreding, niet een *voortbrengsel is van het geloof zelf*, als een daad, maar van het getuigenis, hetwelk zich met zulk een klaar betoog openbaart, dat men van de waarheid van dat getuigenis zo overreed wordt, dat men daar niet aan kan twijfelen. Alle overreding is van deze aard, dat de ziel om overtuigd te worden niet werkt; nee, de bewijzen der zaken worden ontvangen en die ontvangen zijnde, wordt de ziel zodanig overtuigd, dat zij niet vrij is, om die overreding te ontvangen of te verwerpen, maar zij moet noodzakelijk met de grootste vrijwilligheid zich aan de waarheid gevangen geven. Aldus is het met elk waarachtig betoog in de wiskunde gelegen, en zo is het ook hier gelegen met het geloof als een overtuiging. Die het door een Goddelijk betoog of bewijs van zaken, die men niet ziet, ontvangt, voor die is

² Het Hebreeuwse woord is o.a. ontleend aan een moeder aan wie een kind zich *toevertrouwd*. Zie *Brakel, Redelijke Godsdienst over het Geloof*.

het, zo veel geloofwaardiger de getuige is, zo veel zekerder dan het klaarste betoog van enig voorstel van Euclides.

Ten derde, dat hoe klaarder het getuigenis van de God der waarheid, de dingen van onze verloren staat en van de weg der verlossing, op het ingewrochte geloof, met een betoog indringt, de overtuiging van de waarheid, of de inhoud van dat getuigenis, ook dan meer of minder vast en overredend is.

Tenslotte, dat, gelijk het geloof gewerkt wordt door een getuigenis, *het ook nooit dadelijk werkt, tenzij het ene of andere getuigenis van Gods Woord krachtig ingebracht wordt door de Heilige Geest, waardoor dat ingewrochte geloof werkzaam wordt gemaakt*. Gelijk dus het geloof de dochter van het Woord is in de volwassenen (*BATHKOL*³; *filia vocis*), zo is het van het begin tot het einde aan het Woord onderworpen, dat gehoorzamende en in alles opvolgende. Want dit is een vaste regel bij alle Hervormden, dat wij eerst van God door de werking Zijns Geestes een vermogen ontvangen, waaruit de werkzaamheden voortkomen, en dat dit ingestorte vermogen door zijn eigen kracht niet werkt, tenzij het bewerkt wordt door het Woord en de almachtige kracht des Heiligen Geestes, dat Woord vergezellende, en daarin en daardoor in de ziel indringende en invloeiende, als door deszelfs instrument, om de ziel dadelijk tot werkzaamheid op te wekken en in die werkzaamheid in te vloeien.

Wat de *zaak* nu betreft, om van het *geloof te* spreken, zo iemand zich verontschuldigen kan, dat hij zich hierover, hier ter plaatse, niet breed uitlaat, kunnen wij het dubbel doen; omdat wij zoveel door de pers bekendgemaakt hebben over deze stof, dat wij daar nu niets bij te doen hebben, dan alleen:

In de *eerste* plaats u te herinneren, dat bijna al de oude en bijzondere belijdenissen van deze en gene martelaren, sedert het jaar 1527, het ingewrochte geloof op dezelfde wijze opgevat hebben, gelijk onze *Heidelbergse* Godegeleerden, in overeenstemming met hen, het opvatten, in het voorgaande antwoord meer in het algemeen, en in dit tegenwoordige meer in het bijzonder; hetwelk gemakkelijk voor ons aan te tonen zou zijn, aangezien wij uit liefhebberij een verzameling gemaakt hebben van alle, sedert dat Patrick Hamilton te St. Andrews in Schotland verbrand is, op de laatste februari 1527. Maar dat zou onze leerredenen over deze stof zeer doen uitdijen. Derhalve behoeven wij het u, hoewel nuttig, niet mee te delen.

In de tweede plaats moeten wij met uw christen-aandacht gaan bezien, welke eigenlijke daden uit de natuur van het ingewrochte geloof voortvloeien. Hieromtrent zijn de Godegeleerden zeer verschillend van gedachten, ten aanzien van het getal van de geloofsdaden, en welke de eigenlijke geloofsdaad is. Van beide een enkel woord.

Wat nu het getal der daden betreft, de beroemde heer Witsius brengt ze tot *negen*: drie voorafgaande, drie wezenlijke en drie achtervolgende, en de heer Lampe volgt hem. Wat ons betreft, omdat de wijze, op welke men zijn gedachten meedeelt, willekeurig is, zo hebben wij daar niets wezenlijks tegen. Maar wij houden ons liever bij de oude wijze, waarin men altijd stelde, dat tot het geloof drie dingen behoren: *kennis, toestemmingen vertrouwen*, en wij betwijfelen geenszins dat al wat God in Zijn Woord van het geloof spreekt, zeer gemakkelijk tot

³ Hebreeuws: dochter der stem

de ene of de andere van de drie genoemde daden kan gebracht worden, zoals in het vervolg zal gezien worden.

Eerst willen wij nog ingaan opeen verschil van mening over wat de eigenlijke geloofsdaad is, welke men noemt de *Actus formalis fidei*, de *formele geloof daad*. Dezen stellen dat het bestaat in de *toestemming*, anderen in het *komen tot Christus*, nog anderen in de *aanneming van Christus*, weer anderen in het *verzekerd vertrouwen op Christus*, nog weer anderen in de *liefde*. Hevig zijn de verschillen tussen de Godgeleerden hierover, en veel verhandelingen zijn van weerszijden geschreven, om elks eigen gedachten te bevestigen, en die van anderen, welke verschillen, te weerleggen.

Mijn geliefden, wij oordelen (tenware dat men door die bepaling te veel voet aan de dwalingen van de *halve pelagianen* gaf die het geloof als een daad opvatten, en dus menen, dat het zijn wezen door zekere daad als een vorm verkrijgt, want *forma dat esse rei*), dat wij het voorbij zouden kunnen gaan, zonder ook maar het minste daarover te spreken. Maar bemerkende, dat men begint af te wijken, zeggen wij, *dat geen daad of daden het geloof zijn vorm of wezen geeft*. Dan immers zouden wij moeten stellen, dat het ingewrochte geloof, dat de Heilige Geest in de uitverkorenen werkt, een *ongevormd geloof was*, dat al wat tot zijn wezen behoort niet had, totdat het door onze daad en werkzaamheid zijn *vorm*, en dus ook zijn *wezen*, ontving.

Hoe ongerijmd dit is, geef ik u te denken; aangezien door de stellig van een *actus formalis*, die wij oefenen, aan ons ruim zoveel, ja meer (daar de vorm voortreffelijker is dan de stof), toegeschreven wordt, dan aan God de Heilige Geest. Hij toch deelt ons, volgens de stelling, alleen mee het stoffelijke van het geloof, zonder vorm, en wij geven door onze daad of daden dat ongevormde geloof zijn wezenlijke vorm. Wij geloven, dat God de Heilige Geest het oprecht geloof in onze harten zo volkomen werkt, dat het zijn stof en vorm beide tegelijk in de inwerking daarvan volkomen heeft, en wel zo volkomen, dat, in plaats dat enige daad, hoe ook genaamd, aan het geloof zijn vorm zou geven, de daden integendeel blijken en bewijzen zijn, dat het zijn vorm in deszelfs inwerking door de Heilige Geest had. Ik hoop, dat u onze redenering, in dezen zult begrijpen.

Wij voegen er nog slechts bij, dat wij niet zien kunnen, hoe men de ene daad meer wezenlijkheid kan toeschrijven dan de andere, met betrekking tot het wezen van het ingewrochte geloof; want al de wezenlijkheden tezamen verenigd in hetzelfde onderwerp, geven eigenlijk aan een zaak haar bijzondere vorm en wezen. Laat ik het met een gelijkenis ophelderen en die dan toepassen op onze stof. Bijvoorbeeld, de wezenlijkheden van een driehoek zijn drie lijnen; de ene lijn behoort even wezenlijk tot het wezen van de driehoek als de andere; niet één op zichzelf maakt een driehoek, maar alle drie bij elkaar gevoegd. Zo is het ook hier; de kennis, de toestemming en het vertrouwen zijn de wezenlijkheden, die tot het wezen des geloofs even wezenlijk behoren, de ene niet meer dan de andere; deze drie, in hun samenvoeging met elkaar, zijn het *oprecht geloof* dat Gods Geest in de harten der uitverkorenen werkt in hun krachtige roeping. Indien er daar één van ontbrak, zelfs voor het minste ogenblik, zo had het geloof niet zijn wezenlijke natuur en was dus geen oprecht geloof, en bijgevolg een onwaardig en onvolkomen voortbrengsel; hetwelk wij onmogelijk aan Gods Geest mogen toeschrijven, zonder ons grotelijks te bezondigen. Nu zullen wij overgaan om met uw christen-aandacht te spreken van de kennis, de toestemming en het vertrouwen.

Om nu zo duidelijk mogelijk hiervan te handelen, zullen wij u *meer in het algemeen* moeten te binnen brengen, dat deze **kennis**, waarvan wij spreken zullen, niet is een kennis, die wij door oefening en naarstigheid verkrijgen, door Gods Woord te onderzoeken en teksten met teksten te vergelijken en veel over de stellige en beoefenende waarheid te denken. Dit alles is goed op zichzelf, wij zijn daartoe verplicht en zo wij dat nalaten, bezondigen wij ons, maar deze dingen alle tezamen genomen, zijn geen werkoorzaken van het geloof, noch van de geloofskennis; zij zijn maar *instrumentele, onderhoudende en opwekkende oorzaken*, maar geen *ware oorzaken* van deze kennis. Nee, het is *een bovennatuurlijke kennis, welke de Heilige Geest, door middel van dat Woord, in de harten der uitverkorenen werkt, in hun krachtdadige roeping; de voorwerpen des geloof wezenlijk, zoals die zijn, door Goddelijk licht openbarende en ontdekkende aan het ingewrocht geloof: en door die openbaring dit opwekkende en bekwaam makende, om de dingen, die gekend moeten worden, op een zaligmakende wijze tot zaligheid te kennen en te verstaan.*

Dus ziet u, dat de *kennis* van Goddelijke zaken, die de wedergeborenen hebben, een geheel zonderlinge, hemelse en bovennatuurlijke kennis is; in haar wezenlijke aard en natuur zozeer verschillend van de kennis, die de meest intelligente geleerde heeft, als het licht verschillend is van de duisternis en als een mens verschillend is van het vee, dat vergaat. Dit is altijd het gevoelen van de protestanten geweest, in de aanvang en eerste voortgang van de Hervorming. Maar enigen in Duitsland en Engeland, als honden wederkerende tot het uitbraaksel van Luther en Calvijn, zijn zover gegaan, dat zij door de gronden van Pelagius afgedwaald zijn van de aangenomen leer en hebben in de vorige eeuw durven stellen, dat er geen wezenlijk onderscheid is tussen de kennis der wedergeborenen en der onwedergeborenen.

Dit is bekend aan degenen, die hun werk ervan maken om te weten wat er in Gods kerk omgaat, uit de veelvuldige twisteschriften, die in Duitsland uitgekomen zijn tegen de weergalozen, Godvruchtigen en recht apostolischen man Gods, **Spener**, wiens leer de Pelagiaansgezinde Lutherse heftig bestreden hebben.

Eveneens is bekend hoe Baxter in Engeland, onder andere verderfelijke dwalingen, waarom hij en zijn aanhangers geëxcommuniceerd werden in Schotland, leerde, *dat er geen wezenlijk onderscheid is tussen de algemene en de zaligmakende genade, stellende dat die beide in natuur en wezen dezelfde zijn, maar dat ze alleen in maat, trap en duurzaamheid onderscheiden zijn.*

Daar is nu in dit land ook verschil over, en wij, hebbende ons hier en daar in het voorgaande daarover uitgelaten, zeggen nu maar alleen, dat wij heilig geloven, dat de kennis der wedergeborenen, gelijk wij die omschreven hebben, in natuur, aard en wezen, van de kennis van de onherborenen, hoe letterwijs zij ook mogen zijn, onderscheiden is; hetwelk kortelijk blijken kan.

Ten eerste. De apostel stelt het in 1 Korinthe 2:14 als een vaste waarheid voor, dat de *natuurlijke mens*, wie hij ook zij, *dom of verstandig, Jood of heiden, Griek of barbaar*, niet alleen *de dingen die des Geestes Gods zijn niet begrijpt*, maar dat hij ze niet eens *verstaan of begrijpen kan*. Deze plaats is zo duidelijk om onze stelling te bewijzen, dat hij willens blind moet zijn, die de waarheid, die wij bevestigen, daarin niet ziet. De apostel spreekt van *de natuurlijke mens in het algemeen, zonder enige bepaling.*

Wat is een *natuurlijk mens*? Is hij niet een mens die de Geest Gods niet heeft? Aldus wordt de natuurlijke mens beschreven. Wat is een natuurlijk mens, met opzicht op de geestelijke kennis? Bijna niets beter of verhevener dan de beesten, het onredelijke vee, die de natuur volgen. Wat is een natuurlijk mens, die alle letterlijke wetenschap heeft, die men met kunst en arbeid en ijverig studeren verkrijgen kan? Is hij niet een mens, die door al de wijsheid die hij heeft, God in de wijsheid niet kent? Is hij niet (hoe wijs en verstandig hij ook is, door het licht der natuur, dat hij aanwakkert en ook door al zijn naarstige arbeid, die hij aanwendt om de openbaring die hij heeft, te verstaan) een mens voor wie, hoe wijs en verstandig hij ook is, de dingen, die God de kinderen openbaart, bedekt zijn en blijven?

U moet bij deze woorden van Paulus voegen 1 Korinthe 1:21 en Mattheüs 11:25, en dan zult u zien, dat de ware kennis Gods niet is in de wijste der *heidenen*, die de openbaring niet hadden, noch in de wijste der *Joden*, die de openbaring immers hebben gehad. En hoe Christus de *Vader evenzeer dankt, dat de wijzen en verstandigen*, door hun natuurlijk vermogen, niet komen tot de kennis *der dingen, die de kinderen geopenbaard worden*, als dat Hij God, Zijn Vader, dankt, dat *Hij ze de kinderen geopenbaard heeft*. Zo moet u de dankzegging van Christus altijd begrijpen, dat Hij zowel de Vader dankt, dat Hij de dingen voor de wijzen en verstandigen verbergt, als voor de openbaring daarvan aan de kinderen.

De apostel zegt niet alleen, dat de natuurlijke mens *niet begrijpt de dingen, die des Geestes Gods zijn*; maar hij zegt meer, dat *hij ze niet verstaan kan*, hoewel hij al zijn krachten samenspannt. En hoewel hij alle moeite aanwendt om er denkbeelden van te vormen, en de gevormde denkbeelden dagelijks hoe langer hoe meer zoekt te verbeteren, zo kan hij de geestelijke dingen nochtans niet verstaan, noch zich enig denkbeeld daarvan maken. Hij gist ernaar, en zijn kennis en verstand is maar een gissende, en niet een ware of rechte kennis; en de apostel geeft ons de reden, waarom hij de geestelijke dingen niet verstaan kan, namelijk omdat *ze geestelijk onderscheiden moeten worden*. Maar nu heeft hij geen geestelijk vermogen om te onderscheiden, en daar het vermogen er niet is, kan de daad er ook niet zijn. En zo het geheel weg is, gelijk het is in elk natuurlijk mens, zo kan het natuurlijkerwijze door alle kunst, studie en lering niet hersteld of verkregen worden, dan alleen door een bovennatuurlijke werking van Gods herscheppende kracht. Al degenen, die stellen, dat men door naarstig onderzoek zover komen kan, dat men de rechte, ware en geestelijke kennis, het verstand en de onderscheiding van de dingen die des Geestes Gods zijn, kan verkrijgen, moeten dan ook vaststellen, dat in de natuur een vermogen, kracht en macht is, die verbeterd kan worden, en waardoor men, zo men die aanlegt en naar behoren opwekt door naarstige overdenkingen, tot de ware kennis en onderscheiding kan komen.

Dit wordt zekerlijk van enigen geloofd, omdat zij God in de Hervormde kerk durven danken, *dat wij Gods beeld nog hebben, om ons Zijn gelijkenis te doen verkrijgen*; maar zo dit niet een verwerping is van de leer, die in de regels van de *Dordtse Synode* in het *derde* en *vierde artikel* tegen de *remonstranten* vastgesteld is, en zo dit in de grond niet louter *Pelagiaans* is, zo weet ik niets.

U bemerkt, dat ik niet zeg, dat de dingen die door de natuurlijke mens gekend worden, niet waar zijn. Het *voorwerp* moet van de *daad* onderscheiden worden. Het voorwerpelijke, dat gekend wordt, maar de kennis daarvan kan vals zijn, gelijk het met alle kennis is, die met het voorwerp, dat gekend moet worden, niet overeenkomt; is het niet in het geheel, dan is het voor zover het met het voorwerp niet overeenkomt.

Ten tweede. Dat de kennis der wedergeborenen in haar aard, wezen en natuur van die der onwedergeborenen onderscheiden is, blijkt, *omdat het voorwerp, dat gekend wordt, in zijn vorm onderscheiden is.*

Dat hebben wij in het voorgaande opgehelderd. Want hoewel het *algemene voorwerp* van de wetenschap een en hetzelfde is, nochtans, in betrekking tot de wetenschap, heeft dat *een verschillende* betrekking; en die maakt dan dat de vorm van het voorwerp, dat gekend wordt in die bijzondere betrekking, hoewel een en hetzelfde in zichzelf, niet hetzelfde is in die bijzondere betrekking. God en Christus, enzovoort, zijn de voorwerpen van de natuurlijke kennis der onherborenen, namelijk om alles natuurlijkerwijze van Hem te kennen, wat de letter van het Woord opgeeft. Deze natuurlijke kennis, wanneer die overeenkomt met de letter, is een ware natuurlijke kennis van het voorwerp, dat volgens de letter gekend wordt; maar het formele voorwerp van de zaligmakende kennis der wedergeborenen is God en Christus, enzovoort, niet alleen naar en volgens de letter, maar God en Christus Zelf aan de zielen der uitverkorenen, naar de letter, door de onmiddellijke werking van de Heilige Geest ontdekt en geopenbaard.

Dus zegt Paulus, dat God *Zijn Zoon in hem openbaarde* (Gal. 1:16). De kennis des geloofs bestaat niet alleen in een kennis van de *kundigheden*, die de letter verwekt. Nee, maar het is (Hebr. 11:1) *een hypostasis*, die een *verzelfstandiging der dingen, die wij niet zien*, aan onze ziel geeft. En in deze vertegenwoordiging en verzelfstandiging van het voorwerp aan de ziel is het, dat het formele voorwerp van de geloofskennis van het voorwerp der natuurlijke kennis onderscheiden is.

Ten derde. Dat de kennis der wedergeborenen onderscheiden is van die der onherborenen, blijkt, *aangezien het vermogen, waarmee men kent, onderscheiden is.* De onherborene kent God en de Goddelijke dingen alleen met en door een natuurlijk vermogen, dat hij als een redelijk schepsel heeft, in, met en door het gebruik van zijn rede. Maar de wedergeborene kent de geestelijke dingen met en door een *nieuw vermogen, dat God de Heilige Geest in zijn ziel onmiddellijk*, wat middel hij ook als *Zijn vehiculum* (werktuig) gebruikt, instort en werkt in de krachtige roeping, en dit wordt *de verlichte ogen des verstands* genoemd, *waardoor wij de heerlijkheid Gods in het aangezicht van Christus zien*, Ef. 1:18.

Ten vierde. Dat de kennis der wedergeborenen van die der onherborenen onderscheiden is, blijkt, *aangezien het licht, waarin de zaken gezien worden, wezenlijk verschillend is.* De onherborenen zien en kennen alleen in en door het licht van de natuur en de rede, welke wij, hoewel wij Gods beeld geheel verloren hebben, nochtans hebben. Maar de wedergeborenen zien en kennen de geestelijke zaken in Gods eigen licht, hetwelk de Heilige Geest door Zijn almachtige, krachtdadige en onmiddellijke werking in de ziel doet indringen, wanneer zij Hem van God, omwille van Christus' verdiensten, deelachtig worden, als *de Geest der wijsheid en openbaring in Zijn kennis* (Ef. 1:17).

Ten vijfde. Dat de kennis der wedergeborenen onderscheiden is van die der onherborenen, blijkt, *omdat de werkoorzaak niet dezelfde is.* De kennis, die alle natuurlijke mensen hebben, is alleen maar verkregen door arbeid, studie, gebruik van middelen en andere oefeningen, waardoor iemand, naarmate hij begaafd is en naarstigheid aanwendt, vordert. Maar de kennis der wedergeborenen is een werking van God de Heilige Geest, Die hen onder andere, door de

vloeiing van Zijn onmiddellijke, herscheppende en wederbarende kracht, ook *vernieuwt tot kennis*.

Ten zesde. De gevolgen zijn ook onderscheiden, hetwelk wij uitgebreid zouden kunnen aantonen. Zodat als u alles bijeen neemt, zo zult u overtuigd worden van het wezenlijk onderscheid, dat er is tussen de kennis der wedergeborenen en der onwedergeborenen. Wij zouden duidelijk kunnen tonen het onderscheid tussen beiden in al die opzichten, zo het ons niet te lang zou doen uitweiden. Wij zouden ons hier zo uitgebreid niet over uitgelaten hebben, indien wij niet met leedwezen zagen, dat de oude leer van hen, die het 't minst betaamt, bestreden werd, en dat men als een stuk van dweperij opgeeft, dat de arme overtuigden, het niet in de middelen kunnende vinden en vermoeid wordende van studie vereisende oefening, staan naar een onmiddellijke verlichting. Mijn geliefden, ik ben er zeer voor, dat men zijn naarstigheid en studie aanwendt; maar zo wij er niet toe komen, om te zien en te gevoelen, dat wij de verlichting in de kennis Gods in Christus, door de onmiddellijke werking van de Heilige Geest ontvangen moeten, zo zijn wij nog in de natuur en kennen of weten niets, gelijk het tot zaligheid gekend moet worden en alles bestaat maar in enkele *gepolijste* redeneringen, dan is dus het geloof maar een beredeneerd geloof, waardoor men uit de genade (zo men meent) opklimt, door gevolgtrekking van het ene uit het andere; en daar moet u voor schrikken, als strijdende tegen Gods Woord en onze leer, die ons wat anders voorhoudt, gelijk wij uit de regels van de Dordtse vaders hebben aangehaald.

Nadat wij in algemene zin over deze kennis gesproken hebben, zullen we dat nu meer in *het bijzonder* doen.

Deze hoognodige *kennis*, die tot het wezen des geloofs behoort en waaruit de kennende daden voortvloeien, bestaat **in een overtuiging, die de Heilige Geest in het hart werkt, van de waarheid van alles, wat God in Zijn Woord geopenbaard heeft, zodat ik, daarvan overtuigd zijnde, dat voor waarachtig houd**. Uitbreider en vollediger hebben wij deze kennis in het voorgaande omschreven. Dit is bijna hetzelfde, wat de leerling zegt, *waardoor ik het al voor waarachtig houd, wat God ons in Zijn Woord geopenbaard heeft*. U ziet dus, hoe de leerling de *hebbelijkheid*, waaruit de *daad* voortvloeit, vooraf stelt; de ingewrochte hebbelijkheid, die tot de natuur van het geloof behoort, is, *dat het een zeker weten of kennis is*; de dadelijkheid hieruit voortvloeiende, is het *voor waarachtig houden van alles wat God ons in Zijn Woord geopenbaard heeft*.

Nu, mijn geliefden, wij weten dat het Woord van God voornamelijk twee *zaken*, met betrekking tot ons, behelst; namelijk *een openbaring van God aan ons, zoals Hij Zich in Zijn Goddelijke wet aan ons, bondsbrekers in de eerste Adam openbaart*, en een openbaring van *Zichzelf in Christus, de tweede Adam, in het dierbaar Evangelie*. In het eerste opzicht wordt God aan de ziel *in de wet* door de Heilige Geest ontdekt, als handhavende de eer en het ontzag van Zijn majesteit, die door de zonde geschonden en zo hooggaand beledigd is, dat er voor zulke rampzalige overtreders, als wij ons bevinden, geen zaligheid te wachten staat, tenzij Gods eer hersteld wordt door een volkomen genoegdoening door onszelf, of door een ander in onze plaats. In het andere opzicht wordt God ontdekt door het *Evangelie*, waaruit de ziel, door de krachtige werking van de Heilige Geest, overtuigd wordt, dat God in Christus verzoend en de wereld met Zichzelf verzoenende is. Aangezien Hij Christus, Die geen zonde gekend heeft, voor ons zonde gemaakt heeft, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem; en dus Zijn Zoon openbarende, zoals Hij ons

geworden is tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing.

Uit de krachtvolle overtuiging van de waarachtige onfeilbaarheid en Goddelijkheid van deze waarheden, rijzen de daden van de geloofskennis overeenkomstig met de gelegenheid of de natuur en aard van een ieder dezer waarheden. Duidelijker kunnen wij deze zaak niet ontvouwen. Ieder, die met de minste oplettendheid de zaak aldus beschouwt, moet van de waarheid overtuigd worden, al ware het dat wij geen verdere uitbreiding daarover gaven; nochtans zullen wij, om der eenvoudigen wil, de zaak meer bijzonderlijk behandelen.

Wij zullen spreken *van deze ingewrochte kennis*, zoals die is een zekere kennis, *die de Heilige Geest door middel van de wet in ons hart werkt, van God en van onszelf in Zijn betrekking van Rechter tot ons, wegens onze bondsbreuk in Adam, en ook wegens onze menigvuldige dadelijke overtredingen, en van onze betrekking tot God als opstandelingen, die waardig zijn om op staande voet al de Goddelijke gramschap te ondergaan. U* ziet uit deze omschrijving, dat de zaak, waarvan wij overtuigd worden, het ingewrochte geloof onderstelt, hetwelk deze kennis van "God en zichzelf, en de onderlinge betrekking van de ene tot de andere, ontvangt, en dat dit ingewrochte geloof een werk is van God de Heilige Geest, als de eerste en belangrijkste oorzaak, Die de wet als de middelloorzaak gebruikt, om ons daardoor God en onszelf zo duidelijk voor ogen te stellen, dat wij niet twijfelen kunnen of de zaken tussen God en ons staan zó, gelijk die ons ontdekt worden. Wij zullen ons hierover niet uitgebreid uitlaten, omdat wij van het eerste stuk van de zalig makende kennis uitgebreid gesproken hebben in Zondag 2, 3 en 4. Wij zullen u eerst tonen, *waarin deze kennis bestaat en zich in de daden openbaart en ontdekt*; Het is een kennis van onszelf en van God, die wij van de Heilige Geest door á wet ontvangen.

Hierdoor *ontvangen of verkrijgen wij kennis van onszelf in ons bestaan voor God, als een heilig en rechtvaardig God* Dit is zo duidelijk, dat wij daar niet aan twijfelen kunnen, zonder onze leer te verloochenen, daar het eerste stuk van de zaligmakende kennis bestaat in een kennen van onze ellende, en dat wij die kennen uit Gods wet. Wat nu deze kennis van onszelf betreft, die zal de volgende zaken insluiten:

Ten eerste. Door deze kennis kent men zichzelf als schuldig aan zeer veel zonden en menigvuldige overtredingen van des Heeren heilige wet, zo dat wij al de geboden daarvan overtreden en geen daarvan gehouden hebben. De zonden, die lang vergeten waren, komen in de herinnering; de zonden, die voor kleinigheden werden gehouden en maar als kinderspel, wegen zo zwaar als bergen; de zonden, die maar door een natuurlijke, doch nu en dan enigszins ontwaakte consciëntie gekend werden, worden nu gekend met een bovennatuurlijke kennis, door de ingewrochte kennis, die tot de natuur van het zaligmakende geloof behoort. Hiertoe moeten wij denken aan de plaatsen van Gods Woord, waar de heiligen van hun zonden, in hun groot en onnoemelijk getal en onnavolgbare *veelheid, spreken*, als zijnde meer in getal *dan de haren van hun hoofd, dan de sterren aan de hemel, dan het zand aan de oever van de zee.*

Wij hebben de tijd niet om de Schriftplaatsen aan te halen en te noemen, maar het zal een aangename oefening zijn, om ze alle hiertoe te brengen en hieruit te verklaren; en dan zult u zien, dat ons betoog overal met zichzelf en met Gods Woord overeenkomt en ons gronden oplevert waaruit, en regels volgens welke wij mensen, in wie wij deze eerste bewegingen van het ingewrochte geloof zien, kunnen, mogen en moeten besturen, bemoedigen en aansporen. Hiertoe moeten wij ook aanhalen de plaatsen van Gods Woord, waar de heiligen van de zonden hunner

jonkheid spreken, als zwaar op hun gemoed liggende, en de bevinding daarvan in degenen, in wie deze nieuwe natuur gewerkt is.

O, wat zal men hen zich over de zonden hunner *jonkheid* horen beklagen, en hen in hun schaamte daarover zien liggen, als met schande bedekt. Was vader of moeder nog in het leven, die ik kwalijk behandeld heb, ongehoorzaam geweest ben, bestolen heb, enzovoort, wat zou ik ze te voet vallen en bidden: vergeef, vergeef het mij toch om Godswil! Mij schiet hier te binnen, dat Augustinus, een man geworden zijnde; eer hij bekeerd was, verhaalt, dat de appels, die hij zijn moeder Monica in zijn jonkheid ontstolen had, hem als bergen neerdrukten. O, teerheid, wat is dat een waarachtige blijk van het ingewrochte geloof en van de nieuwe natuur! U kunt dit zelf uitbreiden in uw overdenkingen.

Ten tweede. Deze is een kennis, waardoor ik mij niet alleen een zondaar ken te zijn, wegens mijn daden, maar dat ik een boos, zondig, vijandig en afkerig hart heb, dat geneigd is God en mijn naasten ogenblikkelijk te haten. Dat er in mij, dat is in mijn vlees, niets goeds woont; dat mijn hart een onreine en stinkende bornput is, een onstuimige en voortgedreven zee, gedurig opwerpende het slijk en de modder der zonden, waaruit voortkomen al de zondige daden; en zijn het niet de daden, zo zijn echter de zaden daarvan gereed om uit te botten en uit te spruiten.

Hiertoe kunt u al de plaatsen van het Woord brengen, waarin deze en soortgelijke dingen beschreven worden; en de bevinding van al degenen, in wie Gods Geest dat ingewrochte geloof gewerkt heeft, hoe weinig verstandelijke kennis zij ook hebben mogen, kent deze dingen. Zij kermen en zuchten daaronder, terwijl de verstandelijke kenner ze maar naar de letter kent door zijn redelijke vermogens, maar zijn ogen zijn nooit zo naar binnen gekeerd geweest, dat hij gezien heeft, dat zijn eigen ziel een kooi vol van onreinheid is. Hij kan het in de letter beschrijven, maar heeft er nooit recht inzicht in gehad, anders zou hij voor zichzelf een schrik en grote vrees gehad hebben; zijn haren zouden ten berge rijzen, zijn hart zou verstommen; hij zou bezwijken. Wij noemen maar de zaken, zonder α uit te breiden, daar wij dat bij een andere gelegenheid hebben gedaan.

Ten derde. Deze is een kennis, waardoor ik mijzelf niet alleen ken als een zondaar, wegens mijn daden en de boze gesteldheid van mijn ziel, maar als een verloren zondaar in Adam, mijn "stamvader en verbondshoofd, in wie ik gezondigd heb en met wie ik gevallen ben in zijn eerste overtreding.

Hoewel nu minder geoefenden al de schooltermen, van Adams zonde als toegerekend en inklevende, niet kunnen noemen, noch de spitsvondige redeneringen der Godgeleerden daarover kunnen verstaan, zo zijn zij nochtans van de waarheid overtuigd, en belijden menigmaal voor God, uit die overtuiging, dat al hadden zij nooit dadelijke zonden gehad, zij echter in Adam gevallen zijn, en dat God hen om die bondsbreuk rechtvaardig tijdelijk, geestelijk en eeuwiglijk straffen kan. En dus komen zij allen tot de kennis van hun verloren staat, in de oorsprong daarvan; en dit is en blijft bij mij altijd een onderscheid tussen de algemene kennis van de letter en de ingewrochte geloofskennis, waardoor ik mij voor God schuldig houd en erken aan Adams zonde, en uit hoofde daarvan zo schuldig voor God te staan, alsof ik in eigen persoon van de verboden boom gegeten had. Dit is een artikel van het geloof van een ieder, die dit ingewrochte geloof deelachtig is geworden; en die dit niet gelooft, heeft de geloofskennis niet. Job, David en anderen zijn daarbij gekomen, gelijk wij gezien hebben.

Ten vierde. Deze is een kennis, *waardoor ik ken en waarachtig overtuigd ben, dat ik dod in zonden en in misdaden ben*, dat ik niet alleen onmachtig ben om mijzelf te helpen en mij tot het goede te begeven, wegens de ingeworteldheid van de zonden en het bedrijven daarvan, mij hierdoor als aan ketens vastleggende, en door de gewoonheid van zondigen als met ijzeren boeien vastbindende en houdende. *Maar ook dat daarenboven mijn eigen wil zo verkeerd, boos en ondeugend is, dat mijn onmacht een allergewilligste onmacht is.* Dat mijn wil, die vrij moest zijn, een dienstknecht der zonde is, met de grootste gewilligheid en vermaak; en dat ik (hoewel mijn consciëntie mij nu en dan aanpoort, en mij uit benauwdheid een schijn van willen doet hebben) bij vlagen wat doe, maar schielijk weer ophoud, en mijn wil zelfs zo vijandig en afkerig is en blijft, dat al wat ik doe, ik dat doe door dwang van de consciëntie, maar niet gewillig. Door de ingewrochte geloofskennis weet ik, dat ik niet alleen niet kan, maar ook niet wil, en dus niet alleen half maar geheel dood ben in mijzelf in zonden en in misdaden.

Hier is ook een onderscheid tussen degenen, die een ingewrocht geloof hebben, waaruit zij zichzelf kennen, en die, welke maar door de werking der wet op hun consciëntie wat doen en verbeteren. O, wat liggen de eersten niet in hun gewillige onmacht en slavernij onder de zonde voor God te zuchten, dat Hij een rein hart en een vaste geest, door een scheppende daad van Zijn almacht, in henscheppen wilde, en dus het stenen hart wegnemen, en hun een vlezen hart geven; terwijl de anderen, deze zaken uit en door de kennis van het ingewrochte geloof niet kennende, nooit denken aan het dodelijk kwaad dat inwendig is, als, zij zich tot de oefeningen begeven, denkende dat zij wil genoeg hebben, als zij maar macht genoeg hadden. En zo bidden zij nooit ernstig om een nieuwe wil, maar om hulp en bijstand om hen te helpen uitvoeren, wat zij wel willen. O, al de waarachtige zuchtigen van de ziel, die uit deze ingewrochte geloofskennis voortkomen, om een nieuw hart, en niet alleen om hulp en bijstand, zijn de waarachtige ademhalingen van het ingeplante geloof, verlangende naar de losmaking van de doodsbanden.

Ten vijfde. Deze is een kennis, *waardoor ik mijzelf zo ken, dat ik overtuigd ben, dat God geen barmhartigheid aan mij kan bewijzen, tenzij er aan Zijn rechtvaardigheid volkomen voldaan wordt.* Zodat ik niet meer, als voor dezen, mijn benauwde ziel met Gods barmhartigheid kan geruststellen, als ik mijn best doe, maar van de noodzakelijkheid van een voldoening zo overtuigd word, dat ik durf zeggen, hoe het met mij ga of niet, dat eraan Gods recht voldaan moet worden; ik wil de ene deugd van God niet verheerlijkt zien ter ontluistering van de andere. Dus vloeit uit deze kennis voort, dat de ziel niet handelt, gelijk zij deed eer zij dit ingewrochte geloof deelachtig was. Toen kon zij God bewegen om van Zijn recht af te staan; zij zou wel tranen van bloed gestort hebben, opdat Hij wat door de vingers mocht zien en wat mededogen met haar hebben, en genadig de fouten voorbij en over het hoofd zien; en dus was al die godsdienst enkel huichelarij. Maar nu vloeit uit deze ingewrochte geloofskennis voort: *Gods gerechtigheid moet voldaan worden; zalig wilde ik wel zijn, maar op een Gode betamelijke wijze; niet een van Zijn deugden moet in mijn zaligheid verdonkerd worden; liever eeuwig verloren, dan dat God de eer van al Zijn deugden in mijn zaligheid niet zou verkrijgen.*

Ten zesde. Deze is een kennis, *waardoor ik ken, door de waarachtige onderrichting van de wet, dat noch ik, noch enig schepsel, in staat is om op te brengen een rantsoen, dat genoegzaam is om mij te verlossen en wederom tot de zaligheid te brengen; die mij doet uitroepen: het is buiten*

hoop, en ook volkomen doet besluiten, dat mijn zaligheid, om die te verkrijgen door mijzelf of door enig schepsel, ten enenmale onmogelijk is; aangezien God van Zijn recht niet kan afstaan en ik er niet aan voldoen kan, noch in het geheel noch ten dele, al was het maar een nagelschrapsel.

Tenslotte. Deze is een kennis, waardoor ik, van God gehoord hebbende en Hem in Zijn deugden en volmaaktheden enigszins hebbende leren kennen, moet besluiten, hoe onkundig ik ook ben en hoe machteloos alle schepselen ook zijn, om iets tot mijn redding of verlossing toe te brengen, dat er nochtans bij God raad en uitkomst is tegen een gewisse en rechtvaardige dood, die ik vrees wegens mijn zonden. En dit doet mij met bidden en smekingen vragen als een diep onkundige, hoe wijs ik verstandelijk ook zijn mag, of er niet een middel is. En zo er een is, dat God het mij wil openbaren. Ik heb ondertussen een vast voornemen der ziel, om naar zulk een openbaring te wachten, uit te zien en te reikhalzen, al was het tot mijn laatste snik, uitroepende: moet ik sterven, och, dat ik niet wederkeer, maar dat mijn laatste zucht en woord mag zijn: genade en geen recht.

Zo hebben wij u doen zien, wat wij van onszelf kennen, door en uit het ingewrochte geloof, als de Heilige Geest daarop werkt. En wij hebben ons naar de orde van de Onderwijzer geschikt, waarin wij met hem uitgebreid van de zaligmakende kennis van onze ellende gehandeld hebben. Nu is het te hopen, dat u Gods Woord lezende, al de plaatsen waar hier op gezien en van gesproken wordt, recht mag verstaan, en die niet opvatten, alsof er maar van alge mene dingen gesproken werd, en dat u ook mag begrijpen, dat deze kennende daden in uzelf en in anderen, in wie ze bevonden worden, uit de ingewrochte geloofskennis voortvloeien en onfeilbare blijken en bewijzen daarvan zijn; daar de daad het vermogen waarlijk veronderstelt, waaruit de daad voortvloeit; zo zult u moedgeving vinden en in staat zijn om met de benauwde zielen een woord ter rechter tijd te spreken, om niet door diepe blindheid te bedroeven, die God reeds bedroefd heeft Maar gelijk God hen zaligmakend bedroefd hebbende, hen bestuurt en opbeurt, u ook Gods voorbeeld navolgen, hen bemoedigen en besturen mocht, hen en uzelf voorhoudende de dierbare beloften, die aan hen gedaan worden en die één zeer groot gedeelte van Gods Woord uitmaken. Wij hebben in de eerste persoon gesproken, opdat u in het horen en lezen bij de stukken bepaald mocht worden; gij zult het mij derhalve niet euvel duiden.

Verder gaat het hier om een kennis van God in Zijn betrekking tot mij, als een arm zondaar, die ik ontvang of deelachtig gemaakt word door de Goddelijke wet, welke waarachtige zin de Heilige Geest mij leert, en waardoor ik God ken als door de zonde beledigd en vertoornd. Ja, zo ken, dat Hij met mij, walglijk monster, geen gemeenschap kan, wil, of mag oefenen; dat Hij mij onder Zijn vloek heeft opgesloten, volgens de bedreiging van Zijn Goddelijke wet, zodat ik er niet van verlost kan worden, tenzij er aan Gods gerechtigheid genoeg geschiede.

Hoewel nu de kennende daden van Gods, Zichzelf in Zijn wet aan de ziel openbarende, mij Vervullen met grote angst en benauwdheid, aangezien ik niet weet het vermogen waardoor ik ken; en dat God Zichzelf in Christus tot, nog toe aan mij in het: Evangelie niet ontdekt, als een Voorwerp voor de kennis van dat ingewrochte geloof, α is het ingewrochte geloof, waardoor ik in Christus ingelijfd ben, het eigenlijke onderwerp, waaruit de kennende daden, zo van God in de wet als van God in Christus in het Evangelie, voortvloeien. De voorwerpen zijn verscheiden,

maar de hebbelijkheid, - welke zich op een onderscheiden wijze in werkzaamheid omtrent deze uitlaat, - is één en dezelfde.

Hoewel dit nu duidelijk is, zo zal een voorbeeld het nochtans verder ophelderen. Het vermogen om te zien hebben wij, die niet blind geboren zijn; komt er nu een zwart voorwerp, ik zie zwart; komt er een wit voorwerp, ik zie wit, maar het is hetzelfde ziende vermogen; het onderscheid is niet in het vermogen om te zien, maar in de voorwerpen, die gezien worden. Zo is het ook hier. Wij willen temeer dat u dit aanmerkt, aangezien velen gewoon zijn alleen de kennis van God in Christus in het Evangelie zaligmakend te noemen; terwijl wij, daar wij blind geboren zijn, geloven dat al de daden van de natuur van het vermogen, waaruit zij voortkomen, deelhebben aan en van dezelfde natuur daarmee zijn, maar alleen verscheiden namen ontvangen, wegens de verscheidenheid van de voorwerpen, die gekend worden. Dit hebben wij nodig geoordeeld u te zeggen, opdat u zien zou, waaruit de dingen voortvloeien, en hoe het ene zijn samenhang heeft met het andere.

Wij hebben u nu getoond waarin deze kennis bestaat en dat zij zich in daden openbaart. Nu moeten wij u *enige eigenschappen en hoedanigheden voorstellen van deze ingewrochte kennis, waardoor ik, en een ieder die zalig wordt, God en mijzelf uit de wet ken*, opdat wij daarvan des te beter zouden kunnen oordelen, en het wezenlijke onderscheid van deze en van alle algemene kennis mogen zien.

Ten eerste. Deze kennis *een waarachtig Goddelijk licht zijnde in de ziel* (u weet, dat er een onderscheid is tussen een voorwerpelijk en een onderwerpelijk licht; wij behoeven het niet uit te breiden), zo worden de voorwerpen van deze kennis *klaar, onderscheiden en duidelijk gekend en verstaan*. Velen hebben een zeer verwarde wetenschap; maar de geloofswetenschap is zo helder, dat zij, die deze hebben, alles wat wij genoemd hebben, hoewel niet in dezelfde orde, duidelijk zien, naarmate het voorwerpelijk licht het ingewrochte geloof bestraalt, en het onderwerpelijk licht door deszelfs bestraling veroorzaakt. Dus wordt de geloofskennis, met betrekking tot God in Christus, genoemd *een zien van Hem als in een spiegel, met ongedekt aangezicht*, 2 Kor. 3:18; zo is het ook met betrekking tot God en onszelf in de spiegel van de Goddelijke wet, als met ongedekt aangezicht, waardoor onze zieltoegen de dingen, die ons betreffen, zo duidelijk zien, als wij ooit iets met onze lichamelijke ogen zagen. Hier is het onderscheid tussen kennen en gissen. De ziel ziet even helder haar toestand en het gevaar, als een veroordeeld misdadiger, die op het punt staat zijn vonnis uitgevoerd te zien, zo er geen vergiffenis komt, zijn gevaar ziet. Alleen willen wij u maar herinneren, dat de trap en mate van de duidelijkheid van het onderwerpelijk licht overeenkomt en afhangt van de trap en mate van het voorwerpelijke. Er is dus een onderscheid in trap van kennen, als de dingen gezien worden als in een eerste morgenlicht, of op de volle middag; ondertussen, er is altijd enige helderheid.

Ten tweede. Deze kennis is een *zekere kennis en weten; een betoog van de waarachtigheid van de zaken aan mijn gemoed, waardoor ik uit de waarheid van Gods getuigenis in de wet, zo van Zichzelf als van mij, zo overwonnen word, dat er geen uitvlucht plaatsheeft, om met de minste schijn anders te oordelen of te gevoelen van mijzelf*. De mens wordt door het betoog, dat hij zulk een zondig en rampzalig schepsel is, en dat God zo heilig en rechtvaardig is, *verstomd, de mond wordt hem gestopt, en hij wordt schuldig voor God gemaakt*, terwijl hij daarvan in zijn ziel de volste overtuiging heeft (Rom. 3:19). Het is hier gelijk als met een schuldige voor de rechter: van tevoren had hij veel uitvluchten en verbloemen; maar zijn

beschuldigingen, met het onweersprekelijk betoog daarvan, worden hem zo voorgelezen, dat hij zo in het nauw gebracht wordt, dat hij moet uitroepen: *schuldig! schuldig!*

Ten derde. Het is een kennis van God en mijzelf van *nabij*. Het geloof is niet alleen een bewijs en betoog, maar het is een *vaste grond*, een *verzelfstandiging* van de dingen, waardoor ze aan de ziel vertegenwoordigd en nabij gebracht worden. Er zijn algemene overredingen, die velen hebben; maar de zaken blijven zover van hun gemoederen, alsof ze in Oost-Indië waren gebeurd. Het is hiermee als met een moordenaar; hij vlucht, hij is vrij, hij denkt er nu en dan eens aan, daar hij geen vrees voor straf heeft, doch hij is zover van de misdaad en de rechter, dat hij er niet, door aangedaan wordt Maar als men hem geboeid en geketend in de tegenwoordigheid van de rechter brengt, dan komt zijn schuld hem nabij, en dan kan hij die niet van zich schuiven. Maar zo heeft nu ook een mens de kennis van nabij; hij en zijn zonden worden zo vast aan elkaar gebonden, dat er geen losmaken aan is. Elk moet hier zichzelf onderzoeken en beoordelen. Laat toch God als Rechter in uw consciëntie zitten, en velen zullen hun gebrek zien.

Ten vierde. Het is een kennis, *die de ziel onder een zwaar en ondraaglijk pak brengt*, en waaronder zij krom en vermoeid wordt door die ondraaglijke en persende last, die op haar consciëntie ligt. Onze ongerechtigheden kennen wij, die zijn aan onze hals gebonden (Jes. 59:12; Klaagl. 1:14), en wel zo, dat noch engelen, noch mensen, dit juk Van de kinnebakken kunnen oplichten; de ongerechtigheden zijn als een verzegelde bundel, welke Hij alleen, Die macht heeft om het Boek en de zegelen van het Evangelie te openen en daaruit te lezen, openen en verbreken kan. Als u het Woord Gods nagaat, zult u talloze plaatsen vinden, waarin deze zielsstaat zo beschreven wordt. En hierop rusten al de nodigheden, die aan zulke mensen gedaan worden om ze te vervrijmoedigen, om naar Christus met hun last en pak te gaan. En het zijn bewijzen, dat zij door zaligmakend licht de dingen zien, en ook onderwerpen zijn, in wie Gods Geest het geloof gewerkt heeft.

Ten vijfde. Het is een kennis, *die in de diepte, ja, in de onderste kuil doet zinken*; de ziel brengende in een dal der schaduw des doods, in modderig slijk waarin banden des doods hen omsingelen en beken Belials in hun ziel indringen, zodat als zij aan God denken, zij misbaar maken. Door de vrees voor Hem zijn zij doodbrakende, metgezellen der draken en jonge struisen; kirrende als duiven, piepende als zwaluwen, brommende als beren en brullende als leeuwen. Wie Gods Woord nagaat, weet dat al deze zaken daarin voorkomen.

Ten zesde. Het is een kennis, *die de beenderen verbrijzelt, die het hart verslagen en gebroken maakt, zodat het in hen als water uitgestort wordt voor de Heere*. Wat zijn er niet een reeks van uitdrukkingen, die de uitwerkingen van deze kennis in al deze opzichten te kennen geven! Wij kunnen ons daar niet mee inlaten. Ga toch Gods Woord na, en u zult talloze plaatsen vinden, waar dit beschreven wordt. Wij hebben er niets bij te voegen, dan dat wij van Luther vinden, nog in het klooster zijnde, en lezende Psalm 51, waar van *verbrijzelde beenderen* gesproken wordt, dat hij dat niet verstaande (hoewel hij toen mogelijk al enige zaligmakende ontdekking had, in de eerste aanvang, als een schemerlicht) naar de prior van het klooster ging, en hem vroeg, wat hij door de *verbrijzelde beenderen* verstaan moest. Doch deze wist het ook niet. Maar toen Gods Geest Luther naderhand onderhanden nam, en hij op een zaligmakende wijze zijn ellende uit de wet leerde kennen, toen verstond hij het. O mijn geliefden, ik vrees uit de grond van mijn ziel voor velen; zij zijn hoog, en spreken uit de hoogte van de grootste daden des geloofs; zij hebben nooit pijn noch gevoelige angsten gehad, en weten evenmin als Luthers prior, wat verbrijzelde beenderen zijn, en kunnen evenwel velen meesterlijk veroordelen, en zich

tot keurmeesters van de staat van anderen opwerpen; hoewel zij geen blijken geven van een ingewrochte geloofskennis van God of van zichzelf.

“Het is jammer”, zei mij eens een oud christen, “dat men nu een tijd beleeft, waarin mensen met één stel en een sprong, grote verzekerde en bevestigde christenen worden, zonder ooit die zielsangsten en waarachtige vernedering onder en over de zonde gehad te hebben, en zich ook niet anders tonen dan zij tevoren waren; even alsof zij dat verzekerde geloof maar hadden, om des te vrijer en geruster te zondigen, en met hun voorgewend geloof alles goed te maken.” Het placht voorheen zo niet te wezen! U kunt dan oordelen, of wij verbeterd of verergerd zijn.

Tenslotte. Het is een kennis, *die de ziel, die door zelfverheffing uit de staat van geluk is gevallen, diep doet zinken of indalen in haar eigen nietigheid, haar van alles ontkledende en ontblotende, en naakt uitschuddende, waardoor zij voor God waarachtig in de dood valt. Die kennis doet haar niet slechts half dood of in een bezwijming geraken, maar maakt haar geheel dood* Zonder dit is het een teken, dat wij nimmer de geloofskennis van God en van onszelf gehad hebben, als een werking van God de Heilige Geest, werkende in onze zielen door de wet, als onze tuchtmeester tot Christus, om ons God en onszelf te leren kennen. En uit het gemis hiervan is het, dat de gehele Christus niet begeerd, niet gezocht noch omhelsd wordt. Men kan het geloof of een schijn daarvan oefenen door de oude natuurkrachten; zich naar de leiding van het Evangelie schikkende, zonder ooit te weten, of de noodzakelijkheid te zien, dat God Zijn Zoon in onze harten openbaren moet door de onmiddellijke werking van Gods Geest, in, door en met het Evangelie.

Als velen hun eigen consciëntie onderzochten, zij zouden zien, dat zij maar een beredeneerd geloof hebben; dat zij met hun oude natuurkrachten, door behulp van een opeenvolging van de evangelie waarheden, opgeklommen zijn tot Christus; maar dat Christus Zelf, eer zij Hem omhelzen konden, nooit door de onmiddellijke werking van de Geest aan hun ziel door Goddelijk licht ontdekt is geworden, en dat zij dus totaal niets van het ware geloof hebben, hoe sterk hun beredeneerd geloof zijn mag. Wij noemen nu geen andere dingen uit onze aantekeningen en gewaarwordingen, noch hoe dit een kennis is, die uit ware verlegenheid doet roepen om Goddelijk onderwijs en lering aangaande de weg om zalig te worden. Daar hebben wij al van gesproken.

Deze ingewrochte geloofskennis is ook zaligmakend, zowel in haar wortel, namelijk het ingewrochte geloof, als in haar daden uit dat geloof dat de Heilige Geest in het hart der uitverkorenen werkt. Het is wel waar, dat de dingen, die gekend worden van God en van onszelf niet anders dan vrees, angst en verschrikking veroorzaken Maar dit is Gods weg met Zijn uitverkorenen, die tot jaren van onderscheid komen, dat Hij, hen zalig makend, door de dadelijke toepassing van de verlossing door Christus aan hen, als het eerste blijk van Zijn eeuwige liefde onder het tuchtmeesterschap van de wet in de hand van Christus' Geest stelt, om hen te overtuigen en diep te vernederen in een waarachtige verootmoediging voor God; opdat zij, in de diepte van hun verdoemelijke staat indalende, waarachtige boete, berouw en leedwezen hebben zouden, zo over hun aangeboren als dadelijke zonden, en ook de volstreekte noodzakelijkheid van een Borg en Middelaar, op een zaligmakende wijze, met de volste en levendigste overtuiging van hun ziel, zien zouden; gelijk Gods Woord ons leert in Johannes 16:9; Galaten 3:21; Romeinen 7:9 en elders.

Sommigen noemen dit *voorbereidsels tot het geloof*. Mijn geliefden, wij schuwen dit woord,

omdat het gesmeed is bij de Pelagianen. Want evenmin als er tot de eerste schepping voorbereidsels waren, evenmin zijn die er ook tot het instorten van het ware geloof, waardoor wij wedergeborenen worden. Maar wil iemand zeggen, dat het voorafgaande werkingen zijn van Gods zaligmakende genade, die de Heilige Geest als de Geest van Christus eerst in de uitverkorenen werkt in hun krachtige roeping, de weg banende voor volgende werkingen, dan toont zich de ene daad voor en de andere na, en in die ruime en oneigenlijke zin hebben wij het woord van voorbereidend werk gebruikt in ons *A.B.C. des Geloof*, over het woord *aandoen*.

Ten eerste, Dat zij zaligmakende uitvloeiselen van het ingewrocht geloof zijn, moeten wij stellen, willen wij niet tot het gevoelen van de pelagianen overgaan, en staande houden, dat onze oude natuur niet zo geheel door de zonde dood is, of zij kan nog voorbereid en geschikt worden, om haar voor de genade vatbaar te maken; hetgeen met Gods Woord strijdig is. Gods Geest werkt immers niet om de oude natuur te verbeteren, maar om een nieuwe voort te brengen; en elke ademhaling van deze nieuwe natuur is zowel een daad en een zaligmakende werkzaamheid daarvan, als de grootste daad. Het schreien van een pasgeboren kind is zowel een levende daad, als de grootste oorlogsverrichting van een Goliath.

Ten tweede. Zo wij nauwkeurig acht hebben gegeven, zo zullen wij een wezenlijk onderscheid vinden tussen deze geloofskennis van God en onszelf, en tussen de algemene kennis, die deze en gene hebben, De kennis van de laatsten is door de Heilige Geest, als Gods Geest, de wet op de consciëntie aandringende tot beroering en tot veroorzaking van een begin der helse angsten, terwijl de andere is door de Geest van Christus, de wet indringende met een waarachtig Goddelijk licht, tot ware vernedering en diepe zielverootmoediging voor God. De laatste veroorzaakt overwegingen door de benauwdheid van het gemoed, wegens het leven van de zonde in de ziel; maar het is niet uit liefde tot God; noch uit haat tegen de zonden, maar alleen uit vrees voor Gods rechtvaardigheid, heiligheid en macht om de zonden te kunnen en te moeten straffen; en dit is het beginsel, waaruit al de geveinsde en huichelachtige overwegingen, die zij hebben, voortvloeien. Maar de betrachtingen uit het ingewrochte geloof zijn van de natuur, dat, hoe benauwd en verlegen de ziel is, ze echter voortkomen uit een waarachtige afkeer van de zonde, die haar, al was er geen hel om te straffen, zo afschuwelijk geworden is, dat zij, als zij aan de zonde denkt en zich daarmee beladen vindt, een walging van zichzelf heeft, en uit inmengselen van liefde tot God en Zijn dienst zeggen moet: kan ik niet zalig worden, och, dat ik zulk een dierbare God niet mag onteren, door tegen Hem te zondigen. De laatsten, hoe meer zij doen, hoe meer zij schatten dat de zaken tussen God en hen recht liggen. Maar de eersten, hoe dieper zij in de ellende inzinken, hoe meer zij tot een waarachtige verloochening van alle eigengerechtigheid gebracht worden.

Ten derde. Allen, die deze geloofskennis van God en van zichzelf hebben, worden zalig gesproken in Gods Woord: *Zalig zijn de treurigen, de armen, de hongerigen en de dorstigen. De offeranden Gods zijn een gebroken geest; een verbroken hart en een verslagen geest zal God niet verachten. Hij geneest de gebrokenen van hart. Hij verbindt ze in hun smarten.* Hoe hoog en verheven God is, bij hen wil Hij echter wonen, *die van een verbroken hart en een verslagen geest zijn, om hun blijdschap te geven voor treurigheid, en het gewaad des lafs voor een benauwde geest*, enzovoort.

Hoe komt het, dat er zulke toezeggingen aan hen gedaan worden, zo deze dingen uit de waarachtige kennis van dat geloof, waardoor wij Christus ingelijfd worden, niet voortvloeien?

Wij weten toch, dat *al wat uit het geloof niet is zonde is*, en dat *het onmogelijk is om zonder*

geloof God te behagen. Doet God in Zijn Woord beloften en toezeggingen aan de werken, die uit een onherboren beginsel voortkomen, dat Hij degenen, in wie de werkzaamheden uit hun onherboren natuur gevonden worden, tot de genade en troost zal brengen? Dit is zover in de roomse kerk te komen, dat niet dan de bijgelovigheid en de pauselijke macht beletten zal, om van die godsdienst belijdenis te doen. U ziet dus, in welk gevaar wij kunnen luimen door de minste afwijking van de leer, hetzij wetende of onwetende.

Nu moeten wij spreken van de geloofskennis van Christus Jezus in het Evangelie, als de enige Weg van zaligheid, zijnde geen andere Naam gegeven onder de hemel, waardoor wij zalig kunnen worden, dan de Naam van Christus Jezus. Dus is het eeuwige leven niet alleen God te kennen, maar ook Christus Jezus, Die Hij gezonden heeft in de wereld, om zondaren te zaligen, ja, bekwaam gemaakt heeft, als de Borg van een veel beter verbond, om volkomen zalig te maken al degenen, die door Hem tot God gaan.

Dit is het voornaamste deel van de geloofskennis, aangezien het nu onmiddellijk werkzaam is omtrent de weg der verlossing, door God in het Evangelie geopenbaard als de allerheuglijkste tijding voor een rampzalige zondaar. Daarom wordt dit dikwijls genomen voor de gehele kennis des geloofs, omdat hierdoor de aangename dageraad van de weg der ontkoming door Hem, Die de blinkende Morgenster is, in de benauwde en bij zichzelf geheel verloren zielen opgaat in het hart. Ondertussen geschiedt dit niet met uitsluiting van de reeds beschreven kennis van God en van onszelf; evenmin als, wanneer de ziel voor de gehele mens gesteld wordt, als zijnde het edelste en voornaamste deel, het lichaam uitgesloten wordt, als een minder edel en minder voornaam deel van de mens. Kortom, het ingewrochte geloof, onder andere in kennis bestaande, wordt volmaakt, ten aanzien van de hebbelijkheid of het vermogen om te kunnen kennen, ingestort of door de Heilige Geest in het hart gewerkt. Maar het krijgt zijn volle beslag of volkomenheid, als de dingen, die God ons van onszelf en de weg der zaligheid ontdekt, dadelijk gekend worden; want die beide moeten gekend worden door een ingewrocht geloof. De kennis van het ene zonder het andere, zal ons niet zalig maken; beide moeten samenvloeien tot zaligheid; het ene zonder het andere tot zaligheid te kennen, is onbestaanbaar. Zal het oog tot de voet, als een minder voortreffelijk lid, zeggen: u behoort tot het lichaam niet, omdat u geen oog bent? Zo is het ook hier.

Mijn geliefden, wij vrezen zeer, God weet of het gegrond is of niet, dat velen zich verzetten tegen de waarachtige geloofskennis van God en van zichzelf, om daardoor hun bedrogen zielen niet te laten verontrusten, en om zichzelf in hun grote geloofsdaden gerust te houden, en gelegenheid te hebben om anderen, die niet uit de hoogte spreken kunnen, te slingeren en te benauwen.

Nu zult u vragen: *waarin bestaat deze geloofskennis van Christus, als de enige Weg tot zaligheid in het Evangelie?*

Mijn geliefden, deze kennis volmaakt te beschrijven, is onmogelijk, aangezien die ontstaat uit gewaarwording, gelijk al onze kennis, die wij van natuurlijke en geestelijke dingen hebben, uit gewaarwording ontstaat. Maar wij kunnen ze enigszins omschrijven, *dat ze is een Goddelijk licht van de Heilige Geest, in en door het Goddelijk Evangelie, in de zielen der verlegenen en diep verootmoedigden instralende, waardoor zij, na voorgaande waarachtige verootmoediging, met meer of minder klaarheid, de openbaring van Gods Zoon in het Evangelie verkrijgen, in Zijn*

personele heerlijkheid beminnesswaardigheid, noodzakelijkheid, gepastheid, algoezaamheid en bereidwilligheid, om zulke mensen, die bij zichzelf verloren zondaren zijn, volkomen te kunnen en te willen zalig maken. Deze omschrijving is bijna woordelijk ontleend aan Gods Woord. Zie de volgende plaatsen: 2 Korinthe 4:6; Galaten 3:18; Galaten 1:15; Efeze 1:18, 19; Kolossenzen 2:2; Hebreëen 7.25, enzovoort.

Gelijk wij nu drie zaken over het eerste gedeelte van de geloofskennis behandeld hebben, zullen wij ook dezelfde orde over het tweede gedeelte ervan houden.

Deze geloofskennis betreffende, zullen wij eerst in het kort de dingen, die men hierdoor kent, nagaan.

Vooreerst. Deze kennis *is een Goddelijk licht van de Heilige Geest, in en door het Evangelie, waardoor ik enigermate de inhoud van het Goddelijk Evangelie der zaligheid ken*, dat mij van tevoren als een verzegeld boek was, hetwelk ik, hoezeer ik het in de letter en samenhang verstond, nochtans niet met enige toepassing wist te gebruiken, tot besturing en opbeuring van mijn ziel, in mijn hoge nood, aanvechting en benauwdheid, waarin de kennis van God en van mijzelf mij had gedompeld. Maar nu is het mij klaar en kenbaar geworden; ik leer door de instraling van Gods Geest de inhoud van het Evangelie, zodat ik daarmee handelen en mij daarmee gemeenzaam maken kan; ik zuig aan deze borsten der vertroosting de reine, redelijke en onvervalste melk van de troostleer van Gods eeuwigblijvend Woord.

O, vrienden, die waarachtig door en uit het ingewrochte geloof verootmoedigd worden, die begrippen en bevattingen van de evangeliewaarheid ontvallen hen, en strekken, in plaats van hen te besturen, tot benauwing, omdat zij veel weten en daar geen gebruik van maken kunnen. Ik heb mensen van uitnemende verstandelijke kennis gekend, die, hoe klaarder zij de evangeliewaarheid met hun natuurlijk vermogen kenden, in hun wettische benauwdheid bijna de taal der duivelen spraken: u komt ons pijnigen vóór de tijd. Herinnert u Spira⁴ en anderen. En ik geloof, dat de verstandelijke kennis van het Evangelie, dat versmaad is geweest, een hel in de hel zal zijn. Immers, het gebeurt niet zelden, dat het verstandelijk begrip slechts een toestemming is van de zaak als waarheid op zichzelf, maar nu verwaarloosd zijnde, de ziel doet denken: het is niet voor mij, maar voor anderen. God weet hoe menige arme ziel in deze diepten inzinkt, en daar hoe langer hoe meer in gehouden wordt door degenen, die uit de hoogte spreken.

Ondertussen, als de Heilige Geest het Goddelijk Evangelie doet instralen in de donkere kerker van de ziel, om de ogen van het ingewrochte geloof met een hemels en Goddelijk licht te bestralen en ziende te maken, zo ontvangt de ziel het Evangelie als een goede boodschap en een woord van onderrichting, bemoediging en besturing, en wordt hierdoor van trap tot trap geleid; evenals een kind van het eerste ABC tot spellen en lezen gebracht wordt. Dan is het eens: *daar is een weg*; dan weer: *grote zondaren zijn tot redding gekomen*; dan eens: *het is ook mogelijk voor u*. De poorten van de vrijstad worden van verre open gezien, en Jezus is achter de muur, blinkende enigszins door de traliën, en hierdoor krijgt de ziel, door enig hemels licht op het ingewrocht geloof instralende, kennis van de verborgenheid Gods in Christus Jezus, Die nu aan haar ontdekt wordt.

Wat deze kennis voor zielsuitgangen van waarachtig begeren, enzovoort veroorzaakt, behoeven wij niet te melden; zie ons *A.B.C. des Geloof*. Velen komen met één stel en sprong tot de hoogste

⁴ Een Italiaan die in wanhoop verviel

trap; maar het waarachtig geloof uit een voorgaande geloofsverootmoediging, groeit, gelijk de edele planten, langzaam van trap tot trap, tot zijn volkomenheid in de dadelijke oefening of uitwerkende daden.

Vervolgens. Deze kennis *is verder een Goddelijk licht van de Heilige Geest, in, uit en door het Evangelie, waardoor ik Christus, Die de Alfa en Omega van het Evangelie is, ken als de heerlijke, dierbare, uitmuntende en zielverkwikkende Parel en Schat, in deze akker verborgen.* Och, al wist ik alle dingen, en als ik Jezus door licht des Geestes niet kende, zo was mijn ziel maar een winkel vol ellende, een graf, wel vanbuiten gepleisterd, maar vanbinnen vol verrotte doodsbeenderen. En deze kennis van Hem, in dit opzicht, is een kennis, die door Goddelijk licht en instraling in de ziel verkregen wordt door het Evangelie, dat op zichzelf de ziel dit licht nimmer verschaffen zou, zo de onmiddellijke werking en verlichting des Geestes er niet mee gepaard ging. Want het is niet de letter, die de werkingen veroorzaakt in de ziel, maar het onmiddellijke werk van de Heilige Geest, door middel van de letter. Prijs de letter zoveel u wilt, wij zullen ons in dezen steeds bij u voegen; doch houd altijd in gedachten, dat de letter maar een middel is, en dat onze ziel alleen aangedaan wordt door de onmiddellijke werking van de Heilige Geest in en door middel van de letter.

Nu zult u zeggen: *waarin moet Jezus gekend worden?*

Mijn geliefden, omdat wij van vele zaken naderhand bij de behandeling van de geloofsartikelen spreken moeten, zo zullen wij ons tot deze weinige, hierna volgende bepalen.

Ten eerste. Deze geloofskennis van Christus in het Evangelie *is een kennis, waardoor ik, door Goddelijk licht van de Heilige Geest, de volstreckte noodzakelijkheid van Christus ken.* Ik zie, dat ik tienduizend talenten schuldig ben, en geen kwadrantpenning heb om te betalen, en dat ik een Borg moet hebben, Die de schuld voor mij afdoet; ik zie, dat ik een verloren zondaar ben, dat ik een Verlosser moet hebben; ik zie, dat ik een dood en onmachtig zondaar ben, en dat ik Hem moet hebben, Die mij levend maakt en Die mij redt; ik zie, dat ik voor God niet bestaan kan, en dat Hij als een Scheidsman tussenbeide moet komen; ik zie, dat ik afgedwaald ben, en dat Hij mij moet opzoeken. O, hoe meer de noodzakelijkheid daarvan dringt, uit een waarachtige geloofskennis, hoe gemoedelijker, hartsmeltender, ernstiger, aanhoudender en met meer worstelingen de zielsuitgangen, uit het ingewrochte geloof, zijn. Velen tellen ze niet, omdat zij ze niet hebben; maar zij zijn voor God, als werkingen van Zijn Geest en als uitvloeiselen van het ingewrochte geloof, kostelijk voor Hem, tot Wie ze opgezonden worden. Want *Hij zal Zich wenden tot het gebed desgenen, die gans ontbloot is, Ps. 102:18.*

Ten tweede. Deze kennis is een kennis, *waardoor ik, door licht des Geestes, Jezus in het Evangelie in Zijn gepastheid in alle opzichten voor mij ken.* De overtuiging van de gepastheid is eigenlijk de zaak, die de genegenheid tot een keuze van het ene boven het andere overhaalt, en standvastigheid geeft, om niettegenstaande alle zwarigheden, die zich mochten opdoen, in de gedane keuze van een zaak of persoon, die ik zo gepast voor mij oordeel de mijne te maken, nimmermeer af te gaan.

Zie dit in een huwelijk: een jonge man oordeelt, dat het volstrekt noodzakelijk voor hem is te trouwen, maar dat laat hem, hoewel hij van die noodzakelijkheid overreed is, onzeker; dan wil hij, dan wil hij niet, dan die, dan een ander; maar zodra hem iemand voorkomt, in alle opzichten

voor hem gepast, is die gepastheid een pijl, die hem treft en in zijn ziel diep indringt, en is van zo'n gewicht, dat daardoor de schaal van zijn onzekere genegenheden met zo'n overwicht tot dat gepaste voorwerp doorslaat, dat hem niets, zolang hij het voorwerp voor zich gepast oordeelt, van dat voorwerp afwenden of aftrekken kan; al was het, om tweemaal zeven jaren als een slaaf daarvoor te dienen, die zouden hem maar als zeven dagen zijn, wegens de hoop van op het einde het voorwerp eens te hebben.

Dit kan ieder zeer gemakkelijk in het geestelijke overbrengen en besluiten, dat hoe overtuigend men mocht zijn van de noodzakelijkheid van Christus, om door Hem zalig te worden, de genegenheden nochtans niet overgehaald worden, zolang Hij door het geloof niet gezien en gekend wordt, in de volkomen gepastheid van Zijn Persoon voor zichzelf in het bijzonder. Hier komt het ook vandaan, dat velen, die enige algemene zielsbenauwdheid hebben, zo doelloos werken; dan willen zij Christus, dan niet; dan willen zij zich bekeren, dan niet. Vandaar ook, dat velen, nadat zij schenen door de gepastheid van Christus zo getroffen te zijn, dat zij enige tijd bepaald Zijn Persoon zochten, weer teruggaan en naar Jezus niet meer vragen; namelijk dat zij Jezus nu niet meer zo gepast voor zich oordelen, dat zij de hitte des daags en de koude des nachts voor Hem zouden uitstaan, of alles opofferen om Hem te hebben, en dat andere dingen ruim zo gepast geoordeeld worden. En zo geven zij blijken, dat zij die gepastheid nooit recht gekend, noch met het oog van een waarachtige geloofskennis gezien hebben, anders zou dat zaad Gods in hen gebleven zijn.

Maar als het Goddelijk licht van de Heilige Geest in het Evangelie mijn ziel bestraalt, en ik de geloofskennis van Jezus ontvang, o, dan zie ik in Hem zulk een gepastheid in alle delen en in alle opzichten, als Borg en Middelaar, als Profeet, Priester en Koning, enzovoort, dat mijn ziel daardoor zo getroffen wordt, dat ik volstrekt oordeel, dat ik geen gelukkig uur kan hebben, zo die Jezus niet mijn Jezus wordt. Mijn genegenheden worden overgebogen, ingenomen en vast bepaald, en mijn besluit is zo groot, zo onbeweeglijk en onverzettelijk, dat, al was het met verlies van goed en bloed, vader, moeder, zuster, broeder, vrouw en kinderen, rechteroog en rechtervoet, ja, al moest ik gaan door brandstapels, ik dat licht zou achten en het met blijdschap ondergaan om de gepaste Jezus tot mijn Jezus en Heiland te hebben.

Dit wordt veroorzaakt door het geloofskennen van Jezus' gepastheid. O, mijn vrienden, onderzoekt uw harten. Met minder in het wezen der zaak kan het niet bestaan. Zo u het hebt, het zal u met blijdschap doen scheiden van uw zonden, ja, uw troetelzonden en boezemlusten een eeuwig vaarwel doen zeggen. Het zal u uw eigengerechtigheid, die u als een gewin achtte, voor schade doen houden, en als walgelijke drek doen wegwerpen, om de uitnemendheid van de kennis van Christus; het zal u de beroving van uw goederen met blijdschap doen ondergaan, en het u een eer doen rekenen, al was het dat u met de apostelen om Christus' wil gegeseld werd. Het zal u doen zeggen: hoewel ik Hem nog niet gevonden heb, en maar zoekende ben naar Hem, Die mijn ziel liefheeft, en hoewel ik niet durf zeggen: *mijn Liefste is mijn, en ik ben de Zijne*, evenwel al was het tweemaal zeven jaren, al was het, dat ik die in kermen, zuchtingen en biddingen met vele tranen door moest brengen, ik tel die maar als zeven dagen, zo ik Hem eindelijk maar eens vinden en Hij de mijne worden mag. God Zelf moet u bij de zaken bepalen; de uitwerkingen zijn onfeilbare blijken van het inwendige beginsel.

Ten derde. Deze geloofskennis is een Goddelijk licht van de Heilige Geest, waardoor ik Christus in het Evangelie ken in Zijn algenoegzame volheid. Hierdoor zie ik, dat Hij niet alleen

een genoegzame wil heeft tot arme zondaren, gelijk ik mij in mijzelf bevind. Want iemand zou een goede wil tot een ander kunnen hebben, om hem te helpen in zijn ellende, maar hem zouden de macht en de middelen daartoe kunnen ontbreken, en het beste, wat hij in zulk een geval dan doen kon, zou maar zijn de ellendige te beklagen en te zeggen: uw ellende smart mij, maar ik kan u niet helpen. Maar dit Goddelijk licht onderwijst mij, dat Christus volkomen kan zalig maken, dat al waren mijn zonden als scharlaken en karmozijn, zwaarder dan de bergen, en meer in getal dan de haren van mijn hoofd en het zand aan de oever der zee, dat er zo'n overwicht van genoegdoening en verdiensten in die genoegdoening is, wegens de Persoon, Die de genoegdoening heeft opgebracht, dat al had ik de zonden van het gehele menselijke geslacht, ze in vergelijking bij de genoegdoening van Christus (Die wegens de oneindigheid van Zijn Persoon van een oneindige waarde is), maar zijn als een druppeltje aan de emmer en een stofje aan de weegschaal. Daardoor wordt mijn ziel dan overtuigd, dat mijn zonden, in plaats dat zij hinderpalen zouden zijn, veeleer de heerlijkheid van de verlossing luister zullen bijzetten, en dat de vrijmachtige genade mij als een eeuwig gedenkteken van de oneindige ontferming heeft believen op te richten.

Wanneer ik van tevoren mijn zonde beleed, zo was dat altijd met tegenzin, het werd mij door de druk van benauwdheid tegen mijn zin uit de keel gehaald, aangezien ik altijd dacht: hoe meer ik mijn zonden belijd, hoe verder ik van de zaligheid en hoe dichter ik bij de eeuwige verdoemenis ben. Als een dwaas verbloemde ik mijn schuld; maar nu ik zie en ken, dat Jezus zo algenoegzaam is, nu roep ik uit, en mijn hart zegt meer dan mijn mond: al was ik een godslasteraar, een vervolger en al wat boos is, *dit is een getrouw woord en alle aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is, om de zondaren zalig te maken, van welke ik de voornaamste ben*, 1 Tim. 1:15. Dit wil ik nu tot roem van vrijmachtige genade met mijn bloed, als het geëist wordt, ondertekenen. Zo zal ieder gelovige, die ik in de eerste persoon heb ingevoerd, als hij in deze gestalte is, moeten spreken.

Ten vierde. Deze kennis is een kennis, waardoor ik bij licht des Geestes, in mijn ziel door het Evangelie instralende, Jezus Christus ken als een allerbereidwilligste Heiland, Die niet alleen macht heeft om te kunnen zaligen, en met God te verzoenen, maar Die uitermate gewillig is, om mij te willen zaligen.

“Mijn God, wat brengt dat een verandering in mijn ziel; ik verstom, ik ben beschaamd, Heere Jezus, om voor U te staan, wegens het ongelijk, dat ik U aangedaan, en om de harde gedachten, die ik van U, o dierbare Jezus, gehad heb. Ik dacht, dat ik gewillig en U onwillig was; ik dacht dat het niet aan mij, maar aan U lag. Ik meende, dat ik een gewillig zondaar was, en dat U met veel smeken, bidden en tranen moest bewogen worden, om U van een onwillige Jezus een gewillige Jezus te maken; en ik kon niet geloven, dat het mijn schuld was.”

Deze twist duurt menigmaal lang tussen de oprechten en tussen Christus, en wordt nooit beslist, totdat men met Goddelijk licht de gewilligheid van Jezus ziet. Ondertussen moeten wij niet denken, dat er van tevoren geen geloof was, maar men mag zeggen, hoewel er geloof was, er was bijna geen dadelijk geloof van dit stuk, maar als dit komt, dan zegt de ziel: ‘och, nu zie ik Uw gewilligheid, met diepe schaamte en verlegenheid van mijn ziel. U hebt mij de blijken daarvan gegeven door Uw komst in de wereld, door Uw ondergaan van de straf, door Uw nodigheden van mij en door Uw aanhoudende werking aan mijn hart. Ik herroep mijn vorige ongelovige taal, uit diepe blindheid des ongeloofs gesproken, en ik roep uit: U bent een gewillige Jezus, en ik ben

een onwillig zondaar geweest; mijn God wat voel ik? U wordt mij te machtig, U hebt mij overreed; nu kan ik niet, nu wil ik niet aarzelen, op deze dag van Uw heirkraft; maar ik schrijf met mijn hand, dat ik des Heeren zijn wil.'

Het gelovig kennen van Jezus' gewilligheid, door licht des Geestes in het Evangelie, doet mij mijn vorige onwilligheid zien; maar zodra dit licht in de ziel opgaat, zo wordt de wil onmiddellijk gebogen en onderworpen. Die zeggen: Jezus is wel gewillig, maar ik blijf onwillig, die zeggen het uit een bespiegelende kennis, maar missen nochtans de geloofskennis en ontdekking van deze waarheid; want gelijk de schaduw het lichaam volgt, en de werking de oorzaak, zo volgt de geloofskennis van de gewilligheid van Christus tot mij en mijn gewilligheid tot Hem onmiddellijk op elkaar, met een overgeven en verlaten van mijzelf op Hem. "*Uw volk zal zeer gewillig zijn op den dag Uwer heirkraft*, Ps. 110.

*Tenslotte. Deze kennis is een kennis, waardoor ik in de belofte van het Evangelie, door licht van de Heilige Geest in mijn ziel instralende, de Persoon van de Middelaars Zelf leer kennen, in Zijn persoonlijke heerlijkheid, als van nabij, om met Hem te handelen. Ik zeg: in de belofte van het Evangelie, om te tonen het onderscheid, dat er is tussen deze en de ingebeelde kennis, waar de dweepers van opgeven, buiten en tegen het Woord. Het Woord is de spiegel, Christus wordt alleen hierin gezien, en door het zaligmakend geloof gekend; en hierin zie ik, met de ogen des geloofs Christus Zelf zo van nabij, in Zijn persoonlijke heerlijkheid, als ik ooit een voorwerp met mijn lichamelijke ogen gezien heb. Want dit ingewrocht geloof, en het licht van de Heilige Geest daarop schijnende, verze lfstandigt aan mijn ziel de Persoon Zelf. Zodanig, dat mijn ziel daarop verliefd en er zo door ingenomen wordt, dat ik kan zeggen: *Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk. Mijn Liefste is blank en rood, Hij draagt de banier boven tienduizend. De liefde is sterk als de dood, de ijver is hard als het graf; haar kolen zijn vurige kolen, vlammen des HEEREN. Vele wateren zouden deze liefde niet kunnen uitblussen; al gaf iemand al het goed van zijn huis voor deze liefde, men zou hem ten enenmale verachten*, Hoogl. 5:10, 16 en 8:6, 7.*

Mijn geliefden, het geloof omhelst niet alleen de woorden en letters van het Evangelie, maar Christus Zelf daarin. Het geloof verkeert niet alleen omtrent de letter, maar met Christus Zelf in de letter. Het geloof heeft twee fundamente, een *woordelijk* en een *wezenlijk*. Het bouwt niet alleen op het *woordelijk*, de letter van het Evangelie, maar op het *wezenlijke* in het woordelijke, namelijk op Jezus Christus Zelf (1 Kor. 3:11. Het Evangelie is een spiegel, maar zo Christus voor deze spiegel niet komt, wordt Hij niet gezien; zo Hij Zich voorstelt, mijn geloof eindigt niet in de spiegel, maar in het Beeld der zaak zelf, die in de spiegel gezien wordt; de wijsheid zal bestaan in dit recht op te merken.

Nu moeten wij van enige eigenschappen en gevolgen van deze kennis spreken, opdat het hart der kleinmoedigen niet bedroefd, en de ingebeelde kennis de bodem ingeslagen mag worden; en dit alles zal strekken: tot *bemoediging*, tot *kenmerken*, tot *besturing* en *ontdekking*. Span u nu in, het zal een geestelijk stuk zijn.

Ten eerste. Deze kennis, hoewel de hebbelijkheid volmaakt in een punt des tijds ingestort of gewerkt wordt door God de Heilige Geest, *komt tot haar volkomenheid in de werksame daden van kennen, trapsgewijze, al langzamerhand, van de ene daad aftrap tot de andere.* Het Goddelijk licht komt de ziel gewoonlijk niet in een *punt des tijds in zijn volkomenheid* bestralen. Mijn geliefden, na middernacht brengt God de natuurlijke zon niet in één ogenblik op de

middaghoogte, maar bij trappen. Zo ook hier; als het licht van deze Goddelijke kennis in onze verslagen harten instraalt, dan is het als de morgenschemering, als een dageraad, die in de ziel opgaat. Het is niet het kostelijk licht, noch ook de pikzwarte duisternis. Er is iets van de morgenstond, maar het is in veel opzichten nog nacht. Maar deze kennis, gelijk het licht van een aangroeiende aard zijnde, neemt door het opklimmen van de Zon der gerechtigheid trapsgewijze toe, van minder tot meerder kennende daden. Want: *het pad der rechtvaardigen is gelijk een schijnend licht, voortgaande en lichtende tot den vollen dag toe*, Spr. 4:18.

De Heilige Geest vindt ons onkundig en onvatbaar voor het Evangelie, en de openbaring van Christus daarin. Hij leert ons, als het ware, eerst het ABC, dan leert Hij ons spellen, dan wat kreupel lezen, en dan wat vaardiger. De discipelen gebruikten en wandelden door Christus, als de Weg, tot de Vader, hoewel ze nog niet wisten, *dat Hij de Weg, de Waarheid en het Leven was*. En wij vrezen, gelijk wij menigmaal gezegd hebben, uit deze grond, voor velen; zij geven geen blijken van waarachtige verandering, dat zij het beeld Gods, dat zij in Adam verloren hebben, weer hebben gekregen, maar weten binnen weinige weken van de grootste dingen te spreken, hoe het moet toegaan als men het geloof oefent, van hun verbondsonderhandelingen en van hun kwijt worden van zichzelf. U hoort hen spreken, maar u ziet geen nieuwe natuur; de mensen hebben het zeer gauw gevonden. Mijn ziel kome in hun raad niet; zij worden onderdrukkers en wat nog al erger is; nee, dit licht gaat trapsgewijze in de ziel op.

Daarom, kleinmoedigen, denkt niet, dat u geen licht hebt, omdat u het volle licht niet hebt; het is voor u opgaande, en de morgenschemering van het licht des Geestes dat u hebt, is een onderpand van het middaglicht, hetwelk God op Zijn tijd door Zijn Geest in uw zielen zal laten instralen, om u te geven de openbaring der kennis Zijner heerlijkheid, in het aangezicht van Christus Jezus. *En u, die zo spoedig het licht bekomt, vrees, dat het* maar verstandslicht is, en dat u maar in uw oppervlakkige benauwdheid een vuur hebt aangestoken, en dat u maar wandelt in het licht van uw eigen spranken; och, God zal u in smart doen nederliggen, Jes. 50:11. Het geloof komt uit de diepte. Hoe langer ik leef, hoe meer ik zie. Hebt u niet alles terstond, kleinmoedigen, u moet denken: God heeft Zijn werk in mij, zonder mij, begonnen; de dageraad is niet alleen een voorbode van de dag, maar een onderpand daarvan. Gave God, dat ieder zocht het werk Gods rechtmatig te beschouwen.

Ten tweede. Deze is een kennis, hoe klein zij ook mag zijn, *welke de ziel op Christus zo verliefd doet worden, dat zij met een innige en brandende liefde tot God en Zijn volk vervuld wordt*, en haar dus een blijk doet geven van de waarheid en ongeveinsdheid daarvan, en van het nieuwe leven, in een haat en afkeer te hebben van alle valse pad. Dit is onafscheidelijk van de ware geloofskennis, hoe klein zij ook is; Petrus kan zeggen: *Heere, Gij weet alle dingen, Gij weet dat ik U liefheb*"; en Maria, hoe klein haar geloofskennis was, had veel lief, en weende uit liefde, als zij daar buiten stond bij het graf. Deze liefde in eerstbeginnenden is menigmaal zichtbaarder dan het geloof zelf waaruit ze voortspriet.

Ten derde. Deze kennis verandert de ziel en maakt de ziel dusdanig gelijk met de dingen, die gekend worden, dat er een afdruk van in de ziel komt; de waarheid gelovig gekend, maakt de ziel vrij. Want dit Goddelijk licht van het ware geloof *verandert ons in gedaante, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest*, 2 Kor. 3:18. Er zijn er velen, die uit de hoogte spreken, zonder te vertonen, dat zij andere mensen in de praktijk zijn dan tevoren. Zij hebben een

oppervlakkige kennis van de leer der verlossing; zij denken, als zij door Christus van de benauwdheid van hun consciëntie en van de hel bevrijd zijn, dat het genoeg is; en zij weten niet, dat zij, die in Christus zijn, niet alleen van benauwdheid hier en hiernamaals verlost Worden, maar dat zij ook nieuwe schepselen zijn.

Het geloof is het, waardoor wij wedergeboren worden; want *die in Christus is, is een nieuw schepsel, het oude is voorbij, het is alles nieuw geworden*. Het einde van Christus' komst in de wereld is niet slechts geweest om een pardon voor ons te verwerven, en om ons van de zondenschuld te verlossen, maar ook van de kracht en heerschappij daarvan, opdat wij naar Gods beeld mochten gevormd worden, ijverig in goede werken; om ons te verlossen uit de macht onzer vijanden, opdat wij God zonder vrees zouden dienen. Het ene einde van Christus' komst was, om het verloren beeld Gods weer op te richten; en het andere einde was, om voor de zonde te voldoen, zonder welke dit niet geschieden kon. En zo wij niet een geloofskennis hebben, waardoor wij naar dat beeld veranderd worden, zijn al onze inbeeldingen louter bedrog, en een voeden van onze ziel met as. Wij moeten niet kunnen praten van Jezus' bloed, en het op Zijn verdiensten en enige offerande te laten aankomen, maar wij moeten zien, of wij naar Gods beeld veranderd worden. Hetgeen wij daarvan vertonen, is een blijk, dat wij de waarachtige geloofskennis hebben.

Dit laatste is een onfeilbaar bewijs van het eerste; dit laatste straalt zo door, waar het waarachtig is, dat het een overtuiging, niet alleen in de gemoederen der vromen, maar ook van vijanden maakt. Ik heb zulken wel gekend, waar roomsen en remonstranten van gezegd hebben: "Zo die niet zalig wordt, hoewel hij gereformeerd is, zal niemand zalig worden." Dit is een kostelijk getuigenis, en wij hebben daarnaar te staan, dat allen, die ons zien, ons mogen kennen, en zeggen: dit is een Nathanaël zonder bedrog. De kennis van Christus, zo die waarachtig is, moet ons, naar de mate daarvan, naar dat beeld veranderen.

Ten vierde. Deze is een kennis, *door een nieuw ingestort vermogen*. Het is niet met de oude ogen van het natuurlijk verstand en licht, dat wij hadden, waarmee wij zien, noch met de oude ogen, die door het licht van naarstig onderzoek wat klaarder zien; maar met nieuwe, verlichte ogen worden de dingen gezien. Het zou droevig zijn, als wij maar stelden, dat onze ogen wat duister zijn door veel vooroordelen, en dat ze wel kunnen zien, als deze schellen maar opgelicht werden; nee, wij krijgen nieuwe ogen in plaats van de blinde, die wij vóór het ingewrochte geloof hadden. *Die in Christus is, is een nieuw schepsel; het oude gaat voorbij, het is alles nieuw geworden*. Dit mist de verst gevorderde letterknecht, dit heeft hij nooit gehad.

Ten vijfde. Deze is een kennis, hoewel zij door het Evangelie verwerkt wordt, *die ten enenmale Goddelijk is*. Naar de letter is het Evangelie alleen maar het middel waardoor deze kennis meegedeeld wordt en in de ziel als een licht opgaat; en dus komt altijd het meegedeelde of ingewrochte licht overeen met het middel, waardoor het meegedeeld wordt, evenals het aangezicht met het aangezicht in een spiegel of in het water overeenkomt.

Tenslotte. Deze is *een zielvermakende en zielvoedende kennis*, aangezien het beeld de zaak zelf, in meerdere of mindere mate, daardoor gekend wordt. Wat is het onderscheid tussen het kennen van iets in het algemeen en het kennen van iets, door het zien Van het beeld der zaak in een spiegel, niet groot! Verder durven wij ons niet uitlaten.

Wij besluiten dus, *dat deze kennis ook zaligmakend is*. Een ieder kan het opmaken. Och, dat wij op alles mochten gelet hebben! Wij gaan naar de eeuwigheid; wij zullen voor Gods rechterstoel geopenbaard worden; missen wij deze kennis in het wezen der zaak, wij zullen met al onze ingebeelde kennis verloren gaan; hebben wij die in de minste trappen, al was het maar als een mosterdzaadje, wij zullen wel aanlanden; en het is een blijk, dat u Christus ingelijfd bent, als u de oprechtheid en waarheid van deze kennis in de minste daden, zowel als in de grootste openbaart. God beware mij, dat ik ooit een gekrookt rietje zou willen bedroeven! Maar een praatvolk, dat uit de hoogte spreekt en dat niets vertoont, zal de kerk in ellende brengen en te gronde doen gaan. Dezen zeggen: de kennis is niet een wezenlijke geloofsdaad, maar een voorbereiding daartoe. Maar, mijn geliefden, *de kennis alleen* is niet het *geloof in zijn geheel*, nochtans is de *kennis* een waarachtig deel van het gehele *geloof*. En het geheel bestaat uit al zijn wezenlijke delen, het ene is zowel als het andere wezenlijk tot het geheel behorende, hetwelk zonder al zijn delen niet bestaan kan.

De tweede zaak of het tweede deel, dat tot de natuur van het ingewrochte geloof behoort, is een vermogen om het Goddelijke getuigenis, door het licht van de Heilige, Geest in de ziel instralende, met een Goddelijk betoog, te ontvangen en toe te stemmen, niet alleen als een waarachtige waarheid behelzende, maar ook als een waarheid, waarin ik het grootste belangen aandeel heb.

Kennis en **toestemming** zijn *tweelingen*, die in een en hetzelfde punt des tijds, door de almachtige, onwederstandelijke en herscheppende kracht van de Heilige Geest, in de ziel gewerkt worden; en gelijk ze even oud zijn, met opzicht tot de herscheppende daad van de Heilige Geest, waardoor ze beide tegelijk gewerkt zijn, zo zijn ze ook even gelijktijdig in hun werkzaamheid in de ziel; want *kennende stem ik toe*. Het gewerkt geloof heeft alles in zich, in betrekking tot de daden, die eruit voortvloeien, als een uitvloeiende oorzaak, bijvoorbeeld de zon en haar stralen, en een fontein met het water daaruit voortkomende, zijn beide gelijktijdig; hoewel volgens onze wijze van bevattingswijze wij de ene voor de andere stellen, zo is nochtans het eerder zijn niet in de zaak zelf, maar alleen in ons begrip; want de ene zonder de andere is onbestaanbaar. *Kennis* zonder *toestemming* kan evenmin bestaan, als *toestemming* zonder *kennis*.

Dit nu zo zijnde, vinden wij dat (omdat de toestemming met de kennis tegelijk gewerkt, en ook in haar dadelijkheid daarmee tegelijk voorkomt) oudere en latere Godgeleerden stellen: *eensdeels*, dat de eigenlijke zitplaats van het geloof in het verstand is; doch wij, zonder ons met het beslissen over dat verschil in te laten, geloven met Luther, *dat het geloof is een Goddelijk licht in het verstand en een Goddelijke kracht in de wil*; dat het is gelijk een klomp zuurdeeg die alles doortrekkende, het ganse deeg, door mededeling van zijn eigen natuur daaraan, zuur maakt. *Anderdeels*, dat zij zeggen, dat de toestemming de vorm van het geloof of de formele daad daarvan is; maar ik weet niet, hoe wij de ene daad meer dan de andere de formele daad kunnen noemen, aangezien de vorm eigenlijk bestaat in een samenvoeging van al de wezenlijkheden van een zaak in een rechte orde of geschiktheid tot elkaar. Een of twee of drie lijnen maken geen driehoek, hoewel zij de wezenlijkheden daarvan zijn; want als drie lijnen van elkaar gescheiden liggen, zijn het drie lijnen, maar de vereniging van die drie maakt óf een gelijkzijdige óf een ongelijkzijdige driehoek; de vereniging van al de wezenlijkheden is eigenlijk de vorm van een zaak. De vereniging van al de wezenlijkheden, waaruit het geloof bestaat, is eigenlijk de vorm van het geloof; niet een wezenlijkheid heeft meer of minder waardigheid, maar alle zijn van

dezelfde waarde; de samenvoeging van die alle is de vorm van het geloof, en zij worden ook in hun samenvoeging gewerkt door de Heilige Geest. Want Hij werkt door Zijn Goddelijke kracht niet een geloof zonder zijn vorm, dat is paaps. Die toch spreken van een geloof, dat zijn vorm door de liefde verkrijgt, maar Hij werkt een *oprecht* geloof, dat is een geloof dat zijn vorm heeft. Daaruit kunt u dan besluiten, dat de werkzame daden niet de vorm van het geloof zijn, maar dat het reeds gevormd is in de werking daarvan, en dat de daden blijken zijn, dat het ingewrochte geloof zijn vorm van de Heilige Geest, in de werking daarvan, verkregen heeft; aangezien *de daden volgen, en mede deel hebben aan de natuur van het onderwerp, waaruit zij voortvloeien*; en dus zijn de daden bewijzen, dat het onderwerp, waaruit zij voortvloeien, zijn vorm heeft. Stem ik door geloof toe, het is een bewijs, dat de toestemming tot de natuur van het ingewrochte geloof behoort, met één woord, er komt nooit iets tot dadelijkheid, of het is een bewijs, dat het in de natuur der zaak was, hoewel het nog niet in de dadelijkheid zich openbaarde; er is tot de, natuur der dingen, als natuur, niets bijkomend, hetzij dingen, die door de schepping of door de herschepping hun natuur of wezen ontvangen. Want God scheidt geen onvolmaakte naturen, en God de Heilige Geest herschept, door de herschepping, geen onvolmaakt geloof zonder zijn vorm, maar een geloof, dat al zijn wezenlijkheden samen verenigd heeft. De daden geven de vorm niet aan de natuur, maar zijn bewijzen, dat die gevormd is en haar vorm heeft. Deze opmerking, mogelijk in de eerste opslag zo duidelijk niet zijnde, is van grote nuttigheid, als het wel begrepen wordt, tot weerlegging van de papisten, die van een geloof spreken, dat ongevormd is, maar dat zijn vorm door de *liefde* verkrijgt, en van enigen onder ons, die op zijn paaps zo spreken, alsof onze werkzame daden aan een ongevormd geloof zijn vorm gaven. Maar wij kunnen ons daarover niet uitlaten, hebbende in het voorgaande iets van deze zaak gesproken, en wij zeggen nu maar Alleen, dat het ons bedroeft, dat men zo tot Rome wederkeert.

Nu moeten wij tot de zaak komen, om van deze *toestemming* te spreken.

Ten eerste spraken wij van de woorden, die de Heilige Geest gebruikt om deze geloofsdaad uit te drukken. Deze zijn zoveel, dat wij ons maar tot enige zullen bepalen, de nadere overweging aan een ieder overlatende. In het Hebreeuws is deze daad een *amen*, waarmee de Griekse benaming van deze daad overeenkomt, welke hetzelfde betekent en hieruit verscheiden overgezet wordt. Hiervandaan heb ik bij verscheidenen gevonden, dat zij het geloof de weergalm (de *echo*) van de ziel noemen. Wat is nu een *echo*? Hij is: de voorgesproken woorden door een weergalm, als het ware na te spreken. Zo is het geloof de *Bath kol*, die door het Woord, als zijn dochter, voortgebracht wordt, en door het weergalmen een gelijkenis met dat Woord heeft.

Nu kunt u lezen hetgeen wij in *Het A.B. C. des Geloof* geschreven hebben over het woord *amen*, en het aanmerken alsof het hier stond. Het lezen daarvan is menige eenvoudige ziel tot zegen geweest. Ook wordt deze geloofsdaad genoemd een *aannemen en verzegelen, dat God waarachtig is*. Die Zijn getuigenis aanneemt, verzegelt dat God waarachtig is, en die Zijn getuigenis niet aanneemt, heeft Hem tot een leugenaar gesteld. Wij hebben hiervan gesproken in het voorgaande, ook in *Het A.B.C. des Geloofs*, over het woord *aannemen*, en vinden derhalve geen noodzaak om er nu iets bij te voegen.

Om die reden gaan wij over, om *ten tweede* van deze *toestemming of aanneming zelf te spreken*. Volgens de omschrijving daarvan gegeven, zal het de volgende zaken insluiten:

Een getuigenis, dat men aanneemt of toestemt. Dit is het Evangelie, hetwelk genoemd wordt *een*

getrouw woord en alle aanneming waardig (1 Tim. 1:15), Gods getuigenis, Joh. 3:32. Een menselijk geloof neemt aan of stemt toe het getuigenis van een mens, maar een Goddelijk geloof het getuigenis van God; en het getuigenis, dat God ons in het Evangelie geeft, is, dat God ons het eeuwige leven gegeven heeft, en dat dit leven is in Zijn Zoon, 1 Joh. 5:11.

- Het sluit in, dat dit Goddelijke getuigenis, met deszelfs waarheid, Goddelijk gezag en geloofwaardigheid, door de krachtige werking van de Heilige Geest, in de ziel indringt, diep door en door dringt, zodat zij niet kan twifelen, of het is God Zelf, Die in dat getuigenis tot haar spreekt. En dus gaat Gods licht in de duisternis op, en Gods daad en werk dat wij lijdelijk ontvangen, gaat vóór onze daad en werk; want geven gaat vóór de dadelijke toestemming en aanneming. *Niemand kan iets aannemen, tenzij het hem uit de hemel gegeven wordt (Joh. 3:27).*
- Het sluit in, dat dit getuigenis, mij bekendgemaakt, niet alleen een waarheid is op zichzelf aangemerkt, maar een waarheid van een zodanige natuur, dat zo ik deel mocht krijgen aan de dingen, die aan mij getuigd worden, ik daardoor uitermate gelukkig zou worden. De ziel ziet dus, dat, zo zij Christus had, zij eeuwig gelukkig zou zijn, waaruit zij dan naar Hem roept en zucht, hijgt, reikhalst en worstelt. Geloofsdaden, die wij in *Het A.B.C. des Geloofs* duidelijk beschreven hebben, en vooral over het woord *betrouwen*, waar wij van het toevluchtnemend *vertrouwen* duidelijk hebben gesproken, kunt u hier invoegen.
- Het sluit in, dat het Goddelijk getuigenis, hoe langer hoe meer, en hoe langer hoe klaarder, door de Heilige Geest in de ziel indringende, tot haar in het bijzonder spreekt, met een overwicht van Goddelijke kracht, om haar te overtuigen, dat de zwarigheden, die haar benauwden, worden weggenomen, en dat zij duidelijk ziet, dat Christus in het getuigenis zo nabij is, dat zij niet behoeft te zeggen: *hoe zal ik door mijn ernstig werken in de hemel opklimmen, om Hem af te brengen, of door diepe verootmoediging als in de hel nederdalen, om Hem van daar op te brengen?* Maar het woord der gerechtigheid is nabij en in haar mond; en dus kan zij zich aan de Persoon van de Borg overgeven of wentelen in Zijn armen, om als een kind van Hem gedragen en aan Zijn zijde getroeteld te worden, en zich op Hem, als het Fundament, te laten neerkomen, en zich als een arme op Hem te verlaten. Hem met een bijzondere toepassing de hare te maken, als een, in Wie zij alles vindt, wat zij tot zaligheid nodig heeft, en waarmee zij ten volle tevreden en vergenoegd is, en waardoor zij rust vindt voor haar ziel. Zij is niet gelijk een opgeblazene, die door de wind voortgedreven wordt, maar haar voeten staan op een rotssteen, op het Fundament in Sion gelegd, bij de bouwlieden wel verworpen, maar bij God, enook bij haar, uitverkoren en dierbaar.

Al deze zaken met elkaar gepaard gaande, of liever de een op de ander volgende, naarmate dat Gods licht en de krachtige werking van de Heilige Geest medewerkt met het getuigenis, dat ontvangen en dus toegestemd en aangenomen wordt, zult u in *Het A.B. C. des Geloofs* verklaard vinden. Zie ook de *Eigenschappen des Geloofs*", vooral waar van het geloof gesproken wordt als *een genade, waardoor wij in de rust ingaan.*

Ten derde. Nu moeten wij enige *eigenschappen* van deze toestemming of aanneming bezien, opdat wij de zaak zelf des te duidelijker begrijpen mogen.

Het is een *toestemmen of aannemen met zijn gehele hart.* Het geloof heeft zijn zitplaats in de gehele ziel; het is ook *met het hart, dat wij geloven tot rechtvaardigheid*, Rom. 10:10. Zie in de

Eigenschappen des Geloofs onze predicatie over die woorden, en voeg erbij, wat wij nu zeggen zullen.

Mijn geliefden, God eist het hart, het gehele hart; God opende het hart van Lydia; het is hier: *indien gij met uw hart gelooft*, enzovoort. Dat men gelooft met zijn gehele hart, blijkt uit twee zaken, voornamelijk:

? Als de ziel van zonde, van alle zonden en alle eigengerechtigheid, dat ook niets dan zonde is, zo afgetrokken wordt, en een innerlijke haat daartegen vindt (niet alleen wegens de straf, maar ook wegens de gruwelijke aard en natuur daarvan), dat zij zeggen kan: al wilde God mij om het bedrijven van de zonde de hemel geven, ik heb zo'n afkeer en tegenzin daarin, dat ik om de hemel niet begeren zou een leven in de zonde te leiden, zo dit er is, dan is het een teken, dat men met zijn hart gelooft.

? Als de liefde tot Christus de ziel zo inneemt, dat niets dan Christus Zelf haar kan voldoen, en dat deze liefde een aansporing, ernst en aanhoudendheid verschaft, om Hem met het hart, zelfs in een nacht van verberging, te zoeken, en in een morgenstond van toenadering tot Hem te roepen, en alles wat Zijn inkomst in de ziel belet, ten onder te brengen.

Het is een zodanige vaste toestemming, door overtuiging van de waarheid, van de inhoud van Gods getuigenis, dat men al de ziften van de satan daardoor te boven komt. De Heere weet het, en ook zij, die bij bevinding in de zeef van de satan zeer gezift worden, gelijk men de tarwe zift, weten welke kwade geruchten en helse inwerpen men vindt, om de toestemming te beletten, maar als alles door Gods vrijmachtige werking ten ondergebracht wordt, dan is het gelijk wij in Psalm 112 lezen: "*Hij zal voor geen kwaad gerucht vrezen; zijn hart is vast, betrouwende op den HEERE.*"

Tenslotte. Het is een toe-eigenende toestemming of aanneming, Christus zichzelf in het bijzonder eigen makende, en toepassende met de innerlijkste liefde en hoogachting, met de onuitsprekelijkst bereidvaardigheid en diepste onderwerping.

In de derde plaats moeten wij van het *vertrouwen* spreken.

Want het geloof is niet alleen een Goddelijk licht in het verstand, maar ook een Goddelijke kracht in de wil, dat is, *een vast vertrouwen, dat de Heilige Geest door het Evangelie in mijn hart, werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken is, uit louter genade, alleen om de verdiensten van Christus wil.*

Hierover is grote twist ontstaan, eerst in *Friesland*, door het schrijven van dr. Van Thuynen, tegen wie de heren Lampe, Driessen en anderen geschreven hebben. Het meeste wat in hem stuit, is zijn *schelden op de zogenaamde fijnen*; maar hoe die mannen hem weerlegd hebben, laat ik de wereld uit hun geschriften, voor en tegen, beoordelen. Deze twist is enige jaren terug hervat. Wij laten ons daarmee niet verder in. Wat wij in het jaar 1742 over de *verzekering* en over deze woorden van de *Catechismus* geschreven hebben, en waarin Gods volk zoveel genoegen geschept heeft, daar berusten wij in, tenzij iemand ons wat gegronders opgeeft dat meer grond heeft. U kunt hetgeen de heer Holtius na die tijd over deze stof geschreven heeft, daarbij voegen. Het nu te herhalen, is onnodig, omdat wij in de *Eigenschappen des Geloofs* opzettelijk van de verzekering des geloofs gehandeld hebben.

Om derhalve van dit zeker *vertrouwen*, volgens de onderwijzer, zo kort en duidelijk als het ons

doenlijk is, te spreken,; zonder ons in de onnodige geschillen te mengen, zullen wij in de *eerste plaats* enige nodige stukken vooraf moeten behandelen.

Ten eerste. Wij moeten altijd in het oog houden, dat gelijk er in het Goddelijk Woord, waardoor de Heilige Geest het geloof in de harten der volwassenen inwerkt, drie zaken zich opdoen, dat er ook in dat ingewrochte geloof een vermogen is, om op drieërlei wijze omtrent het Goddelijk Woord werkzaam te zijn. Het Woord, door licht des Geestes in de ziel instralende, openbaart dingen, die van tevoren zo niet gekend waren: deze worden nu gekend. Het Woord als het Woord van de God der waarheid, Die niet liegen kan, in de ziel instralende, door licht van de Heilige Geest, wordt met een vaste toestemming toegestemd en aangenomen. Datzelfde Woord indringende met een Goddelijk licht, als tot de persoon in het bijzonder gesproken, zo is er in dat ingewrochte geloof een vermogen, om zich daarop met een zeker vertrouwen te verlaten, en er vast staat op te maken, dat alles wat God om Christus' wil door de Heilige Geest, in het Evangelie de Persoon voor zich in het bijzonder aanbiedt of schenkt, hem meegedeeld zal worden. Zo ziet u, dat gelijk het Woord een en hetzelfde in zichzelf is, maar in drie onderscheiden opzichten in de ziel instraalt, zo ook het ingewrochte geloof, hoewel in zichzelf maar een enkelvoudige hebbelijkheid zijnde, als het dadelijk wordt, in al die drie opzichten zich uit deszelfs enkelvoudige natuur, naarmate dat het door Woord en Geest dadelijk gemaakt wordt, op drieërlei wijze werkzaam vertoont. Dit dient aangemerkt te worden, opdat wij nooit zouden stellen, dat het geloof ten aanzien van deszelfs natuur, zoals het een ingewrochte hebbelijkheid is, iets ontvangt, dat het niet had, maar alles tegelijk in deszelfs inwerking zo ontvangt, dat alles, wat uit dit ingewrochte geloof voortkomt, een teken en blijk is, dat het in deszelfs natuur ingeschapen is door de bovennatuurlijke of herscheppende kracht van de Heilige Geest.

Ten tweede. Wij moeten het geloof altijd tweeërlei aanmerken; in zichzelf in het afgetrokkene, en dan behoort het verzekerd vertrouwen zo tot deszelfs natuur, dat het ingewrochte geloof nooit zonder dit vermogen was, of zijn zal, waar het ook is, om op de beloften van het Evangelie met een verzekerd vertrouwen zich te verlaten. Maar als wij het ingewrochte geloof beschouwen, zoals dat ingeplant wordt in de onderwerpen, en in en door die zich in daden werkzaam vertoont, zo moeten wij zekerlijk anders onze gedachten leiden. Want de werkzaamheid volgt de natuur van het onderwerp. Is nu het onderwerp, dat de daad of werkzaamheid oefent, onvolmaakt, zo zijn de daden min of meer iets van de onvolmaaktheid deelachtig; en hierop zijn de uitdrukkingen in het formulier van het Avondmaal steunende, als er van een strijden tegen de zwakheid van ons geloof gesproken wordt.

Hierbij moeten wij aanmerken, dat, hoewel het verzekerd vertrouwen in de natuur van het ingewrochte geloof is, dat het soms niet dadelijk geoefend wordt, aangezien zeer dikwijls de getuigenissen of beloften van het Evangelie, waardoor de daad of daden van vertrouwen verricht worden, met licht des Heiligen Geestes, als van God tot de persoon voor zich in het bijzonder gesproken, niet zijn instralende. Het is dus licht op te maken, dat de oorzaak van dit geloofsvertrouwen zijn oorzakelijkheid niet oefenende, de daad zich ook niet vertoont, hoewel het vermogen tot die daad in de natuur van het geloof is.

Ten derde. Wij moeten altijd onderscheid maken tussen *de verzekerdheid des geloof en de verzekerdheid des gevoels*. De Engelsen zeggen: *the assurance of faith and the assurance of*

sense; omdat dit niet gedaan wordt, is er een verbazende duisternis en verwardheid in het begrip van velen, daar twee zaken, van elkaar zeer onderscheiden, met elkaar vermengd worden.

De verzekerdheid des geloof is alleen rustend op Gods waarheid, ons als verpand in de Goddelijke belofte, waardoor wij dan (hoewel wij de zaak van de belofte niet in dadelijke bezitting hebben, en dan duizenderlei zwarigheden en schijn van onmogelijkheid zich daartegen opdoen) nochtans op het Woord van de belovende God zo'n vaste staat maken, dat wij de zaak als de onze aanzien, en die als de onze, eer wij de dadelijke bezitting hebben, met een gerust hart aanvaarden.

Zo ik het niet geweldig mis heb, is dit de zin van Paulus' woorden in Romeinen 4:18-21 "*Welke tegen hoop* (de Engelsen hebben: *die tegen hoop geloofde in hoop*) *op hoop geloofd heeft, dat hij zou worden een vader van vele volken, volgens hetgeen gezegd was: Alzo zal uw zaad wezen. En niet verzwakt zijnde in het geloof heeft hij zijn eigen lichaam niet aangemerkt, dat alrede verstorven was; alzo hij omtrent honderd jaren oud was, (noch) ook dat de moeder in Sara verstorven was. En hij heeft aan de beloftenis Gods niet getwijfeld* (de Engelsen hebben: *hij, door al de onwaarschijnlijkheden, die zich tegen de vervulling opdeden, struikelde en wankelde niet, zodat het hem verhinderde de belofte te aanvaarden) door ongeloof maar is gesterkt geweest in het geloof gevende God de eer, en ten volle verzekerd zijnde, dat hetgeen beloofd was, Hij ook machtig was te doen.*"

Dus ziet u, dat het evenals het verzekerd vertrouwen, dat in de natuur van het geloof is, niet door waarschijnlijkheden, noch dadelijk bezitten van de beloofde zaak, werkzaam en rustende is, maar alleen op het Woord van die God, Die niet liegen kan. Want Hij heeft de waarheid als de gordel van Zijn lendenen, en die Zijn beukelaar en rondas is, dat ook evenzo al de onwaarschijnlijkheden, die zich opdoen, het niet doen ophouden; omdat het niet te rade gaat met vlees en bloed, maar in de duisternis, waar zelfs geen licht van waarschijnlijkheid is, is vertrouwende op de Naam des Heeren en steunende op zijn God. Als wij maar eenvoudig op Gods Woord alleen vertrouwen, dan hebben wij rust, zelfs in de verheffing van de Jordaan; ja, al was het dat de aarde haar plaats veranderde, en al de bergen van waarschijnlijkheden verzet werden in het midden van de zee. Zie Hebrëen 11:13 en onze verklaring daarvan in de *Eigenschappen des Geloofs*, waar wij vele zaken omtrent dit stuk hebben.

Dit verzekerde vertrouwen des geloofs doet als in een sterke woning wonen. Dit, zoals het op de belofte gegrond is, hoewel het door de zwakheid van ons vlees en veelvuldige aanvallen van ons ongeloof, tegen hetwelk wij te strijden hebben, bestreden wordt, ***hebben al de Hervormers eenstemmig niet tot het welwezen, maar tot het wezen des geloofs gebracht.*** En het is uit onkunde, dat men drijft, dat ze door het verzekerd vertrouwen verstonden, dat een ieder, in wie het oprecht geloof ingeplant is, *een verzekering des gevoels* had van zijn aandeel aan Christus en al Zijn weldaden. Daar is niets in de Catechismus, dat ons dat inboezemt; alles is ingericht om ons te doen verstaan, dat de opstellers de verzekerdheid des geloofs verstaan, waardoor wij verzekerd zijn, dat niet alleen aan anderen, maar ook aan ons, de vergeving der zonde en het eeuwig leven enzovoort geschonken is.

De verzekerdheid des gevoels bestaat in een blijde aandoening, die in het hart oprijst, uit een overtuiging, die de Heilige Geest in het hart werkt, dat wij alles, wat beloofd is, dadelijk hebben, bezitten en genieten. Dit is de vreugde van Gods heil gewaar te worden en de Geest getuigende met onze geest en ons te zien gevende tot onze blijdschap, wat ons van God geschonken is. Dit is bemoedigend voor de ziel, maar wordt van allen, noch ook te allen tijde genoten, maar zeer

dikwijls bestreden en door de satan en het ongeloof zo aangevallen, dat men als doodbrakende is, en ondertussen kan en is de verzekerdheid des geloofs, zonder verzekerdheid des gevoels, dikwijls zeer sterk, gelijk in Psalm 88 en elders te zien is. Het zal niet ondienstig zijn onze grote Calvijn te lezen, *Institutie*, boek 3, hoofdstuk 2, afdeling 17, wiens eigen woorden wij u zouden meedelen, zo ze niet te lang waren en ons te veel zouden ophouden.

Tenslotte. Wij moeten aanmerken, dat de daden, uit het ingewrochte geloof voortvloeiende, zijn *of uitgaande of inkerende*. Van beide hebben wij gesproken, en onze gedachten kunt u vinden in de *Eigenschappen des Geloofs*, over Hebreëen 10:22, en de opmerkingen, die wij niet aanhalen, hier bijvoegen, en hier en daar onze redenering in deze verschilden, veranderen en verbeteren naar het u goeiddunkt.

Wat nu de nadere verklaring van de woorden van onze Catechismus betreft, letten wij eerst op het voorwerp van dit verzekerd vertrouwen des geloofs, of de stukken waaromtrent het ingewrochte geloof dadelijk in een zeker vertrouwen zich werkzaam betoont. Deze moet u tweeërlei aanmerken:

Ten eerste. Als er melding gemaakt wordt van dingen, die wij geloven, op zichzelf aangemerkt; het zijn *de vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid*. Deze stukken zullen naderhand verklaard moeten worden. Het is dus niet nodig dat hier in te voegen, omdat iedereen begrijpen zal, dat de leerling onze bevrijding van het hoogste kwaad en het toebrengen van het hoogste goed, door de vergeving der zonden en de eeuwige gerechtigheid en zaligheid verstaat, naast de verdienende oorzaak daarvan, welke is *de eeuwige gerechtigheid* van de Middelaar, die wij deelachtig gemaakt worden door een onmiddellijke, rechtstreekse en voorafgaande toerekening daarvan aan ons, als de grond en het fundament, waarop ons deelgenootschap aan de vergeving der zonden en de zaligheid alleen is steunende, en door welke wij zulk een recht en macht ontvangen tot beide, dat het nooit verworpen of bij de Rechter in bedenking gebracht zal worden. Dus ziet uw christenaandacht, dat onze Catechismus ons opgeeft het voorwerp van de geloofsverzekerdheid, of van het zeker vertrouwen, dat in het geloof is, zoals dat in het Evangelie, welks inhoud wij gezien hebben, gevonden wordt.

Ten tweede. Dit voorwerp komt nu in een nadere overweging, in deszelfs betrekking tot degene, die gelooft, namelijk *dat al die weldaden, die God door het Evangelie bekend maakt en daarin belooft en schenkt, niet alleen aan anderen beloofd en geschonken worden, maar ook aan de persoon in het bijzonder voor zich beloofd, en van God* (niet zullen worden, maar) *geschonken wordt of zij*.

A. In *het algemeen* moeten wij dit zeer nauwkeurig in acht nemen,

in de eerste plaats, omdat het schenken noodzakelijk voor het zeker vertrouwen, dat het mij geschonken is, moet voorgaan; omdat niemand iets kan aannemen, tenzij het hem gegeven is.

In de tweede plaats, om altijd vast te houden, dat de daad zijn voorwerp niet maakt, maar als dadelijk daar zijnde veronderstelt. En waarlijk, het brengt een nadelige verandering in de genadeleer, als men de woorden van de Catechismus verandert en zegt, in plaats van *geschonken zij*, geschonken zullen worden. Want immers, worden de weldaden pas na een daad gegeven, dan worden wij niet uit genade zalig, maar uit de werken.

In de derde plaats, om nooit het ingewrochte geloof van zijn eigen toe-eigenende natuur

te beroven, welke hierin bestaat, dat het de belofte Gods aanneemt en zich in het bijzonder toe-eigent of eigen maakt. Zodra men het geloof hiervan ontbloot, zo houdt men niets over, dat beter is dan het geloof der duivelen, en de mens zweeft in de lucht heen, als een meteor, die door alle wind ginds en weder bewogen wordt.

B. In *het bijzonder*, hoe deze woorden: *niet alleen aan anderen, maar ook aan mij geschonken zij*, verstaan moeten worden, is zo duidelijk niet, vooral niet voor het ongeheiligde verstand, dat de verborgenheid des geloofs niet verstaan noch begrijpen kan. Dus is het, omdat Gods Woord dit zo duidelijk leert, dat men het niet tegenspreken kan, dat men verscheidene samens telsels verzonnen heeft, om aan de ene zijde aan Gods Woord te voldoen, en aan de andere zijde dat met de angsten en beroeringen, die in velen gevonden worden, te doen overeenstemmen. Wij zullen u de wegen, die men inslaat, voorstellen en het oprechte gevoelen der Hervormers opgeven.

Zo zijn er de papisten, die zo geheel van God verlaten zijn, dat ze de kracht Gods en de werking des Geestes in en, door het Woord van de belofte van het Evangelie niet kennende, menen, dat wij niet kunnen weten, dat de vergeving van zonden, de eeuwige gerechtigdheid en zaligheid ons van God geschonken zijn, dan door een bijzondere openbaring van God, welke in het Woord niet te vinden zijnde, naar ze menen, op een bijzondere wijze door God moet bekendgemaakt worden. Dit is het waar wij ons tegen moeten verzetten, gelijk al de Hervormers van zulke lasteringen onze leer gezuiverd hebben. Wij hebben boven het geschrevene niets nodig, wij hebben het Woord beide van de profeten en apostelen, dit is zeer vast, hierop alleen gronden wij ons, en door dit, als het *organon* of *vehiculum* van de Heilige Geest, ontvangen wij de onmiddellijke invloeiing van Zijn Goddelijke kracht in onze ziel.

De *remonstranten*, die wij uit ons midden geworpen hebben, omdat ze niet van ons waren, alsmede de drijvers van de algemene genade die, helaas, onder ons schuilen, hebben een leerstelsel zo samengesteld, dat dit zekere vertrouwen, dat al die weldaden niet alleen aan anderen, maar ook, aan mij geschonken zijn, door onze natuurkrachten kan verworven worden; aangezien zestellen, dat Christus, volgens de wil des Vaders, niet meer voor de een dan voor de ander gestorven is, en ook de zaligheid voor al Adams nakomelingen evenzeer verworven heeft, om hun, op hun geloven daarvan en na zich te hebben bekeerd, geschonken te worden. Maar dit is niet de knoop van zwarigheid tegen de bijzondere en verzekerde toe-eigening van het geloof op te lossen, maar door te hakken, en met het ongerijmdste stelsel van het Evangelie de wereld te bedriegen.

Ik vind, dat er enigen onder ons zijn, die boven anderen menen, dat ze het geloof van de Hervormers verstaan en voorstaan; die zo duidelijk als de dag tonen, dat ze de hele zaak niet verstaan, en maar alleen een gedachte van een oud godzalig leraar kwalijk gebruiken. Deze van het gebot sprekende, beschrijft het aldus:

“Het geloof is niet alleen een voor waarachtig houden van Gods Woord, maar dat zich toepassen, met verzekering, indien men zich naar Christus’ raad aanstelt, dat men behouden zal worden, en daarop een vast voornemen om Christus boven alle dingen te zoeken; dit is in de Zoon geloven.

Elders drukt hij zich aldus uit: *“het geloof moet deze sluitreden opmaken; allen, die hartelijk berouw van hun zonden hebben, deze begeren te verlaten en hun verzoening in Christus zoeken, en die zich bekeren en vermoeid tot Christus komen, die zijn de zonden zekerlijk vergeven.”*

Mijn geliefden, die op deze wijze hun gedachten schikken, en in het zakelijke een dergelijke

beschrijving geven, tonen zeer duidelijk, dat ze de Catechismus niet verstaan.

Want *ten eerste* ziet u, dat ze stellen, dat onze aandacht eerst zijn moet op hetgeen wij dadelijk in ons hebben en bespeuren, en dat het hebben en bespeuren van die gesteldheid ons die verzekering of vrijmoedigheid geeft, dat wij de vergeving der zonde, de eeuwige gerechtigheid en zaligheid mogen aanvaarden; en het is uit deze gronden, dat men de arme mensen aandrijft om in zichzelf steeds na te gaan, of ze wel die hoedanigheden bezitten, die hun een *gepast voorwerp* voor de genade maken, daar niets in ons wat ons gepast daarvoor maakt, dan dat wij verloren nakomelingen van Adam zijn. Nu, de hele verzekering, waarvan gewag gemaakt wordt in dit antwoord, is niet steunende op iets wat in ons is, maar op Gods geschenk van alles aan ons, die niets hebben, in het Evangelie. Dit is zo duidelijk, dat wij het niet behoeven te bevestigen.

Ten tweede ziet u, hoe zeer gemakkelijk zulke mensen, die maat enige aandoeningen door wettische benauwdheid hebben, kunnen opklimmen, zonder *het zeker vertrouwen*, dat God de Heilige Geest werkt, door een *beredeneerd geloof uit* de natuur, zo ze menen, tot de grootste top van verzekering; hetwelk geen der Hervormers ooit gesteld heeft.

Ten derde, hierop is gegrond het verdrietige, en de vrije genade nadelige stelsel van dingen, *die als voorbereidingen opgegeven worden, opdat na die alle het geloof geestelijk in ons hart gevormd zou worden*. Daarbij komt, *tenslotte*, dat hoewel wij al de genoemde dingen voor geloofswerkzaamheden houden, deze niet voorbereidend zijn tot het geestelijk vormen van het geloof, maar uitvloeisels van een gevormd geloof.

Nu zult u zeggen: hoe moeten wij die woorden van de Catechismus dan verstaan, waarin het voorwerp des geloofs, in deszelfs nadere betrekking tot ons, zo voorgesteld wordt, *dat niet alleen aan anderen, maar ook aan mij geschonken zij*; en hoe kan dit met de leer der bijzondere genade overeengebracht worden?

Mijn geliefden, hetgeen wij overdacht hebben, willen wij u gaarne meedelen; zo u iets beters hebt, voeg het er bij, het zal mij aangenaam zijn.

Ten eerste, wij verstaan het *schenken, aanbieden of geven*, met deze bepaling, dat de dingen, die dus aangeboden zijn, ons waarlijk van God geschonken en gegeven zijn in de belofte van het Evangelie, en menen, dat deze drie woorden, hoewel verscheiden in klank, een en hetzelfde betekenen. In dit opzicht wordt de hele zaligheid, die God schenkt aan ons arme zondaars, die niets dan heken verdoemenis waard zijn, en die niets hebben of doen kunnen om die zaligheid te verkrijgen, een gave genoemd, die God ons in het Evangelie voorstelt, aanbiedt en schenkt uit vrije genade.

Ten tweede, gelijk de roeping overal, waar het Evangelie gepredikt wordt, tweërlei onderscheiden wordt, in een algemene en in een bijzondere en krachtdadige, zo moet ook het schenken, geven of aanbieden van de vergeving der zonden, de eeuwige gerechtigheid en zaligheid tweërlei aangemerkt worden; of meer in het algemeen of meer in het bijzonder.

Ten derde, de algemene aanbieding (net als de algemene roeping) of het schenken van Christus wordt allen, waar het Evangelie verkondigd wordt, gedaan, opdat zij zich daarvan bedienen zouden, en de gave Gods aannemen, en het zegel zetten op Gods getuigenis, dat Hij waarachtig is.

Hoewel nu dit een recht geeft om de weldaad, die God aanbiedt of schenkt, voor zich in het bijzonder te omhelzen, en het oordeel verzwart, als wij het niet doen, nochtans zijn wij zo zorgeloos, goddeloos, blind en ongevoelig, dat wij dit verwaarlozen, en niet de minste acht

daarop geven, noch geven kunnen; aangezien wij zo geheel dood in de zonden zijn, dat wij geen besef hebben, noch van onze rampzaligheid, waarin wij gedompeld zijn, noch van de zaligheid, die ons om niet geschonken of aangeboden wordt.

Ten vierde, de Heilige Geest, als het Hem behaagt, werkt alzo, dat Hij dat aanbod, hetwelk in het algemeen gedaan wordt, door deszelfs onmiddellijke, krachtdadige en onwederstandelijke werking zo doet indringen in onze harten, met Goddelijke overtuiging, dat wij overtuigd worden, dat datgene, wat God in het algemeen aanbiedt aan anderen, Hij dat alles om niet ons voor onszelf in het bijzonder aanbiedt en schenkt.

Dit is in het kort, wat de grote Calvijn, *Institutie*, boek 3, hoofdstuk 2, afdeling 6, 7, ons leert. En dus kunt u zien, dat het de onmiddellijke indringing van het onwederstandelijke licht en de kracht van de Heilige Geest in onze harten is waardoor datgene, wat in het algemeen lag, bijzonder voor ons gemaakt wordt, en dat niets in ons ons aanmoedigt de belofte ons in het bijzonder toe te passen, maar dat al ons recht en onze vrijmoedigheid gegrond is buiten ons, op het aanbod hetwelk de Heilige Geest, als Gods stem, in het bijzonder tot ons in onze ziel zo inspreekt, niet door onmiddellijke openbaring, maar door Zijn onmiddellijke stem of kracht bij en in het Evangelie, waardoor Hij dat Woord zo doet indringen, dat wij begrijpen en overtuigd worden, dat God ons al die weldaden schenkt; en naarmate dat de Heilige Geest dus in en door het Evangelie tot onze ziel spreekt, naarmate daarvan is het, dat deze zaak duidelijk of minder duidelijk voor ons gemoed is. Wij kunnen niet duidelijker, wat wij hierover gevoelen, meedelen; hebt u iets duidelijker, u zult er ons een dienst mee doen door het ons mee te delen, omdat wij altijd zoeken de waarheid op te volgen, wie het ons ook toont.

De geloofsdaad omtrent dit voorwerp wordt ons tweezins beschreven:

- Op zichzelf, als een *zeker vertrouwen*. Omdat wij getoond hebben in het voorgaande, dat de woorden, die de Heilige Geest gebruikt om het geloof der uitverkorenen uit te drukken, te kennen geven een overtuiging van de waarachtigheid van de zaak, die wij geloven, zo zal het onnodig zijn dat hier te herhalen.

- U kunt goed begrijpen, dat de Heilige Geest in het aanbod van het Evangelie sprekende tot onze ziel, en ons overtuigende door Goddelijk licht, dat Christus Zelf en de hele zaligheid met Hem tegelijk ons van God geschonken wordt, dan ook het geloof, als met volle zeilen voor de wind, zo voortgedreven wordt tot de omhelzing van Christus en de hele zaligheid met en in Hem, voor zichzelf in het bijzonder, dat het niet twijfelt, of God zal alles, wat Hij als de Waarachtige belooft en aanbiedt, meedelen.

Dit is dat zekere geloofsvertrouwen, waarvan hier gesproken wordt, hetwelk al de Hervormers met de grootste eenstemmigheid hebben aangemerkt als tot het wezen des geloofs behorende.

U ziet, dat de Catechismus niet spreekt van de inkerende verzekering, maar van de uitgaande verzekering. Beide hebben wij in de *Eigenschappen des Geloofs* verklaard, hetwelk u, met enige verandering van deze en gene uitdrukkingen, overeenkomstig met deze verhandeling, hier kunt en moet bijvoegen. Zie ook hetgeen de weleerwaarde heer Holtius na die tijd over de uitgaande en inkerende verzekering geschreven heeft in zijn *Godgeleerde Verhandeling over het Oprecht Geloof* en in zijn *Verhandeling over de rechtvaardigmaking door het geloof* in hetwelk alles, als met de leer der hervorming overeenkomstig, en met Gods Woord en de bevinding der heiligen, wij berusten.

U moet met mij aanmerken, dat gelijk kennis en toestemming zich innemen in dit verzekerd

vertrouwen, omgekeerd dit vertrouwen zich ook in de kennis en het toestemmen des geloofs zo innemgt, dat die niet zijn zonder deze.

Eindelijk, u moet aanmerken, dat dit uitgaand verzekerd geloofsvertrouwen zijn trappen van volmaaktheid heeft in de dadelijke werkzaamheid van die, hoewel het volmaakt ten aanzien van deszelfs hebbelijkheid in de uitverkorenen door de Heilige Geest gewerkt wordt. Het is dus in de een sterker, in de ander zwakker; ook in dezelfde onderwerpen soms zwakker, soms sterker, door de aanvallen van de satan en van het ongeloof, hetwelk nog in de meest gevorderden overblijft, en omdat dat Goddelijk licht des Heiligen Geestes, in en door het Evangelie, in de ziel met dezelfde kracht en overtuigende helderheid niet instraalt.

Verder durven wij ons niet uitlaten, omdat onze verklaring intussen zo uitgedijd is. Wij beklagen de ongelukkige gesteldheid van de tijd, die wij beleven, dat dit voorname stuk van onze godsdienst, dat in zichzelf zo duidelijk is, zo donker gemaakt wordt door al de verschillen, die er over vallen, dat eenvoudigen bijna niet weten wat het geloof is, en dat in de gezelschappen van de Godvruchtigen, die vóór dezen tot onderlinge stichting waren, nu niet over de wisselvalligheden, waaraan ze op de weg onderworpen zijn, gesproken wordt, maar dat al de tijd in onnutte twistingen over het geloof doorgebracht wordt.

Dit zekere vertrouwen spruit niet vanzelf op in onze ziel, noch door de kracht van de vrije wil, noch door redenering, maar de Heilige Geest werkt het in de harten der uitverkorenen; gelijk wij dit met opzet over Zondag 25 tonen zullen.

Van de aard en de natuur van het zaligmakend geloof gesproken hebbende, moeten wij nu met een woord van het *voorwerp van het geloof* spreken, aangezien er gevraagd wordt: ***Wat is nodig te geloven?*** enzovoort. Onze Godgekeerden houden in de twee volgende vragen met hun antwoorden deze orde, dat zij *eerst* onderzoeken, *meer in het algemeen*, wat een christen nodig is te geloven in vraag 22 met het antwoord.

Wat de *vraag* betreft:

Ten eerste. Om ons te doen zien, dat de geopenbaarde godsdienst twee delen inhoudt; dingen, die wij geloven moeten, zowel als dingen, die wij betrachten moeten. Allen, die onze diepe val in Adam loochenen, en een natuurlijke Godgeleerdheid zoeken in te voeren, zijn zeer behendig bezig, om het getal van de dingen die geloofd moeten worden, zeer klein te maken, en hij de mensen groot op te geven van de *onderlinge verdraagzaamheid*; maar het is omdat zij wat vreemds hebben, en bevreesd zijn dat ze, zo men hun dwaling aantastte, zij niet zouden kunnen verdragen worden, en dus pogen ze de mensen te doen geloven, dat de zaken, die geloofd moeten worden, geen invloed op de praktijk hebben.

Hiertoe verenigen zich *Socinianen* en *Remonstranten*; maar is het niet een schande voor onze kerk, dat zij *Sociniaansgezinde Remonstranten* als adders in haar eigen boezem koestert, die de gemeente inprenten, *dat God haar niet vragen zal, wat zij geloofd, maar wat zij gedaan hebben?* Zo dit doorgaat, dan hebben de turken en heidenen, die braaf hun best doen, evenveel kans om zalig te worden, als de christenen; dan is de uitnemendheid van Gods Woord, boven de heidense zedenkunde, weggenomen; en men heeft alleen God boven de filosofen te danken, dat onze zedenkunde beter dan de hunne beschreven is; en dus ontvangt God voor Zijn Bijbelwoord geen

meerder dank, dan die men de ene filosoof voor zijn beter samenstel boven anderen geeft. Is dit niet gruwelijk?

Mijn geliefden, er zijn stukken, die u geloven moet, en zo u ze niet gelooft, zo is al uw doen niets; “*want zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen*, Hebt 11:6.

Ten tweede. Om het voorwerp van het ingewrochte geloof nader voor te stellen, en de leerling dienaangaande nader te onderrichten, en veel wezenlijke zaken, van welker geloofskennis en werkzaamheid daaromtrent onze troost in leven en in sterven grotelijks afhangt, te verhandelen. Trouwens, wij kunnen nooit beter, noch bekwamer, de aard en de natuur van het oprechte ingewrochte geloof kennen, dan door een opmerkelijke beschouwing van de voorwerpen, omtrent welke de werkzame daden van het geloof verkeren; aangezien het voorwerp de daden bepaalt, en, naar deszelfs aard, de daden en werkzaamheden verricht en vordert. En zo wij ons niet bedriegen, is het uit een verkeerd en verward begrip van het voorwerp van het geloof, dat al de verderfelijke twistingen over het geloof, in deszelfs aard, natuur, daden en werkzaamheden ontstaan, die gemakkelijk beslist konden worden, als men klaarder en zuiverder gedachten had van het voorwerp van het geloof.

Wij komen nu tot het zeer verstandig en gepast antwoord op de vraag, daar de leerling meer *in het algemeen* ons de stukken, die wij te geloven hebben, of het voorwerp, waaromtrent het ware ingewrochte geloof zich in daden werkzaam vertoont, voorstelt. Het is *alles, wat God in Zijn Woord geopenbaard heeft*.

Hetgeen wij hierover altijd gedacht hebben, zullen wij u in enige stellingen voordragen, om het antwoord te verklaren, en ons mogelijk enig licht bij de zaak te zetten.

Ten eerste. Wij moeten het voorwerp, waaromtrent het ingewrochte geloof zich dadelijk werkzaam vertoont, niet al te eng bepalen, gelijk enigen doen; stellende, dat het geloof alleen werkzaam is omtrent de Heere Jezus Christus, zoals Hij van God in het Evangelie voorgesteld wordt; als Die, Welke door Zijn dadelijke en lijdelijke gehoorzaamheid aan Gods gerechtigheid voldaan heeft, en Die ons van God tot een enige oorzaak van zaligheid in het Evangelie aangeboden wordt. Dit wordt van velen, door gebrek aan licht, als het enige voorwerp des geloofs gesteld, en al hun omschrijvingen van het geloof, en hun handelingen van mensen, in wie Gods Geest zaligmakend werkt, worden volgens die al te enge bepaling van het voorwerp van het geloof ingericht, tot grote verwarring en twist in de gemeenten, gelijk nu enige tijd, sedert het jaar 1740, de droevige ondervinding geleerd heeft. Zeer veel oprechten worden door wargeesten, die zich op de troon zetten, en uit de hoogte spreken van het geloof, onder deze al te enge en nauwe bepaling van het voorwerp geslingerd. De onderlinge liefde en stichting raakt uit de bijeenkomsten weg, en al wat men doet, is over het geloof in deze al te enge en nauwe bepaling van deszelfs voorwerp te twisten.

Mijn geliefden, dit is één Voorwerp van het geloof, maar niet het enige. Het zou een afwijking van onze leer zijn, om dat te stellen. Onze Catechismus stelt duidelijk, **dat alles, wat God ons in Zijn Woord geopenbaard** heeft, het voorwerp is van dat oprechte geloof, dat hij in het voorgaande antwoord beschreven had.

Hoe durft men van de *Catechismus* afwijken, het voorwerp tot het een of ander stuk bepalende, daar de *Catechismus* leert, dat al de waarheden van Gods Woord evenzeer het voorwerp van het geloof zijn, en evenzeer door de werkzame daden, uit het ingewrochte geloof voortvloeiende,

geloofd moeten worden? Onthoud dit, dan zult u zich niet laten slingeren. Onthoud dit, dan zal de twist ophouden. Onthoud dit, dan zult u nooit bedroeven en pijnigen, die God niet bedroeven wil; maar u zult leren met á verootmoedigde een woord ter rechter tijd te spreken.

Ten tweede. U moet altijd tussen het *zaligmakend* en het *rechtvaardigmakend geloof onderscheid maken*. Het ene is *algemener*, het andere *bepaalder*; het ene heeft zijn naam, wegens deszelfs werkoorzaak, God de Heilige Geest, Die het in de harten der uitverkorenen werkt, en hen daardoor met Christus verenigt in hun krachtdadige roeping, en ook wegens deszelfs algemene betrekking tot al de zaligmakende waarheden van Gods Woord, welke door licht des Geestes aan de ziel geopenbaard worden, en waarmee het geloof, dat in de ziel gewerkt is, nadat zij lijdelijk ontvangen heeft, naar de aard der zaken, werkzaam wordt in daden, die zich naar buiten in werkzaamheid openbaren. Het andere, namelijk het rechtvaardigmakend geloof, is omtrent een bijzonder stuk der zaligmakende leer werkzaam, om als een instrument lijdelijk in de vierschaar van de consciëntie te horen en te ontvangen des Geestes bekendmaking van de dadelijke rechtvaardigmaking in de vierschaar van God, en die ontvangen hebbende, dan in daden, overeenkomstig de ontvangen weldaad, werkzaam te zijn, naar de maat en trap van dat Goddelijk licht des Geestes, Die met onze geest getuigt, en aan onze geest openbaart, wat ons van God, zonder ons toedoen, geschonken is. Dus hopen wij, dat u zien zult, hoe het zaligmakend en het rechtvaardigmakend geloof, hoewel die beide één zijn in wezen, nochtans als onbepaalder en bepaalder, onderscheiden zijn in de voorwerpen en werkzame daden omtrent die voorwerpen. Zo u hierop let, zal Gods Woord u duidelijk zijn; en zo u daar niet op letten wilt, zo zal een zeer groot gedeelte van Gods Woord u altijd een verzegeld boek zijn, en uw stelsel zal, zonder dit onderscheid, nooit in staat zijn om de zegelen te openen.

Ten derde. Wij moeten aantekenen, dat het voorwerp van het geloof, zoals wij dat met onze Catechismus gesteld hebben, is of *woordelijk* of *wezenlijk*, *middellijk* en *onmiddellijk*; namelijk het beschreven Woord van God is het *woordelijke* en *middellijke* voorwerp van het geloof, zoals dat alles inhoudt, wat wij van God geloven moeten, en ons door dat Woord als een middel bekendgemaakt wordt; maar het *wezenlijke* en *onmiddellijke* voorwerp van het geloof is Christus Zelf, en de Goddelijke dingen, door Gods eigen licht in die woorden gezien en omhelsd. Dus ziet u, dat zonder een *middellijk* voorwerp het geloof niet bestaan kan; maar dat het geloof niet eindigt in het *middellijke*, maar dringt door het *middellijke* tot deszelfs *onmiddellijk* voorwerp door, dat, hoewel in de middelen verborgen, onmiddellijk omhelzende, en zich van zijn zijde onmiddellijk met deszelfs onmiddellijk voorwerp verenigende.

Ten vierde. Al wat God geopenbaard heeft in Zijn Woord, het voorwerp des geloofs zijnde, zo moeten wij stellen, dat het ingewrochte geloof werkzaam is omtrent elk van die waarheden, overeenkomstig de aard en de naturen daarvan; hetwelk wij niet beter beschrijven kunnen, dan door de geloofsbeschrijving van de Westminsterse Godgeleerden u ten volle mede te delen, waarin u zult zien, *én de geloofshebbelijkheid* of het ingewrocht geloof, waardoor wij geloven, *én de daden* daaruit voortvloeiende. En ik durf zeggen, dat deze de beste en volledigste beschrijving van het geloof is, die ik ooit gevonden heb.

Westminsterse Belydenis, hoofdstuk 14, van het zaligmakende geloof.

Artikel 1. De genade des geloofs, .*waardoor de uitverkorenen bekwaam gemaakt zijn, om*

-te geloven tot zaligheid hunner zielen (a), is het werk van de Geest van Christus in hun harten (b), en wordt gemeenlijk gewerkt door de dienst des Woords (c), door hetwelk, gelijk ook door de bediening der sacramenten en het gebed, hetzelfde aanwast en versterkt wordt (d).

(a) Hebreëen 11:39. (b) 2 Korinthe 4:13; Efeze 1:17-19 en 2:8. (c) Romeinen 10:14, 17. (d) 1 Petrus 2:2; Handelingen 20:32; Romeinen 4:11; Lukas 17:5.

Artikel 2. Door dit geloof gelooft een christen waarachtig te zijn al wat in het Woord geopenbaard is, wegens de autoriteit van God Zelf in dat Woord sprekende (a), en handelt verscheidenlijk naar gelegenheid van wat ieder bijzonder gedeelte van hetzelfde vervat; gehoorzaamheid betonende aan de geboden (b), bevende voor de dreigementen (c), en omhelzende de beloften Gods van dit en het toekomstige leven (d). Maar de voornaamste werkzaamheid van het zaligmakende geloof is het ontvangen of aannemen, omhelzen en vertrouwen, op Christus alleen, tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en het eeuwige leven, uit kracht van het verbond der genade (e).

(a) Johannes 4:42; 1 Thessalonicenzen 2:13; 1 Johannes 5:10; Handelingen 24:14. (b) Romeinen 16:26. (c) Jesaja 66:2. (d) Hebreëen 11:13. (e) Johannes 1:12; Handelingen 16:31; Galaten 2:16; Handelingen 15:11.

Artikel 3: Dit geloof is onderscheiden in trappen, zwak of sterk (a), het mag dikwijls op velerlei manieren besprongen en verzwakt worden, maar het krijgt nochtans de overwinning (b), opwassende in velen (juist niet in allen) tot een volle verzekerdheid, door Christus (c), Welke is beide de Auteur en Volmaker onzes geloofs (d).

(a) Hebreëen 5:13, 14; Romeinen 4:19, 20; Mattheus 6:30 en 8:10. (b) Lukas 22:31, 32; Efeze 6:16; 1 Johannes 5:4, 5 (c) Hebreëen 6:11, 12 en 10:22; Kolossenzen 2:2. (d) Hebreëen 12:2.

Hier hebt u alles, wat nodig is, om de aard en de natuur van het geloof te kunnen begrijpen.

- ? U hebt de ingewrochte hebbelijkheid, welke in één punt des tijds door de Heilige Geest gewerkt wordt: Het geloof.
- ? U hebt de oorzaken, zowel de belangrijkste, de Geest van Christus, als de instrumentele het Woord, en de onderhoudende het Woord, de sacramenten, en het gebed.
- ? U hebt het voorwerp: het ganse Woord Gods.
- ? De daden of werkzaamheden van dat ingewrochte geloof, omtrent elk deel: meer in het algemeen, en in het bijzonder. In het algemeen, de geboden gehoorzamende, voor de dreigementen bevende, de beloften omhelzende. In het bijzonder, Christus tot rechtvaardigmaking en heiligmaking ontvangende, aannemende, omhelzende en op Hem tot zaligheid vertrouwend, uit kracht van het verbond der genade.
- ? U hebt het fundament, waarop al de werkzame daden rusten: Gods gezag, Zelf in dat Woord sprekende.
- ? U hebt een verhooging: hoe dat geloof dat ten aanzien van deszelfs natuur in een punt des tijds volmaakt gewerkt wordt, zijn trappen van volmaaktheid in deszelfs werkzaamheden heeft, zijnde in sommigen zwak, in anderen sterk; nochtans zo, dat het aangroeiende is tot deszelfs meerdere en meerdere volmaaktheid.

Korter beschrijven zij het geloof, hetwelk de Heilige Geest in onze harten werkt, en waarmee Hij ons met Christus verenigt, in onze krachtdadige roeping, als zij in de

Catechismus laten antwoorden, *dat het een werk van Gods Geest is, waardoor Hij, ons van onze zonde en ellende overtuigende, ons verstand in de kennis van Christus verlichtende, en onze wil vernieuwende, ons overreedt (door Zijn krachtdadige werking in ons) en ons bekwaam maakt om Jezus Christus, ons vrijelijk in het Evangelie aangeboden, aan te nemen.*

Nog korter (ten opzichte van de voornaamste daad) in het antwoord op vraag 83. *Het geloof in Jezus Christus is een zaligmakende genade, waardoor wij Hem aannemen, en op Hem alleen tot zaligheid steunen, zodat Hij ons in het Evangelie aangeboden wordt.*

Gods Woord van een wijde uitgestrektheid zijnde, zo zegt de Leerling meer *in het bijzonder*, dat de voorname inhoud daarvan samengevat is, als in een kort begrip, in de artikelen van ons algemeen en ongetwijfeld christelijk geloof.

Ten eerste. U moet niet denken, dat deze korte Geloofsbelijdenis door de apostelen opgesteld is, gelijk sommigen menen. Dat is heel onwaarschijnlijk, gelijk uit de schrijvers over de historie van deze Belijdenis genoegzaam op te maken is.

Ten tweede. U moet niet denken, dat het alles in deze vorm, waarin wij het nu hebben, tegelijk opgesteld en openlijk beleden is. De kerk heeft alles, wat daarin is, altijd geloofd; maar bij de opkomst van dwalingen is dan dit en dan dat artikel daar bijgevoegd, om de ware en rechtzinnige kerk van de ketters te onderscheiden; gelijk wij tonen zullen, wanneer wij de artikelen in het bijzonder verklaren zullen.

Ten derde, U moet ook niet menen, dat alle stukken; die wij geloven moeten, uitdrukkelijk hierin beleden worden; gelijk een ieder uit het lezen lichtelijk bemerken zal.

Ten vierde. Dat ze nochtans behelst de voornaamste waarheden van Gods Woord, en dat wij, voor zover het uit Gods Woord ontleend is, verplicht zijn met elkaar dit formulier te houden, met elkaar deze zaken te belijden, om dus met elkaar, op goede gronden, een christelijke gemeenschap te kunnen houden en oefenen.

In het bijzonder wordt de Belijdenis zelf opgegeven, in het antwoord op vraag 23. 1. *Ik geloof in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde.* 2. *En in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onzen Heere;* 3. *Die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria;* 4. *Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle;* 5. *Ten derden dage wederom opgestaan van de doden;* 6. *opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods des almachtigen Vaders;* 7. *vanwaar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden.* 8. *Ik geloof in den Heiligen Geest.* 9. *Ik geloof een heilige, algemene Christelijke Kerk; de gemeenschap der heiligen;* 10. *vergeving der zonden;* 11. *wederopstanding des vleses;* 12. *en een eeuwig leven.*

Toepassing

Zoveel hebben wij nodig geacht om van het geloof te spreken, niet alsof het niet duidelijk was, waarin het bestaat, o nee, dat is eenvoudig een *amen* zeggen; maar, omdat onstandvastige en heerszuchtige geesten deze stof zo ingewikkeld gemaakt hebben, met hun onverstaanbare en met veel gedeelten van Gods Woord strijdende bepalingen, zo zijn wij genoodzaakt geworden, de zaak uit zijn eerste beginselen op te geven, en u, zo wij hopen en vertrouwen, een goed samenstel te geven, met zichzelf en met al de gedeelten van Gods Woord zo overeenkomende, dat er niet de

minste zaak is, of ze kan tot het geloof (zoals dat met alle gedeelten van Gods Woord, overeenkomstig de inhoud daarvan, werkzaam is) gebracht worden.

En zo u er deze nuttigheid van ontvangt, om beter van de aard, de natuur, werkzaamheden, eigenschappen en gevolgen van het geloof te denken, en te spreken, en uzelf en anderen evangelisch te besturen, zo achten wij onze arbeid in dezen dubbel betaald.

Bijzondere toepassingen van alles is een noodzakelijk stuk; wij hebben die in het prediken bij elk stuk gegeven, gelijk gij weet, maar durven ons daar nu niet over uitlaten, aangezien wij niets kunnen voortbrengen tot overtuiging, besturing, vertroosting en vermaning, of wij hebben het reeds gezegd; en u kunt het alles in het *A.B.C.* en de *Eigenschappen des Geloofs* vinden.

Wij bidden u maar alleen, dat u bij elk stuk van de verklaring wilt blijven staan, en daarmee naar binnen keren; en wij twijfelen geenszins, of u zult kunnen opmaken, of u het geloof hebt of mist. God geve u daartoe een rijke mate van Zijn Geest. Amen.

Gode alleen zij de eer